

Veiligheidsbeleving in Rotterdam

Een onderzoek naar percepties, ervaringen en waardering van beleid

Bureau voor Sociale Argumentatie

onderzoek & onderbouwing

Dr. Vasco Lub en Drs. Tom de Leeuw
Rotterdam, 2015

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1.	Aanleiding van het onderzoek.....	3
1.2.	Probleemstelling en deelthema's.....	5
1.3.	Veiligheidsbeleving sociaal wetenschappelijk bezien	6
1.4.	Methodologische verantwoording: selectie van wijken en werkwijze	8
1.5.	Opbouw van het rapport.....	13
2.	Resultaten	15
2.1.	Agniesebuurt	15
2.2.	Hillegersberg-Noord	24
2.3.	Beverwaard	33
2.4.	Hoek van Holland	43
3.	Conclusies.....	53
3.1.	Wijkgerelateerde conclusies	53
3.2.	Wijkoverstijgende conclusies	55
4.	Denkrichtingen voor beleid en onderzoek	59
4.1.	Vier uitdagingen voor de stad Rotterdam.....	59
4.2.	Over de-kwantificatie: naar een kwalitatieve monitoring van veiligheid	61
4.3.	Veiligheid met het oog op de gefragmenteerde burger	61
	Literatuur.....	64
	Bijlage: overzicht bewonersrespondenten.....	68

1. Inleiding

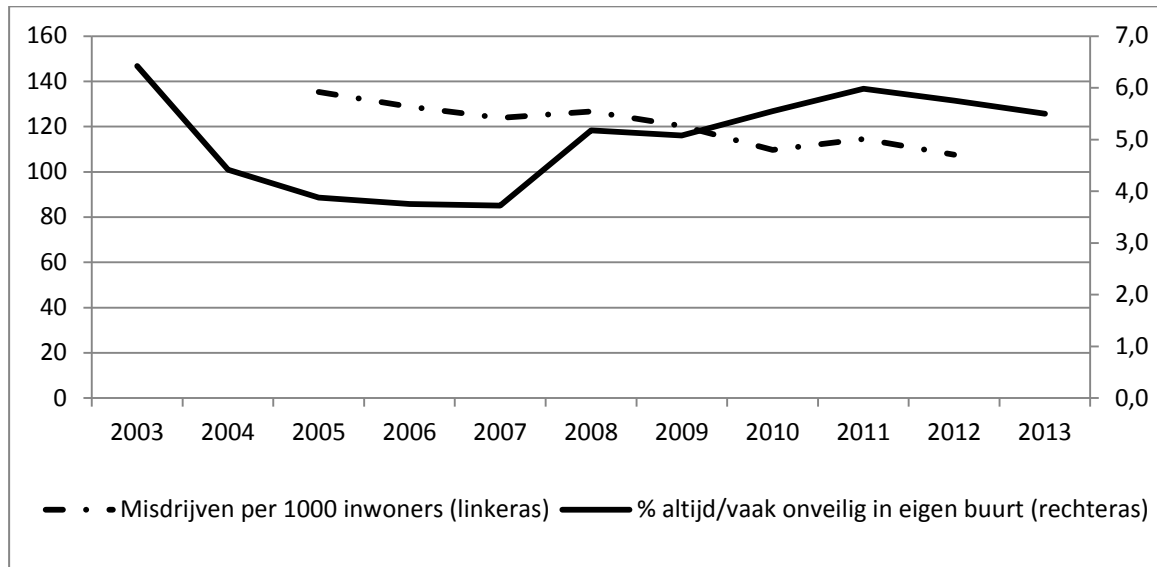
1.1. Aanleiding van het onderzoek

Stad van de rijtjes

Rotterdam is recentelijk sterk gestegen in (inter)nationaal aanzien. Mede door architectonische hoogstandjes als de Markthal heeft de Maasstad zich een positie verworven in de top van aansprekende rijtjes. Onlangs werd Rotterdam door ingenieursbureau Arcadis zelfs tot een van de meest *sustainable cities* ter wereld uitgeroepen. De transformatie is opmerkelijk. In kringen van beleidsmakers en bestuurders en in de media stond Rotterdam juist jarenlang bekend als de stad van de ‘verkeerde’ rijtjes. Maar wie verder kijkt dan alleen architectuur, ziet dat veel problemen nog niet zijn verdwenen. Of het nu gaat om armoede, schooluitval, percentage lagere inkomensgroepen of kindermishandeling; Rotterdam staat niet zelden bovenin de nationale probleemstatistieken. Ook op het gebied van criminaliteit en overlast kampt de stad nog altijd met een negatief imago. Vaak is dat imago op het recente verleden gebaseerd. Zo schetst misdadigjournalist Gerhard Mulder in *Rotterdamse Penoze* (2014) een treffend tijdsbeeld van de criminaliteit in de stad. Rotterdam kende tot en met de jaren negentig talloze illegale gokhuizen die soms met grof geweld werden overvallen, er was veel openbare prostitutie (G.J. de Jonghweg en de Keileweg) en drugsoverlast in wijken als Spangen, het Witte de Withkwartier, het Oude Westen en de Millinxbuurt (vgl. o.a. Van der Torre, 1996; Visser, 1996; Van der Torre & Hulshof, 2000), en gewelddadige straatrovers waren in veel delen van de stad een normaal verschijnsel geworden.

Na veiligheidsverbetering een terugval?

Hoewel Rotterdam op veel sociale indicatoren nog altijd onder het landelijke gemiddelde presteert, is de stad de laatste vijftien jaar aantoonbaar veiliger geworden. In de jaren negentig is gestart met integraal veiligheidsbeleid (vgl. De Haan 1997; Rood-Pijpers, Rovers, Van Gemert & Fijnaut 1995). Sinds de politiek-bestuurlijke ‘regimeverandering’ in 2002 is bovendien extra geïnvesteerd in het terugdringen van criminaliteit en overlast (Tops, 2007). Veel criminaliteits- en overlastcijfers zijn sinds die tijd sterk gedaald. De illegale gokhuizen waar Gerhard Mulder over schreef, zijn verdwenen. Het Witte Withkwartier is nog steeds een *hot spot* maar nu voor hip uitgaanspubliek. En bij het nieuwe centraal station is nu geen drugsverslaafde meer te zien. In weerwil van deze positieve ontwikkelingen is er sinds enkele jaren toch weer een lichte verslechtering zichtbaar in de subjectieve veiligheidsscores, de zogenaamde ‘knik’ in de cijfers (zie figuur 1). De trend gaat in tegen de verbeterde objectieve scores. Uit de gegevens van de Rotterdamse veiligheidsmonitor blijkt dat het aantal delicten in Rotterdam tussen 2005 en 2012 (objectieve veiligheid) is gedaald met ruim 20%, maar dat de onveiligheidsgevoelens (subjectieve veiligheid) juist weer zijn toegenomen. Het percentage respondenten in de veiligheidsmonitor dat zich ‘vaak’ of ‘altijd’ onveilig voelt, laat sinds 2007 een stijgende lijn zien, hoewel haar totale aandeel in de monitor beperkt is (het betreft een toename van 3,7% naar 5,5%). Daarnaast blijkt uit de gegevens van het nieuwe Wijkprofiel van de gemeente dat in veel wijken de ontwikkeling van buurtproblemen tussen 2011 en 2013 negatiever wordt gepercipieerd dan de feitelijke ontwikkeling ervan. Uit nieuwe kwantitatieve analyses van de vakgroep sociologie van de Erasmus Universiteit blijkt dat dit vooral geldt voor de hondenpoep op straat, inbraak in woningen, rommel op straat en drugsoverlast.

Figuur 1: Geregistreeerde criminaliteit versus onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt in Rotterdam

Bron: Rotterdamse Veiligheidsindex 2003-2013. Figuur van: 't Hart, Snel en Leerkes (2015).

Het blootleggen van veiligheidsbeleving

Burgemeester Ahmed Aboutaleb wil de gemeenteraad informeren over deze op het eerste gezicht paradoxale situatie. Waarom voelt een deel van de Rotterdammers zich minder veilig dan op basis van de cijfers mag worden verwacht? Hoe ervaren zij de veiligheidsontwikkeling van de laatste jaren? En hoe beoordelen zij de vele investeringen in het terugdringen van criminaliteit en overlast volgens het dominante 'Schoon, heel en veilig' beleid? Gezien het huidige tijdvak zijn deze vragen extra relevant. Rotterdam maakt een beleidstransitie door waarin de periode van veel top-down investeringen op het gebied van leefbaarheid en veiligheid enigszins wordt afgesloten en er een nieuwe periode aanbreekt: die van een verminderde capaciteit van het toezicht- en handhavingsapparaat, een nationalisatie van de politie en een toenemend beroep op de eigen verantwoordelijkheid van burgers.

Om de veiligheidsbeleving van burgers evenwel adequaat bloot te leggen, is een kwantitatieve meta-analyse van de beschikbare aangiftecijfers en het enquêtemateriaal uit de Rotterdamse veiligheidsmonitor niet voldoende. Want wat zeggen de dalende onveiligheidsgevoelens in bepaalde buurten en wijken eigenlijk? En in hoeverre dwingen ze tot een heroverweging of bijsturing van beleidsinterventies? Voor een goed begrip van betekenissen van de (on)veiligheidsbeleving van Rotterdamse burgers is het noodzakelijk dat zij ook persoonlijk worden gesproken en dat observaties worden gedaan in hun 'natuurlijke' leefomgeving; de wijken zelf (vgl. Lub, 2014a; Beuving & De Vries, 2014). Naast een verdiepende analyse van de officiële meldingen, aangiftecijfers en enquêtegegevens van het Wijkprofiel, is daarom gekozen voor een naturalistisch, kwalitatief veldonderzoek naar veiligheidsbeleving in vier verschillende wijken in Rotterdam. De Directie Veiligheid heeft het Bureau voor Sociale Argumentatie hiertoe opdracht gegeven. In dit rapport presenteren we de resultaten van dit onderzoek.

1.2. Probleemstelling en deelthema's

De probleemstelling van het onderzoek luidt:

Wat verstaan Rotterdammers onder het begrip 'veiligheid' en welke betekenissen geven zij aan de ruimtelijke, temporele en beleidsmatige aspecten hiervan?

Gegeven de probleemstelling laat het onderzoek zich opsplitsen in de volgende deelthema's:

1. **Perceptie van (wijk)veiligheid:** wat verstaan Rotterdammers eigenlijk onder het begrip 'veiligheid'? Wat maakt dat zij zich meer of minder veilig voelen? En welk verband leggen zij hierbij met de eigen woonomgeving?
2. **Eigen buurt ten opzichte van andere plekken in de stad:** hoe taxeren Rotterdammers de veiligheidssituatie en/of ontwikkeling in hun eigen buurt ten opzichte van andere plekken/buurtten in de stad? Welke associaties maken zij daarbij in termen van reputatie, aandacht vanuit het stadsbestuur enzovoort?
3. **Temporele ontwikkeling van wijkveiligheid:** hoe beoordelen Rotterdammers de ontwikkeling van veiligheid in hun wijk door de tijd? Is die beter geworden, slechter geworden, hetzelfde gebleven? Welke gebeurtenissen of factoren hangen hier volgens hen mee samen? En welke tijdshorizon hanteren bewoners als het gaat over de (gewenste) veiligheidsontwikkeling?
4. **Waardering type veiligheidsbeleid:** hoe waarderen Rotterdammers bepaalde typen veiligheidsbeleid, zowel in termen van het politiek-bestuurlijke vertoog als uitvoeringspraktijk? Staan zij bijvoorbeeld een repressief beleid voor ('Schoon, heel en veilig!')? Of zien zij meer in een accommoderend, sociaal beleid met aandacht voor sociaal-economische ontwikkeling van wijken en participatie van bewoners? En welke argumentaties hanteren zij voor bepaalde beleidsvoorkeuren?

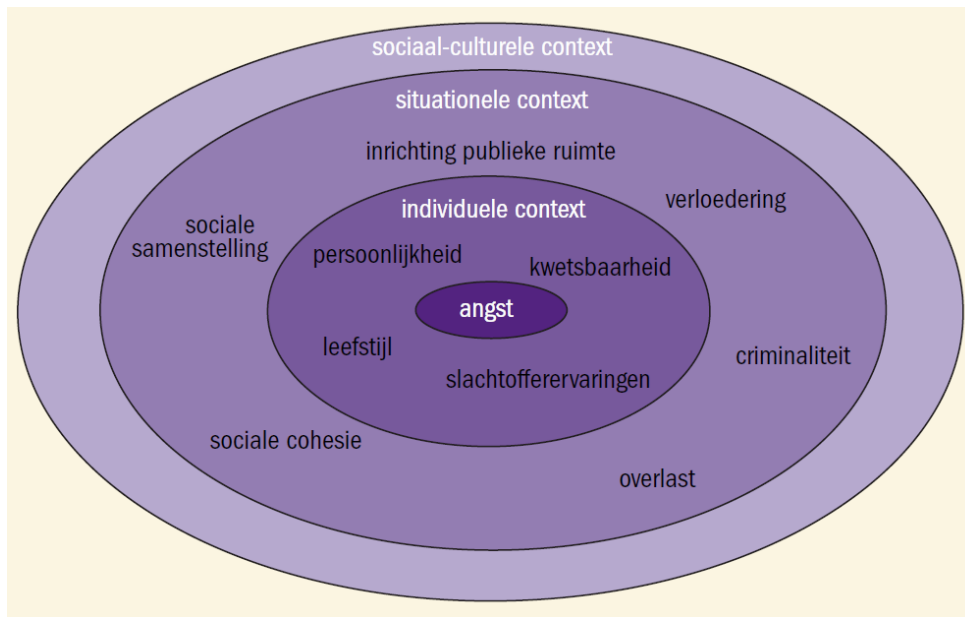
1.3. Veiligheidsbeleving sociaal wetenschappelijk gezien

In de sociologie en criminologie is over veiligheid en veiligheidsbeleving veel geschreven en getheoretiseerd. Het is onmogelijk om op deze plaats recht te doen aan alle eerder onderzoek en theorievorming. Een aantal sociaal wetenschappelijke inzichten is echter extra relevant. Alvorens in te gaan op de resultaten van het onderzoek, bepreken we hieronder kort de voornaamste inzichten.

Het indirecte verband tussen veiligheidsgevoelens en feitelijke criminaliteit

Ten eerste moet worden beseft dat het verband tussen onveiligheidsgevoelens van bewoners en feitelijke criminaliteit in een wijk of stad minder direct is dan vaak wordt verondersteld (vgl. Eysink-Smeets e.a., 2010). Natuurlijk spelen misdaadcijfers een rol, maar de individuele kenmerken van bewoners en de sociale en fysieke kenmerken van de buurt waarin zij wonen, zijn minstens zo belangrijk. Zo kunnen we na decennia van statistisch variantieonderzoek inmiddels met enige zekerheid stellen dat vrouwen en ouderen zich doorgaans onveiliger voelen dan mannen en jongeren. Dit terwijl zij – statistisch gezien – een kleiner risico lopen om slachtoffer te worden van een misdrijf dan laatstgenoemde categorieën (Vanderveen, 1999). Ook biografische eigenschappen zijn van invloed, bijvoorbeeld of iemand eerder slachtoffer is geweest van een misdrijf of een ingrijpende negatieve levensgebeurtenis heeft ondergaan. Gevoelens van bedreiging en kwetsbaarheid hangen dus niet alleen samen met de feitelijke situatie, maar ook met de wijze waarop mensen die situatie interpreteren. In sociologische termen heet dit dat de (verwachte) kans op slachtofferschap van criminaliteit en overlast symbolisch wordt ‘gemedieerd’ (Elchardus e.a., 2003). Die mediatie krijgt bijvoorbeeld vorm door wat in de media of door buurtgenoten over misdaad en slachtofferschap wordt gezegd. Denk aan de invloed van geruchten in de wijk of een tv-uitzending van ‘Opsporing verzocht’ of ‘Opgelicht?!’. In de literatuur wordt aldus vaak onderscheid gemaakt naar drie typen factoren die samenhangen met de veiligheidsbeleving van burgers. Oppelaar en Wittebrood (2006) onderscheiden individuele factoren (bijvoorbeeld geslacht, leeftijd), de situationele context van burgers (bijvoorbeeld het criminaliteitsniveau van de wijk waarin zij wonen) en de sociaal-culturele context (bijvoorbeeld sentimenten in de bredere maatschappij, de mate van ver- en wantrouwen in de overheid of bepaalde mediaberichtgeving over criminaliteit en overlast). Vanderveen (2002) gebruikt een soortgelijk conceptueel kader door onveiligheidsfactoren onder te brengen in persoonsinvloeden, omgevingsinvloeden en maatschappelijke invloeden. Op de volgende pagina is het concentrische model van Oppelaar en Wittebrood grafisch weergegeven.

Figuur 2. Concentrisch model veiligheidsbeleving

Bron: figuur van Oppelaar en Wittebrood, 2006, p. 35.

De tegengestelde uitwerkingen van veiligheidsbeleid

Ten tweede is het belangrijk om onder ogen te zien dat beleidsmaatregelen ter verbetering van lokale veiligheidsproblematiek zowel een positieve als een negatieve invloed kunnen hebben op de veiligheidsbeleving van bewoners. Sommige maatregelen – bijvoorbeeld preventief fouilleren door de politie – kunnen weliswaar een feitelijke reductie in criminaliteit veroorzaken, maar toch het onveiligheidsgevoel van bewoners (tijdelijk) vergroten. Bijvoorbeeld doordat de zichtbaarheid die met de maatregel preventief fouilleren gemoeid gaat, bij bewoners regelmatig het beeld bevestigt van de ‘probleebuurt’ (vgl. Laycock & Tilly, 1995). Ook de communicatie door de lokale overheid over de beleidsinzet of de effectiviteit van bepaalde maatregelen kan tegengestelde uitwerkingen hebben op het veiligheidsgevoel. Edelman (1976) heeft in dit verband gewezen op het symbolische karakter van veel vormen van beleid. Symbolisch beleid heeft niet zozeer tot doel om problemen op te lossen als wel om burgers gerust te stellen, en heeft dus vooral een retorische functie (vgl. Sieber, 1981; Engbersen, 2009; Lub, 2014b). Het verwarrende is alleen dat als lokale overheden langs retorische weg wijzen op veiligheidssuccesjes – bijvoorbeeld minder burenruzies of minder hinderlijke jeugdgroepen - dit enerzijds bewoners het gevoel kan geven dat er iets aan de problemen gedaan wordt (positieve invloed op veiligheidsgevoel) maar anderzijds wellicht onbedoeld het beeld van de probleebuurt kan oproepen (negatieve invloed op veiligheidsgevoel). In welke situaties bepaald beleid, of de communicatie hierover, een positieve en in welke situaties zij een negatieve invloed uitoefent op het veiligheidsgevoel, is ook voor de wetenschap vaak moeilijk te achterhalen. Dat de eerder genoemde individuele, situationele en sociaal-culturele factoren allemaal een rol spelen, zoveel is duidelijk. Maar de vertakking van hun onderlinge relaties is complex en wellicht te context gebonden om hier algemene patronen en wetenschappelijke wetmatigheden in te ontdekken. Dit maakt dat bestuurders regelmatig voor een dilemma staan in hun beleidscommunicatie. Hoe een negatief veiligheidsgevoel te voorkomen, zonder problemen onder het tapijt te vegen? En hoe transparantie te garanderen over veiligheidsontwikkelingen zonder dat die openheid bij burgers latente angsten opwekt?

(On)veiligheid als sociopolitieke constructie

Tot slot moeten we stilstaan bij hoe het begrip ‘veiligheid’ politiek en bestuurlijk wordt geconstrueerd en onderzocht. Veiligheid wordt vaak geframed in termen van criminaliteit, wanorde en angst. Volgens de criminologen Schuilenburg, Van Steden en Oude Breuill (2014) voedt dit echter een politiek en maatschappelijk klimaat dat geobsedeerd raakt met een negatieve logica van het bestrijden van criminelen, het controleren van burgers en het sociaal uitsluiten van ongewenste vreemdelingen. In plaats daarvan staan Schuilenburg c.s. een positiever discours voor (*positive criminology*), waarbij principes als interdependentie, gemeenschap en samenwerking tussen burgers en burgers en de overheid centraal staan. Ook Bruinsma en Bernasco (2004) en Elffers en De Jong (2004) merken op dat in onderzoek en beleid veel vaker over onveiligheid wordt gesproken dan over veiligheid. Het bestaan van veiligheidsproblemen vormt vaak de aanleiding tot (wetenschappelijk) onderzoek, maar kan als gevolg daarvan leiden tot een formulering van de onderzoeksvraag in termen van *onveiligheid*. Dit heeft natuurlijk ook zijn weerslag op hoe bijvoorbeeld enquêtevragen in monitors worden geoperationaliseerd, en hoe bewoners die vragen vervolgens beantwoorden. Niet alleen is er het risico op zelfselectie waarbij bewoners die al het meest negatief staan ten opzichte van veiligheidsthema's het gemakkelijkst tot deelname te bewegen zijn. Vanuit de psychologie weten we dat er ook het risico van een *negativity bias* bestaat. Informatie die wordt gepresenteerd in een negatieve formulering zet eerder aan tot instemming dan wanneer deze in een positieve formulering wordt verpakt (Wason, 1959; Baumeister e.a., 2001). In surveys over veiligheidssituaties in de wijk worden enquête-items echter niet zelden negatief geformuleerd, hoe subtiel ook (bijvoorbeeld: ‘Kruis aan welke buurtproblemen er in uw wijk voorkomen’). Het moge duidelijk zijn dat dergelijke constructies de validiteit van kwantitatief georiënteerd veiligheidsonderzoek, en de beleidsbeslissingen die daarop gebaseerd zijn, kunnen ondermijnen¹.

1.4. Methodologische verantwoording: selectie van wijken en werkwijze

We hebben in dit onderzoek gekozen voor een open insteek. In het empirische gedeelte zal ook duidelijk worden dat bewoners op straatniveau hun veiligheidsgevoelens regelmatig in positieve termen duiden en negatievere gevoelens verbinden aan concretere angsten, slachtofferervaringen en gevoelens van kwetsbaarheid. Gezien de expliciete behoefte vanuit de gemeente aan een brede consultatie over de veiligheidsbeleving van Rotterdammers, is er voor gekozen om het onderzoek uit te voeren in vier wijken: de Agniesebuurt, Hillegersberg-Noord, de Beverwaard en Hoek van Holland. De wijken laten uiteenlopende ontwikkelingen zien op de veiligheidsindex binnen het Wijkprofiel van de Gemeente Rotterdam. Het zijn zowel wijken op de Zuidoever als op de Noordoever van de stad, wijken die subjectief (veiligheidsbeleving) slechter dan wel beter scoren dan objectief (politieregistraties) en wijken met een verschillende sociaal-etnische en sociaaleconomische compositie (‘armere wijken’ versus ‘rijkere wijken’ op basis van gemiddeld inkomen). Op deze plaats lichten we dit onderzoeksproces toe op hoofdlijnen, zoals de selectie van de onderzoekslocaties en het veldwerk dat daarbinnen is uitgevoerd.

¹ Een nuancering is wel dat burgers ook uit eigen beweging vaak negatieve zaken benoemen als hen naar veiligheid wordt gevraagd, tenzij zij zich bijvoorbeeld duidelijk af willen zetten tegen een volgens hen onterecht negatief beeld.

Selectie van wijken

De vier onderzoekswijken zijn gekozen op basis van een aantal verschillende kenmerken, zoals de ligging, sociaaleconomische status, etnische diversiteit en de scores op en verhoudingen tussen de ‘objectieve’ en subjectieve veiligheid binnen het eerste Wijkprofiel van de gemeente uit 2014. De gemeente Rotterdam bestaat uit 71 aparte wijken die ieder gemeten worden op fysieke, sociale en veiligheidskenmerken. Voor dit onderzoek is vooral gekeken naar hun scores op veiligheid. Voor de fysieke en sociale criteria is geen gebruik gemaakt van de scores van het Wijkprofiel, maar van enkele losse kenmerken die invloed zouden kunnen hebben op verschillen in de veiligheidsbeleving van hun bewoners. Gezien het exploratieve karakter van dit onderzoek gaat het overigens niet om het causaal toetsen van de invloed van die kenmerken. Het betreffen vooral criteria om de diversiteit binnen het onderzoek te vergroten volgens het kwalitatieve methodologische principe van datatriangulatie (vgl. Decorte & Zaitch, 2010).

In eerste instantie is er gekeken naar de *scores op het Wijkprofiel*. Gezien het uitgangspunt van een vermeend achterblijvend veiligheidsgevoel ten opzichte van de veiligheidscijfers van de politie en andere overheidsdiensten, zijn zowel wijken geselecteerd die dit beeld lieten zien in de scores als wijken met andere verhoudingen tussen de objectieve en subjectieve veiligheidsscores over het jaar 2013. Hier kwamen verschillende mogelijkheden voor potentiële wijken uit naar voren. In tweede instantie zijn zaken als de *sociaaleconomische status en etnische diversiteit en ligging* van de wijken meegenomen in de selectie. Er zijn zowel gemiddeld kapitaalkrachtige als wijken met een gemiddeld minder kapitaalkrachtig profiel meegenomen in het onderzoek. Hetzelfde geldt voor de mate van de etnische diversiteit van wijken. Zo kan de veronderstelling dat etnische diversiteit invloed heeft op de onveiligheidsgevoelens heeft op deze wijze ook bekeken worden (vgl. Merry, 1981). De geografische ligging is ten slotte een overweging geweest om te zien of de afstand tot het stadhuis invloed heeft op de (on)veiligheidsbeleving van bewoners en beleidsinzet binnen hun wijk. In hoeverre worden de wijken verder van het stadscentrum mogelijk anders beïnvloed door onveiligheid en beleid?

In derde instantie hebben ook meer *praktische overwegingen* een rol gespeeld om bepaalde wijken wel en andere niet te selecteren. Zo zijn verschillende wijken standaard aanwezig in onderzoeken, zoals de zogenaamde ‘focuswijken’ binnen het Rotterdamse veiligheidsbeleid (vgl. Blokland-Potters, 1998; Blokland, 2009; Van den Brink, 2007; Engbersen, Snel & Weltevrede, 2005). Op deze plekken vinden tevens veel overheidsinterventies plaats, waardoor er in samenspraak met de Directie Veiligheid voor gekozen is om daar niet ook nog eens met een onderzoek aan de slag te gaan dat, in beginsel, niet over de effecten van deze veiligheidsmaatregelen handelt. Zo is om die reden bijvoorbeeld niet voor Groot-IJsselmonde gekozen maar voor de Beverwaard, omdat er in die eerste wijk al een campagne rond inbraakpreventie plaatshad. En zo heeft een buiten stedelijk gebied als Hoek van Holland, net als overigens het gemiddeld vermogende Hillegersberg-Noord en de etnisch diverse Agniesebuurt, juist een plaats gekregen, omdat het niet vaak in eerdere onderzoeken is meegenomen. Voor het totaalbeeld van de veiligheidsbeleving van Rotterdammers in de stad mist er achteraf gezien nog een wijk met objectief grote problemen op het vlak van criminaliteit en overlast. De wijken die hiervoor waren uitgekozen, bleken in de praktijk minder problematisch dan verwacht op basis van de veiligheidscijfers. Ook is er bij deze wijkselectie meer gekeken naar de verhoudingen tussen objectieve en subjectieve scores dan naar de wijken met de hoogste of laagste scores.

GEMEENTE ROTTERDAM

DIRECTIE VEILIGHEID 2015

Oriëntatie

Ter voorbereiding op het veldwerk in de vier onderzoekslocaties is er eerst naar de plattegronden gekeken om te zien hoe binnen deze gebieden naar diversiteit van respondenten gestreefd kon worden. Vervolgens heeft er deskresearch plaatsgevonden om een eerste indruk te krijgen van de gebeurtenissen in die wijken. Zo zijn er artikelen verzameld over aan veiligheid gerelateerde thema's in de lokale media en is er ook gekeken naar enkele bestaande beleidsonderzoeken die er in deze wijken eerder gedaan zijn. Er hebben daarnaast oriënterende gesprekken plaatsgehad met enkele sleutelfiguren per wijk om te inventariseren wat er volgens hen rond veiligheid speelt in het gebied waar zij beroepsmatig actief zijn. Dit betroffen ambtenaren (gebiedsmanager, gebiedsnetwerker), verschillende typen professionals (politieambtenaar, participatiemakelaar (opbouwwerker), jongerenwerker, medewerker van een lokale woningbouwvereniging) en een 'protoprofessional'². Deze tien sleutelfiguren vormden een nuttige bron van achtergrondinformatie over de lokale context waarin bewoners hun interpretatie geven aan veiligheid en hun veiligheidsbeleving, zoals criminaliteitscijfers, historische gebeurtenissen en ontwikkelingen en beleidsinzet door de tijd.

Veldwerk

Het veldwerk had plaats in de periode september 2014 tot december 2014. Door middel van observaties zijn gegevens verzameld over de inrichting en uitstraling van de publieke ruimte, de sfeer op straat en de zichtbaarheid van de overheid en professionals. Er is in elke wijk een zo groot mogelijk gebied bestreken om op zoveel mogelijk plekken een keer gelopen te hebben. Tijdens deze observaties zijn er mensen op straat aangesproken, zoals bewoners die buiten hun hond uitlieten, bewoners die net thuis kwamen, jongeren op straat en personen binnen sociale ontmoetingsruimtes. Zo was er in elke wijk wel een buurthuis, wijkaccommodatie of verenigingsgebouw waar bewoners komen. Op deze manier zijn er in totaal 40 *diepte-interviews* gehouden in de vier wijken en 24 *straatgesprekken* gevoerd met verschillende typen bewoners qua leeftijd, etniciteit en geslacht. Door middel van interviews per wijk is samen met hen het proces van veiligheidsbeleving door bewoners diepgaander uitgevraagd ('thick description'). Het diepte-interview vereiste een grotere tijdsinvestering van een respondent dan een straatgesprek aangezien elk interview gemiddeld een uur tot anderhalf uur duurt, soms met uitschieters tot twee uur of langer. De toegang tot de belevingswereld van bewoners vergde dus ook de nodige investeringen in het vertrouwen in de onderzoekers die voor hen opdoken. Om eenzijdigheid in de dataverzameling te voorkomen, is zoveel mogelijk rekening gehouden met de sociale, culturele en economische compositie van die wijken, de mate van betrokkenheid bij de buurt en de variaties in vestigingsduur van respondenten (vgl. Blokland, 1998; 2009; Elias & Scotson, 1965). De methode van het half open interviewen werkt vanuit het principe van een semigestructureerd gesprek. Deze interviews zijn gestructureerd op basis van een topiclijst, waarin we ons gegeven de centrale onderzoeksvraag op vier kernthema's hebben gericht: perceptie van (wijk)veiligheid, de waardering van de eigen buurt ten opzichte van andere plekken in de stad, de tijdsontwikkeling van wijkveiligheid en de waardering voor bepaalde typen veiligheidsbeleid.

Naast bovengenoemde thema's is er in de interviews ook ruimte geweest voor aanvullende thema's en inzichten die vooraf niet in de topiclijst zijn opgenomen. Dit mede gezien de focus op de eigen terminologie en interpretatiekaders van bewoners in vergelijking tot vooraf gestandaardiseerde

² Het betreft hier een burger die op eigen initiatief en van haar eigen geld een buurthuis heeft opgezet voor bewoners.

antwoordcategorieën in veiligheidsmonitors. Dit is relevant omdat we uit eerder kwalitatief onderzoek weten dat de beleving van bewoners regelmatig afwijkt van die van ambtenaren en bestuurders (vgl. Elfers & De Jong, 2004; De Leeuw & Van Swaaningen, 2011; Lub, 2013). In de interviews is ook gesproken over persoonlijke achtergrondkenmerken en referentiekaders van de respondent als context van de betekenissen die zij hebben gegeven aan de vier inhoudelijke kernthema's in dit onderzoek (zie p. 5). Denk hierbij aan hun sociale positie in de buurt en hun informatiepositie ten opzichte van gebeurtenissen en ontwikkelingen in de wijk.

Validiteit en betrouwbaarheid

Het onderzoek heeft in totaal een dataset van 64 bewoners, 10 sleutelfiguren, 4 participerende observaties tijdens bewonersbijeenkomsten en 48 dagdelen rondlopen, luisteren en observeren opgeleverd. We kunnen zodoende een detailrijke verzameling aan kwalitatief onderzoeksmateriaal voorleggen om uitspraken te kunnen doen over veiligheid en veiligheidsbeleving in Rotterdam. Dit betekent echter niet dat dit materiaal het volledige verhaal vertelt van alle Rotterdammers en hun percepties van wijkveiligheid en hun gevoelens daaromtrent. Volledige representatie is ook niet het doel van kwalitatief onderzoek. Deze methode biedt mogelijkheden voor het verzamelen van verdiepende kennis over beleavingswerelden van te onderzoeken (groepen of typen) personen (bijv. bewoners, professionals). In het directe contact met onderzoekssubjecten worden diepere betekenislagen achter antwoorden ontgonnen via het structureel doorvragen op uitspraken van de respondent om dichterbij diens beleving en betekenisgeving te komen. De focus ligt vooral op inhoudelijk 'rijke beschrijvingen' van een beperkt aantal respondenten in plaats van inhoudelijk algemenere data over een groter aantal respondenten. Desondanks is ook een kwalitatieve dataset inhoudelijk generaliseerbaar naar de bredere populatie (voor een wijk en een stad) door het waarborgen van zoveel mogelijk diversiteit binnen de dataset. Hoewel zoveel mogelijk is geprobeerd om een zoveel mogelijk aantal verschillende respondenten te werven, dat recht doet aan de variëteit van deze wijken, is er toch een aantal kanttekeningen te plaatsen op basis van enkele praktische beperkingen van het onderzoek.

Het onderzoek kende vooral beperkingen in de tijd, omdat het mede diende als input op vragen van de gemeenteraad aan het College. Daardoor moesten het veldwerk in de vier wijken en de eerste analyses hiervan binnen een tijdsbestek van 3,5 maand worden afgerond. Zo is het in sommige typen wijken gemakkelijker om aan respondenten te komen dan in andere wijken. Vooral de wijken met een etnisch diverse samenstelling, een sociaaleconomisch lagere status en een rijkere geschiedenis aan onveiligheid en veiligheidsbeleid (i.c. de Agniesebuurt en de Beverwaard) gaven bewoners meer aanleiding om over veiligheid te (willen) praten. Bewoners in rustigere en welgesteldere wijken (Hillegersberg-Noord en Hoek van Holland) hadden vaak weinig (eigen) ervaringen met onveiligheid en ook vaak minder kennis over de inhoud en inzet van het lokaal veiligheidsbeleid in het heden en verleden. In wijken met een hogere veiligheidsbeleving is de spoeling in potentiële respondenten dus vaak wat dunner. Hoewel ook hier allerlei typen bewoners zijn aangesproken, hebben de diepte interviews over het algemeen meer plaatsgehad onder de meer zichtbare en soms ook actievere bewoners. Over het algemeen zijn dit verhoudingsgewijs ook meer (witte) oudere bewoners dan in beide andere onderzoekslocaties (zie overzicht bewonersrespondenten in de bijlage). Desalniettemin zijn de bevindingen die we in dit rapport presenteren het resultaat van een, in meerdere opzichten, inhoudelijk diverse dataset over vier verschillende wijken met uiteenlopende bewonerstypen.

1.5. Opbouw van het rapport

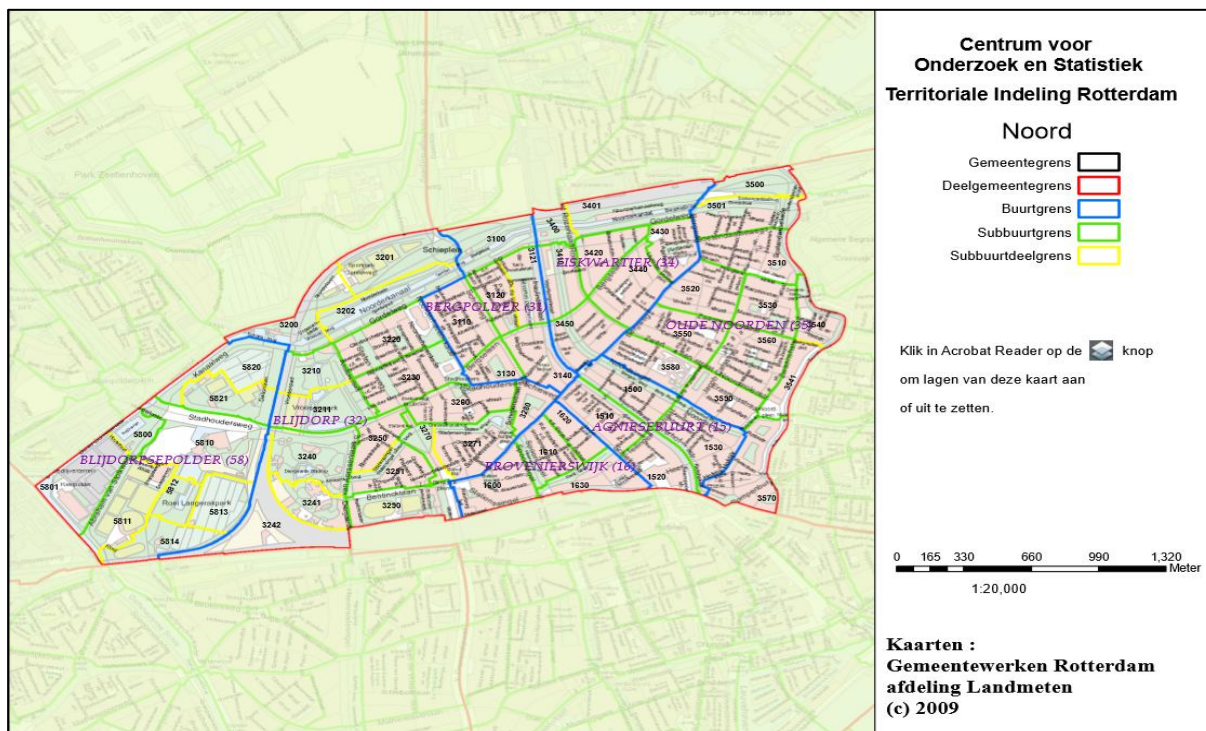
Deze studie heeft niet tot doel om de gesignaleerde op het oog paradoxale situatie in Rotterdam – dalende geregistreerde criminaliteit en stijgende onveiligheidsgevoelens – te verklaren. Evenmin beoogt het om sociaal wetenschappelijke theorieën over veiligheidsbeleving te toetsen aan de hand van empirisch materiaal. De studie biedt hiervoor weliswaar aanknopingspunten, maar is vooral een exploratief onderzoek, een verkenning dus. De uitkomsten moeten primair worden gezien als een bijdrage aan de kennisontwikkeling over de veiligheidsbeleving van Rotterdammers. Met daarbij speciale aandacht voor de sociale contexten waarin die beleving vormt krijgt op straatniveau. Dit betekent dat we in de rapportage van de resultaten dicht bij het empirische materiaal blijven, dat wil zeggen, de bevindingen veelvuldig toelichten met gebruik van citaten van respondenten en concrete casuïstiek. Het rapport bestaat uiteindelijk uit verschillende kennislagen die onderling met elkaar verweven zijn. Deze micro- en macroscopische blik biedt aanknopingspunten voor zowel hele concrete, operationele beleidskennis als meer algemene, strategische beleidskennis.

In het volgende hoofdstuk (H2) presenteren we de concrete resultaten per wijk. We starten met de Agniesebuurt en bespreken achtereenvolgens de bevindingen uit Hillegersberg-Noord, de Beverwaard en Hoek van Holland. Elk deel kent een overeenkomstige structuur. We starten steeds met een karakterisering van de wijk om vervolgens de beleving te schetsen van bewoners aangaande de centrale thema's van dit onderzoek: hun algemene perceptie van (wijk)veiligheid, de taxering van de eigen buurt ten opzichte van andere plekken in de stad, tijdspercepties van de ontwikkeling van veiligheid en de waardering voor bepaalde typen beleid. Soms verbinden we in dit deel al bevindingen met de sociaal wetenschappelijke literatuur. De nadruk ligt echter op de concrete percepties en ervaringen van respondenten.

In het conclusiedeel (H3) schakelen we een abstractieniveau hoger door verschillen en overeenkomsten tussen de wijken te belichten aan de hand van een datamatrix. In dit gedeelte doen we ook enkele algemene uitspraken over de veiligheidsbeleving van Rotterdammers. We laten het perspectief op de afzonderlijke wijken hier dus enigszins los, zonder overigens de lokale contexten uit het oog te verliezen. Uit de conclusies destilleren we vervolgens enkele denkrichtingen voor beleid en onderzoek. We identificeren vier uitdagingen voor de stad Rotterdam (H4). Hoewel het algemene beeld niet urgent zorgwekkend is, zijn er ontwikkelingen te onderscheiden die een bedreiging vormen voor het veiligheidsgevoel in Rotterdam. Het gaat dan om zorgen over een terugval in veiligheid in lagere statuswijken, de negatieve invloed van vermeende demografische veranderingen in de periferie (angst voor 'de ander'), de relatief sterke invloed van gemediatiseerde informatie op onveiligheidsbelevingen en een relatief laag vertrouwen in de competenties en doorzettingsmacht van het openbaar bestuur en ambtelijke apparaat.

We eindigen het rapport met een relativering van de kwantificatiedrang bij het in kaart brengen van veiligheidsgevoelens en de trend richting het gebiedsgericht werken. Zonder een cijfermatige analyse overboord te willen gooien, doen we een aanzet voor een alternatieve, meer naturalistische wijze waarop veiligheid op stedelijk niveau kwalitatief kan worden gemonitord, die ook over de grenzen van de gebiedsgerichte systeemrationaliteit heen kijkt, en zodoende meer rekening houdt met de leefwereld van burgers.

AGNIESEBUURT

Veiligheidsindex	79
Veiligheidsindex - subjectief	83
Veiligheidsindex - objectief	74
verschil subj/obj	9

2. Resultaten

2.1. Agniesebuurt

Karakterisering van de wijk

De Agniesebuurt is een van de kleinere wijken van Rotterdam en ligt tussen het stadscentrum en het historische Oude Noorden. Hoewel de wijk dateert uit de laat 19^e eeuw, werden grote delen van de wijk in de Tweede Wereldoorlog verwoest en heeft veel oude bebouwing plaatsgemaakt voor stadsvernieuwing. Thans kent de wijk dan ook een gemengde architectonische structuur met zowel goedkope trespasevels en eenvormige sociale huurflats als statige oude panden. Kenmerkend voor de wijk in stedenbouwkundig opzicht zijn vooral de Hofbogen, een voormalig spoorwegtracé dat nu vooral plek biedt aan creatieve ondernemers, evenals het bedrijventerrein in het Zomerhofkwartier dat is omgedoopt tot ZoHo. In de Agniesebuurt wonen ruim 4000 mensen. Volgens gegevens van het gemeentelijke Wijkprofiel is de buurt qua bevolkingsopbouw vergelijkbaar met de andere oude stadswijken rondom het centrum. 15% van de inwoners is jonger dan 14 jaar en meer dan de helft van alle inwoners is Nederlander met een niet-westerse achtergrond. Opvallend is dat er veel alleenstaanden en alleenstaande ouders wonen. Verder is de Agniesebuurt vooral een arme wijk: liefst 61 procent van de huishoudens moet rondkomen van een laag inkomen (een inkomen behorende bij de onderste 40% van de inkomensverdeling van Nederland). Kijken we naar criminaliteits- en overlastaspecten dan valt op dat de Agniesebuurt relatief slecht afsteekt tegen de rest van de stad. Volgens de gegevens van de veiligheidsindex in het Wijkprofiel 2014 presteert de wijk onder of soms zelfs ver onder het Rotterdamse gemiddelde op het gebied van diefstal, geweld, inbraak, vandalisme en overlast. Daarbij moet wel worden aangetekend dat de wijk in subjectieve zin (dus hoe bewoners in de Agniesebuurt deze problemen ervaren) beter scoort dan in objectieve zin (een gestandaardiseerde totaalscore van 83 tegenover 74).

Perceptie van wijkveiligheid

Criminaliteit en incidenten qua frequentie afgenomen, impact wellicht toegenomen

In de huidige veiligheidsindex van het Wijkprofiel mag de Agniesebuurt dan slecht scoren ten opzichte van de rest van Rotterdam, alle respondenten van de Agniesebuurt die wij spraken omschrijven hun wijk als relatief veilig. Dit heeft er wellicht mee te maken dat bewoners uit de Agniesebuurt zich niet zozeer vergelijken met de rest van Rotterdam maar de staat van hun buurt eerder op zichzelf bezien en vergelijken met 'hoe het ooit was'. Dan blijkt dat criminaliteit niet (meer) echt een issue is, en ook overlast lijkt slechts incidenteel en lokaal geconcentreerd. Zo is er volgens sommige respondenten en professionals sprake van hangeugdproblematiek in de Teilingerstraat, een bekende, brede doorgangsweg met veel kantoren en horecagelegenheden. Alleen voor ouderen in benedenwoningen is criminaliteit nog wel een thema, getuige de gesprekken met (oudere) bewoners en voorvallen van woningovervallen, de zogenaamde *home jackings*. Maar dergelijke overvallen komen getalsmatig nu nog maar weinig voor, afgaande op de getuigenissen van de gesproken professionals. Nu de criminaliteit in de Agniesebuurt zo is afgenomen, lijkt de impact van bepaalde incidenten wel sterker te zijn. Hierdoor worden bepaalde incidenten soms sterk uitvergroot door bewoners. Een overval op een ouderenwoning is al snel de *talk of the town* en kan nu jaren

blijven hangen in de collectieve beeldvorming, vooral bij ouderen, zo licht een 39-jarige moeder van Turkse komaf toe die al haar hele leven in de wijk woont.

“Ze zeggen weleens: ‘Het is niet meer zoals vroeger, het is niet meer zo veilig’. Maar ik voel dat niet zo. Het is ook zo dat veel mensen in de buurt ouder zijn geworden. Zij voelen zich sowieso wat onzekerder. En als er dan een keer wat naars gebeurt met een oudere, bijvoorbeeld een woonoverval, dan blijft iedereen daar maar over doorpraten ook al is het al jaren geleden.”

De door ons geïnterviewde participatiemakelaar (opbouwwerker) van de wijk bevestigt dit beeld:

“Als er iets gebeurt, een woningoverval, steekpartij, een schietpartij wat dan ook, dan blijven veel mensen daar naar refereren ook al is het bijvoorbeeld al twee jaar geleden. In hun beleving speelt dat erg, hoewel dat soort voorvallen in werkelijkheid maar heel weinig voorkomt. Vorig jaar werd een oudere bewoner overvallen in haar woning. Zij raakte ook gewond. Dat maakt indruk tegenwoordig, terwijl het vroeger meer voorkwam.”

Kortom, de frequentie van criminaliteit is dus (sterk) afgenomen, maar de impact ervan is wellicht toegenomen. Daarnaast wordt in de Agniesebuurt veiligheid vooral gedefinieerd in termen van overlast, niet in termen van criminaliteit. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het veelvuldig gebruik van het woord ‘rustig’ in de interviews met respondenten als aanduiding van de gewenste situatie of publieke ruimten, en de voorbeelden die respondenten geven bij hun eigen veiligheidsbeleving. Zo spreken ze onder andere over hangjongeren, geluidsoverlast en openbaar dronkenschap. Hoe veilig of onveilig respondenten zich voelen, hangt ook vaak samen met de persoonlijke achtergrond van de respondent, zoals demografische eigenschappen (leeftijd, geslacht en woonduur) maar ook biografische eigenschappen (slachtofferervaringen of bescherming tegen slachtofferschap bijvoorbeeld door het geloof in God). Er kan in de Agniesebuurt dus met recht gesproken worden van ‘veiligheid in veelvoud’ (De Leeuw & Van Swaaningen, 2011). Wat hierbij opvalt, is dat respondenten die zijn opgegroeid in de Agniesebuurt een sterker veiligheidsgevoel etaleren dan respondenten die zich op latere leeftijd in de Agniesebuurt vestigden. Zij zijn zich hier bovendien ook van bewust (‘Ik ben niet anders gewend, dus ik voel me veilig’). Een 31-jarige thuiswonende jonge vrouw van Eritrese afkomst licht toe.

“Ik weet dat Rotterdam-Noord een wat slechte reputatie heeft maar mij doet dat helemaal niets. Niet omdat er nooit wat zou gebeuren, maar gewoon omdat ik echt onderdeel ben van de wijk. Ik woon er al mijn hele leven. Omdat ik hier ben opgegroeid, voel ik dus ook geen angst.”

Ook de hiervoor geciteerde respondent van Turkse komaf verwoordt hoe haar vestigingsduur in de wijk verband houdt met haar veiligheidsgevoel. Dit creëert bij de respondent een ervaring van publieke familiariteit (Blokland-Potters, 1998), het vermogen om andere personen in de publieke ruimte sociaal te plaatsen.

“Van het zogenaamde hangjongerenprobleem waar de wijk mee te kampen zou hebben, merk ik weinig. En ik kom hier toch genoeg! Helaas heeft de Agniesebuurt last van een slechte

reputatie ook omdat het vaak wordt samengevoegd met het Oude Noorden. Laatst was er weer een landelijk onderzoek en toen kwam mijn dochter bij me: "Mama, onze buurt is een van de slechtste in Nederland!" Nou, ik zie dat niet zo hoor. De reden waarom ik me zo op haar gemak voel, komt ook omdat ik al mijn leven lang in de wijk woon. Ik ken daardoor ieder hoekje en kan vrijwel ieder persoon - jong of oud - redelijk goed plaatsen."

Veiligheidspercepties ruimtelijk afhankelijk

Uit de interviews, observaties en gesprekken op straat blijkt dat de veiligheidsperceptie in de Agniesebuurt sterk ruimtelijk afhankelijk is. Dat wil zeggen, in de Agniesebuurt kunnen enkele tientallen meters al een verschil maken voor de veiligheids- en overlastbeleving. Nogal wat respondenten kunnen heel precies aangeven waar er iets speelt en waar dit ophoudt. Wellicht heeft dit te maken met de diverse architectonische en stedenbouwkundige structuur van de wijk. Zo parkeerde een spontaan aangesproken bewoner in de Agniesestraat zijn auto altijd voorbij de grens van de Heemsteestraat, omdat hij van mening is dat het voorbij die grens (nog geen honderd meter verder) 'vaak raak is' met auto-inbraken en vandalisme. Ook de manier waarop een pand gebouwd is, kan een verschil maken in de overlastbeleving van bewoners. In de Agniesebuurt wordt dit vooral veroorzaakt door het compacte stratenplan en relatief kleine woningen op veel plekken in de wijk. Zo speelt soms mee aan welke kant de slaapkamer zit. Bewoners die administratief gezien op precies dezelfde plek wonen, kunnen daardoor toch een verschillende perceptie hebben van wat er speelt in de buurt. Mede door bovengenoemde nuances, perceptieverschillen en specifieke ervaringen geven enkele respondenten aan hun ei niet kwijt te kunnen in de meer generieke stedelijke leefbaarheids- en veiligheidsenquêtes. Een zelfstandig gevestigd bouwhistoricus (39) woonachtig aan de Noordsingel zegt hierover:

"Je moet een paar bolletjes invullen op zo'n formulier, maar dat is beperkt natuurlijk. Je hebt maar een paar antwoordmogelijkheden. Vaak staat het antwoord dat ik wil geven daar niet bij."

Ook een voormalig opbouwwerkster die nu een bed & breakfast runt in de Agniesebuurt, is kritisch over de officiële leefbaarheidsenquêtes.

"Ik heb een tijdje de veiligheidsmonitor ingevuld, maar ik vind dat soort enquêtes altijd zo negatief. Het gaat vaak vooral over wat je mee hebt gemaakt, of je slachtoffer bent geweest, waar je last van hebt. Maar niet over hoe je iets beleeft. Dus ik kan mijn ei daar niet in kwijt. Ik heb bijvoorbeeld last van de nachtkroeg die hier naast mij zit, maar ik kan zo iets niet kwijt in de enquête."

Bovenstaand citaat laat overigens ook de ambivalentie zien die soms optreedt in de meningswijze van bewoners. Zo kritiseert deze respondent de leefbaarheidsenquêtes mede omdat die te negatief zouden zijn, maar komt zij vervolgens zelf met een negatieve illustratie van een veiligheidssituatie (nachtkroeg).

Eigen buurt ten opzichte van andere plekken in de stad

Als het gaat om woontevredenheid taxeren respondenten uit de Agniesebuurt hun buurt vrij hoog ten opzichte van andere buurten en plekken in de stad, óók qua veiligheid. Men is over het algemeen zeer tevreden en prijst de diversiteit, architectuur, het ontwerp en de centrale ligging van de wijk. Enig terugkerend kritiekpunt is de ruimte; veel respondenten verwijzen naar andere wijken als ‘prettig’ vanwege hun ruimere stratenplan en groen, bijvoorbeeld Slinge op Rotterdam-Zuid. Veel respondenten in de Agniesebuurt gebruiken voorts de westelijke, binnenstedelijke Rotterdamse wijken zoals het Oude Westen, Middelland en het Nieuwe Westen als een soort negatief contrastpunt voor hun eigen buurt. In hun beleving zijn deze wijken weliswaar gelijksoortig qua bevolkingssamenstelling, ligging en bebouwing, maar totaal anders qua sfeer, criminaliteit en slachtofferkans. Vrijwel alle respondenten in de Agniesebuurt zijn ronduit negatief over Rotterdam-Zuid, hoewel sommige aangeven/toegeven dat dit wellicht veroorzaakt wordt door de negatieve berichtgeving in de lokale media hieromtrent. De eigenaar (31) van een sportcafé in de Teilingerstraat – die overigens enkele weken voor het interview slachtoffer werd van een gewapende overval – meent bijvoorbeeld dat Rotterdam er als geheel op vooruit is gegaan, maar heeft zijn twijfels over de ontwikkeling op Zuid.

“Je ziet het aan alles eigenlijk. Het [de stad Rotterdam] is opgeschoond, er is ook minder straatcriminaliteit en zo. Het is nu totaal anders dan toen ik er opgroeide. Ik denk dat heel veel wijken in Rotterdam verbeterd zijn. Je ziet het gewoon, je merkt het, je voelt het. Volgens mij is Zuid de enige plek in Rotterdam waar het niet verbeterd is! Altijd als je iets in de krant leest over criminaliteit dan gaat het wel over Zuid. ‘Man overvallen’, ‘vrouw verkracht’, negen van de tien keer is het op Zuid.”

Tijdsontwikkeling van wijkveiligheid

Positieve transformatie, maar plafond lijkt bereikt

Uit de interviews blijkt duidelijk dat de algemene leefbaarheid van de Agniesebuurt sinds einde jaren negentig gestaag een positieve transformatie heeft doorgemaakt. Respondenten van boven de 35 jaar kunnen vaak levendige anekdotes oplepelen uit het verleden over junkies, inbraakproblematiek en drugspanden. Zij roepen een beeld op van de wijk dat thans moeilijk is voor te stellen. De eigenaresse van de bed & breakfast woont al sinds de jaren tachtig in de wijk en schetst de veranderingen.

“In die tijd was het allemaal veel zichtbaarder. Je had bijvoorbeeld veel meer zwervers in de buurt. Het was ook vuiler op straat. Ik herinner me de eerste stappen van mijn dochter in de Teilingerstraat, die waren meteen in de hondenpoep. Je had toen ook aanzienlijk meer diefstallen en auto-inbraak in de wijk. Iedereen had toen bijvoorbeeld zo’n stuurslot in de auto. Dat zie je nu eigenlijk nooit meer. Er werden veel achteringen van galerijen en kelders opgebroken. Ook had je hier in de jaren negentig nog drugspanden. Die zijn er nu niet meer. Althans niet dat ze zichtbaar zijn en voor problemen zorgen. Toen we op de Teilingerstraat woonden, zat er een vlakbij ons. Ik kan me herinneren dat het eerste wat we altijd deden als we naar buiten liepen, dat we keken of er geen naalden voor de deur lagen.”

Een andere respondent, 39 jaar en woonachtig sinds haar vierde in de Agniesebuurt, meent dat het 'vroeger' misschien niet onveiliger was dan nu, maar onderschrijft dat er wel meer aan de hand was. Dit werd ook mede veroorzaakt door de nabijheid van het centraal station (op tien minuten loopafstand van de Agniesebuurt), wat toen veel drugsproblematiek kende.

"De junks, die sliepen hier gewoon in de portieken! Als je dan 's ochtends je deur uitging om te gaan werken, stapte je gewoon over ze heen. Dat kwam ook omdat ze in het centrum en bij het Centraal Station strenger werden. Dus weken ze uit hiernaartoe. Aan de Noordsingel had je bovendien een punt waar ze heroïne verstrekten. Al met al waren er daardoor wel meer inbraken in auto's en kelders. Er heeft zelfs jarenlang iemand in mijn auto geslapen! Maar ik voelde me nooit bedreigd. Er heeft me in die tijd nooit iemand lastiggevallen."

In die zin ervaren bewoners uit de Agniesebuurt duidelijk een verbetering, zij het dat de *mate* van die verbetering nu wel zijn plafond lijkt te hebben bereikt. Met andere woorden: het is veel beter dan vroeger, maar het blijft een echte volkswijk en zal nooit een keurige voorstandswijk worden, aldus de redenering van veel bewoners. Vooral hogeropgeleide respondenten waarschuwen in dit verband voor een terugval van de leefbaarheid van de Agniesebuurt en wijzen aldus op de noodzaak van een blijvende investering vanuit het stadsbestuur als het gaat om het 'schoon, heel en veilig' houden van de wijk. De door ons geïnterviewde bouwhistoricus zegt hier bijvoorbeeld over:

"Die klassieke, stereotype junk die voor veel problemen zorgde, die zie je eigenlijk niet meer. Nu heb je meer van die types die je kunt omschrijven als "algemene losers". Van die gasten met een drankkegel die af en toe om wat geld bedelen zodat ze weer bier kunnen kopen. Maar daar heb je verder niet echt last van. Ik heb ook het idee dat er de laatste jaren veel werk wordt gemaakt van het onderhouden van groen, opruimen van hondenpoep, op tijd weghalen van vuilnis, dat soort dingen. Er wordt veel aan gedaan om de omgeving op orde te houden. De stad begrijpt nu heel goed hoe belangrijk het is om dat in de klauwen te houden zodat het niet verder verloedert. Ik denk echter wel dat dat een blijvende investering moet zijn. Want dit is wel zo'n buurt dat als niemand zijn best doet, het zo weer kan afglijden."

Kunstenaarscollectief ZoHo: nieuw elan, maar ook strijd om de wijk

Enkele kritische geluiden daargelaten, wordt de recente influx van kunstenaarscollectieven als ZoHo (Zomerhofkwartier) en de vestiging van nieuwe ondernemers in de Agniesebuurt door de meeste respondenten als positief ervaren. Sommige groepen, zoals enkele vrouwen van Turkse komaf die wij op een bewonersbijeenkomst spraken, zijn sceptisch ('Wat hebben we aan die gekke lui?'). Maar over het algemeen ziet men de komst van de creatievelingen als een nieuw elan voor de wijk, gelijk het model van de econoom Richard Florida (2002) en zijn *Creative City*. Velen menen dat dit op de wat langere termijn de wijk nog verder omhoog kan tillen, omdat hun aanwezigheid wellicht de wijk aantrekkelijker maakt voor hogeropgeleiden en bewoners met een breder cultureel en sociaal kapitaal, en de wijk hierdoor meer in het vizier blijft van het centrale stadsbestuur. Maar hun aanwezigheid in de Agniesebuurt blijft kwetsbaar. De kunstenaars zijn veelal gevestigd in voormalige kantoorpanden die slecht beveiligd zijn. Daarmee begeven zij zich letterlijk en figuurlijk op het terrein van de hangjongeren uit de buurt die veel tijd op straat doorbrengen. In de zomer en het najaar van 2014 hadden er bijvoorbeeld diverse vernielingen en inbraken plaats bij het treinrestaurant Gard du Nord (Schoterbosstraat) en de 'magnetronbar' Roodkapje (Teilingerstraat). In het ZoHo-lab, een

voormalig kantoorgebouw van Thuiszorg Rotterdam aan de Zomerhofstraat, waar momenteel kunstenaars en designers werkruimte vinden, werd bij een inbraak zelfs de volledige opbrengst van het lokale kunstfestival Route du Nord ontvreemd. De eigenaresse van de bed & breakfast, die de komst van de kunstenaars verwelkomt, maakt zich dan ook zorgen.

“De Agniesebuurt is er voor een zogenaamde achterstandswijk nog vrij goed aan toe. Maar dat betekent niet dat er geen problemen zijn. Ik zie dat bijvoorbeeld ook aan de komst van de nieuwe creatievelingen die er iets van proberen te maken. Zij trekken in de verlaten panden en hoekjes van de wijk die voorheen door de jongeren als hangplek werden gebruikt. Misschien dat die jongeren zich daardoor toch bedreigd voelen. Dat zou kunnen verklaren waarom er al geregeld stenen door de ruiten van Roodkapje en Gard du Nord zijn gegaan. Dat maakt zo’n wijk toch kwetsbaar. Want ik hoor wel rondzoemen dat de mensen van Roodkapje nu ook niet meer zo zeker weten of zij hier wel willen blijven. Dus de vraag is: hoe lang houden die creatievelingen het vol?”

We zien hier dus een zekere ‘strijd om de wijk’ c.q. de publieke ruimte, waarbij verschillende statusgroepen door de veranderende sociale dynamiek met elkaar botsen (vgl. Van Gemert, 2002). De zorgen van bovenstaande respondent blijken ook niet ongegrond. Zo blijkt uit een interview dat wij voerden met een kunstenaar (24) uit het ZoHo-lab, dat ‘veiligheid’ binnen die lokale kunstenaarskringen inderdaad een issue is. Zij vestigde zich hier een half jaar voor het interview vanuit Vlaardingen.

“Toen ik hier net kwam dacht ik wel: “Wat is dit voor wijk?”. Maar gaandeweg verdween dat enigszins. Maar nu er hier alweer twee inbraken zijn geweest slaat dat gevoel wel weer om. Ook anderen maken zich daar zorgen om. Twee weken geleden kwam ik hier [ZoHo-lab] aan en hadden de ouders dus met veel geweld een hele muur doorgeduwd³. En toen hebben ze wel geld meegenomen, onder andere een fooienpot. Een week geleden was het dus weer raak en hadden ze de deur ingetrapt en heel veel van binnen kapot gemaakt. Het gaat dus niet alleen maar om geld, ze willen ook gewoon slopen vermoed ik.”

Waardering type veiligheidsbeleid

Handhaven met het hart

Vergeleken met respondenten uit Hillegersberg-Noord en Hoek van Holland (zie deel 2.2. en 2.4.), houden respondenten uit de Agniesebuurt er een opvallend genuanceerd beeld op na als het gaat om het gewenste veiligheidsbeleid. Alleen winkeliers – die overigens zelf niet de wijk wonen – spreken zich eenzijdig uit voor een ‘harde’ aanpak van toezicht en handhaving. Zo is de eigenaar van een tabakszaak in de Agniesebuurt voorstander van een strikt controlebeleid.

“Preventief fouilleren bijvoorbeeld, dat is een goed idee! Waarom zou je met een wapen over straat lopen!? Met een pistool, of een mes? Want dat is ook een wapen. Dat kunnen we toch niet toestaan! Of die Marokkaanse jongens die in dure auto’s rijden. Gewoon controleren.”

³ Het interview had plaats op 21 november 2014.

De overige bewoners zijn weliswaar eveneens voor consequente handhaving van overlast maar hun zienswijze is nog het best te omschrijven als ‘handhaven met het hart’. De teneur is: *zero tolerance* is niet altijd een goed idee, je moet soms ook in gesprek gaan met overlastgevers en mandaat tot preventief fouilleren leidt al gauw tot *ethnic profiling*, zoals buitensporige controle van specifiek Marokkaanse jongens. Deze bevinding houdt waarschijnlijk verband met het feit dat wij in de Agniesebuurt een etnisch divers publiek hebben gesproken dat hier meer gevoelig voor is dan een meerderheids-, witte middenklasse populatie. Een gepensioneerd Turkse respondent die als gastarbeider naar Nederland kwam, is bijvoorbeeld kritisch over preventief fouilleren in de Agniesebuurt maar is wel een sterk voorstander van cameratoezicht. Aan de Schoterbosstraat, waar een tijdje een camerapaal was geïnstalleerd, werd het volgens hem ‘meteen heel rustig’. Pas toen de paal werd weggehaald, vonden er direct weer twee inbraken plaats (onder meer in treinrestaurant Gard du Nord, zoals eerder vermeld). Hierdoor kwamen de jongeren die tot ’s-avonds laat op straat hangen weer terug, aldus deze respondent.

“Dat preventief fouilleren vind ik niet goed. Als er iets gebeurt, ok, maar niet zomaar iemand aanhouden en voelen. Dat is toch racistisch? [...] Maar waarom die camera weggehaald? Ik begrijp het niet. Ja, “bezuinigingen” zeggen ze dan, maar vernielingen kosten toch ook geld?!”

Bij deze respondent zien we dus een verschil in voorkeur voor de intensiteit van toezicht: fouilleren ziet hij liever niet, maar een camera is geen probleem. Tegelijkertijd prijzen respondenten uit de Agniesebuurt een stringenter en intensievere aanpak van de wijk rondom ‘Schoon en heel’ issues, maar zij plaatsen dit in een apert tijdsperspectief. Men meent dat dit samen met de aanpak van drugsoverlast de belangrijkste factor is geweest van de gesignaleerde verbetering in de afgelopen circa vijftien jaar. Met andere woorden, meer (politie)controle heeft volgens bewoners in de buurt wellicht haar vruchten afgeworpen voor de globale veiligheid en het veiligheidsgevoel, maar kan thans nadelig uitpakken voor de algehele sfeer in de wijk wanneer er excessief mee wordt omgesprongen.

Beperkte kennis bestuurlijke visies wijkveiligheid, sprake van ‘politiek retreatisme’

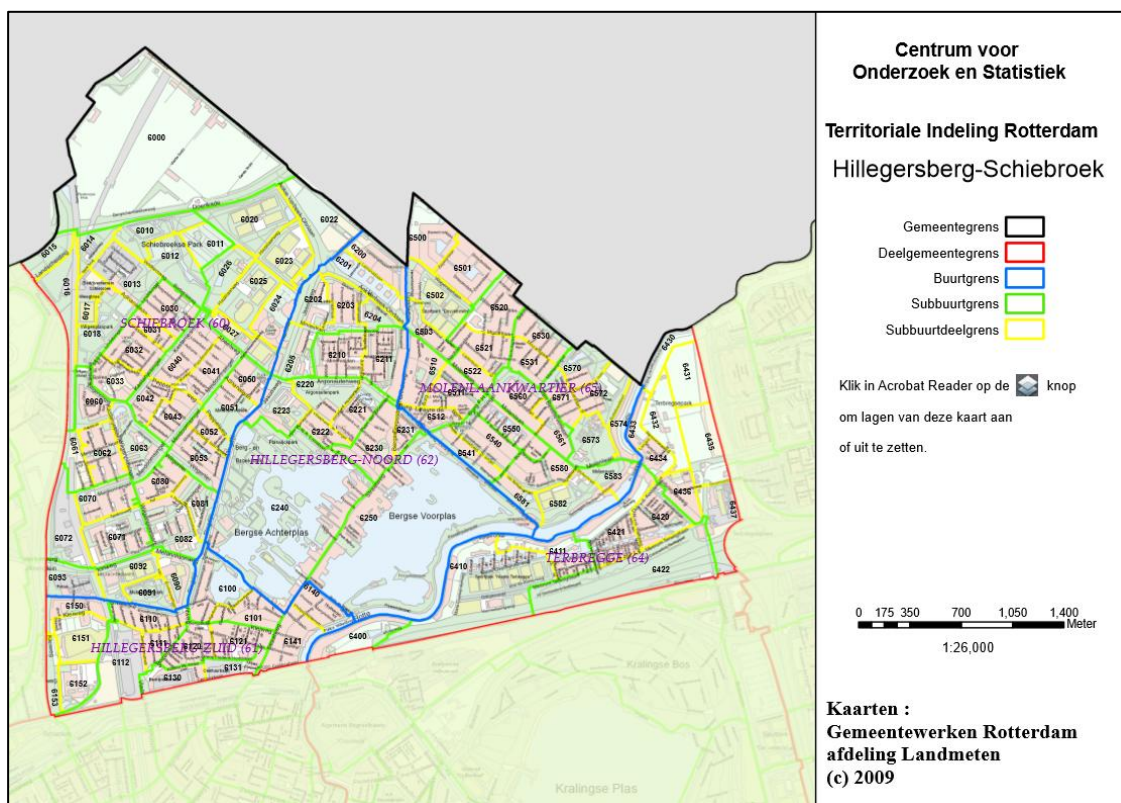
Uit het voorgaande blijkt dat bewoners in de Agniesebuurt niet verlegen zitten om meningen over lokale veiligheidsthema’s. Maar hierbij moet worden aangetekend dat veel respondenten zich nauwelijks bewust zijn van het feit dat er verschillende politieke visies op wijkbeleid in het algemeen en veiligheidsbeleid in het bijzonder kunnen bestaan, die zich ook kunnen vertalen in concrete maatregelen voor hun buurt. De meeste respondenten in de Agniesebuurt zijn nauwelijks politiek geïnteresseerd. Men stemt niet of zelden bij de lokale of landelijke verkiezingen. Er lijkt enerzijds sprake van desinteresse en terugtrekgedrag, óók bij de hoger opgeleide respondenten. Veel gehoorde kreten zijn: ‘Het staat te ver van mij af’, ‘Het heeft toch geen zin’, of ‘Politici doen uiteindelijk wat ze zelf willen’. Dit doet denken aan wat de socioloog Robert Merton (1938) ‘retreatisme’ noemde: personen die de algemeen geldende culturele doelen en middelen niet meer aanhangen en zich terugtrekken van het publieke leven, in dit geval het domein van de politiek. Anderzijds zijn bewoners moe van de – in hun ogen - vele transitie, contradicties en onlogische beslissingen van het lokale stadsbestuur, waardoor zij het overzicht zijn verloren, zich vervreemd voelen van de lokale politiek of het eigenlijk allemaal te ingewikkeld zijn gaan vinden.

Een terugkomend kritiekpunt van bewoners in dit verband is de ‘hokjesgeest’ van ambtenaren; het ambtelijk apparaat is verdeeld in afdelingen die ieder hun eigen beleidsterrein bestieren. Maar in de leefwereld van burgers lopen deze thema’s allemaal door elkaar heen. Hierdoor ontstaat soms ruis in de communicatie of onbegrip en frustratie. Met name het, in hun ogen, bij de lokale overheid beperkte besef dat een bepaalde beslissing of een bepaald beleid (bijvoorbeeld: handhaving) ook neveneffecten kan hebben of juist geacommodeerd moet worden vanuit een ander beleidsveld (bijvoorbeeld: zorg) om het te laten slagen - zogenaamd ‘flankerend beleid’ - leidt soms tot onbegrip of ergernis bij bewoners.

“De politiek is een soort “kwal”. Het trekt samen om meteen weer uit te rekken. Decentraliseren, dan weer centraliseren. Het gaat maar heen en weer van beweging naar tegenbeweging. Nu heb je dan in Rotterdam de gebiedscommissies die decentralisatie voorstaan. Maar we hebben een nationale politie gekregen. Het politiebureau op de Walenburgerweg [in Rotterdam Noord] staat daardoor nu leeg. Bezuinigingen. Dat is toch raar?!”

De bouwhistoricus van wie bovenstaand citaat is, zou liever zien dat stadsambtenaren meer *out of the box* denken, juist als het gaat om wijkontwikkeling. Hij geeft het voorbeeld van ‘een mannetje’ dat onlangs voor zijn woning het geluidsniveau van de tram kwam meten. Toen de respondent hem erop attendeerde dat het eigenlijke probleem de trillingen in huis waren die de nieuwe – zwaardere - trams veroorzaken, bleek de ambtenaar hier niet in geïnteresseerd; hij was er louter om het geluidsniveau te meten. Wat deze respondent nogal frustreerde: “Geluid is natuurlijk slechts een indicator van overlast! En overlast is wat hij eigenlijk zou moeten meten!”.

Hillegersberg-Noord

Veiligheidsindex	132
Veiligheidsindex - subjectief	147
Veiligheidsindex - objectief	118
verschil subj/obj	28

2.2. Hillegersberg-Noord

Karakterisering van de wijk

Hillegersberg-Noord is een wijk binnen het gebied Hillegersberg-Schiebroek. Volgens het Wijkprofiel van de gemeente Rotterdam heeft Hillegersberg-Noord bijna 8000 inwoners waarvan een groot deel ouderen. Meer dan een kwart van de inwoners is 65 jaar of ouder, tegen 15% gemiddeld in Rotterdam. Verder is Hillegersberg-Noord vooral een relatief rijke en 'witte' wijk: een derde van haar bevolking heeft een hoog huishoudinkomen (behorende tot de bovenste 20 procent van de inkomensverdeling van Nederland), liefst driekwart van de bevolking is autochtoon, en het aandeel woningen met een hoge WOZ-waarde (vanaf 188.000 euro) ligt in Hillegersberg-Noord op 63%, tegen slechts 20% voor de stad als geheel. Hillegersberg-Noord is te verdelen in de wijk 110-morgen en Oud-Hillegersberg. 110-morgen – de naam refereert aan de oppervlakte van de voormalige boerenpolder – ligt in het uiterste noorden van de wijk en dateert uit de jaren vijftig van de vorige eeuw. Deze buurt heeft meer sociale huurflats dan de rest van Hillegersberg-Noord. 110-morgen heeft ook een recenter deel, daterende uit eind jaren negentig, met een stedenbouwkundige opzet en architectuur die sterk doet denken aan Nederlandse Vinexwijken: keurige eenvormige rijtjeshuizen voor middenklassengezinnen met een voor- en achtertuin. Dit recentere deel kent ook enkele luxe woontorens met ruime appartementen. De hoog- en laagbouw van de wijk 110-morgen wordt onderbroken door veel groen (Jasonpark en groenstroken) en sierwater (singels, vijvers). Oud-Hillegersberg heeft een deftiger sfeer. Dit deel ligt ingeklemd tussen 110-morgen en Hillegersberg-Zuid en grenst aan de Bergse Voor- en Achterplas. Oud-Hillegersberg dateert grotendeels uit de jaren dertig van de vorige eeuw en heeft in het algemeen een welgestelde bevolking. Ook Oud-Hillegersberg is zeer groen en dorpsachtig; rustige straten met karaktervolle, ruime, woningen. Kijken we naar criminaliteits- en overlastaspecten dan wordt onmiddellijk duidelijk dat Hillegersberg-Noord relatief weinig problemen kent, voor zover de veiligheidsindex die althans weergeven. Volgens de gegevens van de veiligheidsindex in het Wijkprofiel 2014 presteert de wijk voor vrijwel alle indicatoren boven of soms zelfs ver boven het Rotterdamse gemiddelde als het gaat om diefstal, geweld, inbraak, vandalisme en overlast. Daar komt nog bij dat de wijk in subjectieve zin (dus hoe bewoners in Hillegersberg-Noord bepaalde problemen ervaren) zelfs nog beter scoort dan in objectieve zin (een gestandaardiseerde totaalscore van 147 tegenover 118).

Perceptie van wijkveiligheid

Een wijk met twee gezichten

In lijn met het patroon uit het Wijkprofiel zien bewoners uit Hillegersberg-Noord hun buurt vaak als zeer veilig. Dermate veilig zelfs, dat het veldwerk op deze locatie, net als in delen van Hoek van Holland, een stuk lastiger was dan in de Agniese buurt en de Beverwaard. Veel benaderde bewoners zagen ofwel de relevantie niet van het onderzoek of hadden weinig te melden rond het onderwerp. Veel respondenten omschrijven Hillegersberg-Noord, in lijn met de reputatie van het grotere gebied, als de 'beste wijk van Rotterdam'. Wel moet hierbij worden aangetekend dat Hillegersberg-Noord twee gezichten heeft. Het vooroorlogse Oud-Hillegersberg en de recenter gebouwde woongebieden van de buurt 110-morgen kennen feitelijk weinig problemen rond criminaliteit en overlast. Hier is de woontevredenheid en levenskwaliteit hoog, is de leefomgeving ruimtelijk en groen en zijn de bewoners relatief welgesteld. De vroeg-naoorlogse delen in de buurt 110-morgen laten daarentegen

een beeld zien dat meer overeenkomt met de ontwikkeling in veel andere vroeg-naoorlogse wijken in Nederland (zie de publicatie *Bloei en verval van vroeg-naoorlogse wijken*, NICIS 2008), hetgeen zich ook uit in een wat lagere veiligheidsperceptie van sommige respondenten. Hier tekenden we aanzienlijk meer verhalen op over burenruzies, huisvestingsproblemen, eenzaamheid, jongerenoverlast en fricties tussen bewoners en buurtinstanties. Een leraar bouwtechniek (52) die met zijn ouders in de jaren zestig naar de wijk verhuisde vanuit het Oude Noorden, schetst de ontwikkeling in het vroeg-naoorlogse deel van de wijk 110-morgen als gevolg van wijzigingen in het huisvestingsbeleid.

“Men wilde hier vroeger al graag wonen. Toen ik klein was, was deze wijk modern. Bij ons in het Oude Noorden had je niet eens een douche. Deze woningen hadden al een douche. Dat was luxe. Dus iedereen wilde graag in deze wijk wonen. Pas zo rond 1980 is dat een beetje omgeslagen. Tot die tijd was de hele wijk in bezit van een en dezelfde woningbouwvereniging. Daardoor konden ze een heel precies toewijzingsbeleid voeren. De vereniging bepaalde wie er wel en niet kwamen wonen. Met de invoering van de algemene woningwet in de jaren tachtig kon dat niet meer. Toen kon iedereen zich er vestigen en met de inmiddels gelijktijdig afgenomen aantrekkelijkheid van de woningen ging de wijk wat achteruit, maar niet dramatisch. Er kwamen bijvoorbeeld meer andere mensen [doelend op ‘buitenlanders’] maar het is hier nooit zo erg vervallen als in sommige andere wijken.”

Evenals respondenten in de Agniesebuurt, wordt ook in Hillegersberg-Noord veiligheid vooral gedefinieerd in termen van *overlast*, en minder in termen van criminaliteit, zij het dat in het gemiddeld meer vermogende Oud-Hillegersberg men meer gespitst is op eigendomscriminaliteit en alles wat daarmee samenhangt, zoals babbeltrucs, inbraakpreventie en risico op slachtofferschap voor ouderen. En ook in Hillegersberg-Noord hangt het veiligheidsgevoel vaak samen met persoonlijke achtergronden van respondenten, maar minder dan in de etnisch en sociaaleconomisch meer diverse Agniesebuurt. Zo was de aanwezigheid van kroegvolk 's-avonds laat bij een lokaal café reden tot zorg voor een door ons geïnterviewde 74-jarige bewoner van de Streksingel (vanwege het risico op geweld), maar gaf datzelfde café een alleenstaande 32-jarige vrouw - eveneens woonachtig aan de Streksingel - juist een veilig gevoel (haar redenering: ‘Er zijn daardoor ook 's-avonds laat altijd mensen op straat’.) Verschil met de Agniesebuurt is wel dat de veiligheidsbeleving in Hillegersberg-Noord sterker lijkt te worden bepaald door beeldvorming over mogelijke (on)veiligheid dan door feitelijke gebeurtenissen. Sommige ouderen in Oud-Hillegersberg en bewoners van het vroeg-naoorlogse deel van de wijk 110-morgen schetsen allerlei ‘onveilige’ situaties in hun omgeving. Die situaties lijken echter grotendeels te worden geconstrueerd aan de hand van mediaberichtgeving en hun eigen (negatieve) vooroordelen. Hier zien we dus dat de verwachte kans op slachtofferschap symbolisch wordt gemedieerd, vooral door televisie (zie ook Romer e.a. 2003). De 74-jarige bewoner van de Streksingel (woonachtig in een luxe appartement) vertelt bijvoorbeeld:

“Als je het hebt over verschil tussen veiligheidsgevoel en feitelijke veiligheid, dan heb je wel een punt te pakken. Ik ben voorzitter van de VVE, en ik spreek nogal eens wat oudere dames hier. Nou, die hebben vier sloten op de deur. Er is er zelfs eentje bij die heeft een extra camera op haar deur laten aanbrengen terwijl we voor het gebouw al een videofoonsysteem hebben. En als je die dame spreekt zegt ze: “Ik ben zo verschrikkelijk bang, ik heb een tasje gekocht dat ik onder mijn truitje kan dragen, zodat als ik de deur uitga ik nooit een handtas bij me

heb". Tja, dan denk je bij jezelf; hoe kun je het allemaal verzinnen? Maar die mensen die lezen natuurlijk allemaal de kranten, ze zien het op televisie, ze zien de meest gruwelijke dingen. En die gaan dat vertalen naar: het zou ook hier kunnen gebeuren."

Verblijf onder 'gelijken' belangrijke factor veiligheidsgevoel

Ook in Hillegersberg-Noord is de veiligheidsperceptie ruimtelijk afhankelijk, zij het minder dan in de Agniesebuurt. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat de stedenbouwkundige opzet van Hillegersberg wat eenvormiger is. Toch kunnen ook veel respondenten in Hillegersberg-Noord soms heel precies aangeven waar er problemen rond veiligheid spelen en waar die ophouden. Ook hier geldt dus: bewoners die administratief gezien in dezelfde buurt of wijk wonen, kunnen toch een verschillende veiligheids- of overlastperceptie hebben van hun directe omgeving. Het verblijven onder 'gelijken' blijkt daarbij een belangrijke factor voor de beleving van veiligheid in Hillegersberg-Noord. Anders gezegd, het thema (on)veiligheid wordt door nogal wat respondenten impliciet of expliciet in verband gebracht met aanwezigheid en/of influx van etnische minderheden, lagere sociale klassen of andere leeftijdsgroepen (zoals ook in Hoek van Holland, zie deel 2.4. van dit rapport). Men ziet probleemgedrag vooral gemanifesteerd bij deze groepen of men voelt zich alleen al door hun aanwezigheid niet op zijn gemak. De hiervoor geciteerde oudere bewoner van de Streksingel zet bijvoorbeeld treffend uiteen hoe de demografische omslag die zich in Rotterdam voltrok (vlucht van de witte middenklasse, influx van allochtone lagere klassen), bij veel oorspronkelijke bewoners nog altijd voor een onveilig gevoel zorgt. Ook al heeft zijn ervaring met feitelijke onveiligheid op zich niet zo veel te maken. Verwijzend naar het vroeg naoorlogse deel van de buurt 110-morgen vertelt hij:

"Je komt daar veel zwarte mensen tegen die een beetje een rondhangerige indruk maken. Maar er gebeurt n  it iets. Nooit. En er is ook geen enkele aanleiding om te denken dat ze je iets gaan aandoen. Want laat ik duidelijk zijn: ik ben fel op mensen die racistisch zijn, maar ik moet wel zeggen: ik ben natuurlijk opgegroeid in deze wereld, tot pakweg halverwege de jaren zeventig. Nou, wat zag je toen voor buitenlanders?! Nauwelijks. Die zijn daarna echter massaal gekomen. Dat zijn andere mensen met andere normen en waarden en gebruiken en dat kan je natuurlijk wel merken. Dat is toch wel een onderdeel van je veiligheidsbeleving. Daarom zeg ik dit. Zeker als je van die clubjes jonge mannen tegenkomt met van die baarden en zo. Want je bent het vanuit je jeugd of zelfs tot je veertigste of vijftigste niet gewend. Nu je dan ouder wordt, voel je dat extra."

De beleving van bovenstaande respondent correspondeert met een bekend wetenschappelijk onderzoek van Merry (1981) die wijst op de etnische stereotyperingen in een Noord-Amerikaanse stadswijk: de Aziaten werden door veel blanke bewoners geassocieerd met Kung Fu, de Afro-Amerikanen met criminaliteit⁴. Ook een 73-jarige welgestelde vrouw die woont in een van de nieuwe luxe woontorens aan de rand van de buurt 110-morgen refereert in haar interview regelmatig aan de 'ander soort mensen' die in bepaalde buurten wonen, maar ook aan buitenlanders die er – in haar ogen – een andere cultuur en dus ook ander gedrag in de buitenruimte op nahouden. Er staat in de

⁴ Zie in dit verband ook onderzoek van Karn (2007) die dit waarneemt in een Engelse wijk en ziet hoe bewoners elkaar categoriseren op basis van reinheid en moraliteit (geïnspireerd door het werk van de antropologe Mary Douglas over *purity and danger*).

wijk een aantal goedkopere huurflats, en van de mensen die daar wonen, moet ze weinig hebben. Maar dan gaat het meer over bijvoorbeeld afval op straat gooien en luidruchtigheid, dan een gevoel van dreiging.

“In de huurhuizen wonen nog veel buitenlanders. Ik heb niks tegen die mensen, maar ze mogen best wat meer tot de orde worden geroepen. Het is toch een heel andere cultuur. Er was een Marokkaanse mevrouw, die gooide steeds haar slachtafval in de singel hier. Nu doet ze dat niet meer, want we hebben haar erop aangesproken.”

Dat een dergelijke beleving en beeldvorming niet alleen bij ouderen speelt, illustreert het interview met een alleenstaande, werkloze vrouw (52) die woont in een huurflat in het vroeg-naoorlogse deel van 110-morgen. Deze respondent voelt zich regelmatig onveilig in de wijk, en relateert dit veelal aan de aanwezigheid maar ook de houding van ‘buitenlanders’. Uit het interview is evenwel lastig op te maken in hoeverre zij dit gevoel baseert op feitelijke slachtofferkans.

“Van de week liep ik naar de Albert Heijn toe met de hond. En daar stond een gozer zo raar naar ons te kijken. Hij keek dwars door ons heen. Misschien ook omdat de hond stond te blaffen. Het was een Marokkaan en die moeten niks van honden hebben. Dus toen zei ik: “Je kunt gewoon doorlopen hoor.” Nou, toen keek tie me aan alsof ie wou zeggen: “Jij komt nog wel een keertje”. Dat gevoel heb je dan, weet je wel? Ik ben ook niet naar de Albert Heijn gegaan, ik ben teruggelopen. Want hun liepen door, ze waren met z’n vieren, ze zijn altijd met een groepje. Nou moest ik alleen maar een pakkie shag hebben.”

Als we doorvragen of dit soort personen wel eens iets tegen haar heeft gezegd op geroepen, moet ze die vraag evenwel negatief beantwoorden. Ze vertrouwt dergelijke situaties gewoon niet. Ze lijkt haar eigen beoordeling van de situatie dus vooral te baseren op kleine indicaties die vervolgens haar vooroordelen triggeren (symbolische mediatie dus). De geciteerde respondent heeft bijvoorbeeld ook het vermoeden dat Marokkaanse jongeren uit de buurt huisdieren mishandelen. Daarom heeft ze ook een hond en geen kat: “Daar ben ik zelf altijd bij. Die kunnen ze niet zomaar wat aandoen.”

Eigen buurt ten opzichte van andere plekken in de stad

Bewoners van Hillegersberg-Noord waarderen hun leefomgeving hoog ten opzichte van andere wijken in de stad. Men is zich daarbij zeer bewust van de reputatie van wijk, zij het dat dit iets minder het geval is voor de respondenten in de vroeg-naoorlogse flats in 110-morgen. Veel bewoners van Hillegersberg vergelijken hun buurt met het aangrenzende Schiebroek. Die laatste wijk geldt dan als negatieve tegenhanger van hun eigen wijk (zoals de wijken ten westen van het stadscentrum die rol vervullen voor bewoners uit de Agniese buurt). Het gaat daarbij vooral om de dichtheid van bebouwing, gebrek aan groen en lagere levenskwaliteit, en minder om veiligheidsthema's als overlast of criminaliteit. Veel bewoners uit Hillegersberg-Noord zijn ook oorspronkelijk afkomstig uit Schiebroek, en hebben de ‘stap gemaakt’ naar Hillegersberg. Hun veiligheidsgevoel weerspiegelt als het ware hun eigen sociale stijging. Een respondent (58) die 12 jaar geleden vanuit Schiebroek naar Hillegersberg-Noord verhuisde, vertelt bijvoorbeeld:

“Ik vind dit de mooiste wijk van Rotterdam. Het is groen, je hebt een goede busverbinding, je hebt een goede autoverbinding, zowel naar de stad als naar de buitenwegen. En winkels allemaal op loopafstand. Dus wat wil men nog meer? Ik voel mij ook volstrekt veilig in de wijk. Als ik het een cijfer moet geven, dan geef ik het een 9.”

Als we hem vervolgens vragen zijn wijk te vergelijken met zijn vorige woonplaats zegt hij:

“Ik loop liever hier door de wijk dan door mijn oude wijk Schiebroek. Als ik die wijk een cijfer zou moeten geven, geef ik het eerder een 7. Daar is het allemaal dichter op elkaar gebouwd en donkerder. Als je daar 's-avonds loopt heb je weinig overzicht. Hier is het meer open.”

Anders dan in de periferieplaats Hoek van Holland (zie deel 2.4.), lijkt in Hillegersberg geen sprake van enig historisch gegroeid ressentiment tegen het centrale stadsbestuur van Rotterdam (Hillegersberg was tot 1941 nog een zelfstandige gemeente). Wel lijken sommige bewoners in Hillegersberg-Noord in hun voorzieningengebruik even gericht te zijn op nabij liggende groeikernen in de Randstad (bijvoorbeeld Zoetermeer) als op het stadscentrum van Rotterdam.

Tijdsontwikkeling van wijkveiligheid

Rotterdam als geheel verbeterd, eigen wijk nauwelijks veranderd

Veel respondenten in Hillegersberg-Noord hebben in verschillende delen van de stad gewoond. Zij signaleren net als de respondenten uit de Agniesebuurt een enorme verbetering van de stad als het gaat om criminaliteit en overlast. En net als in de Agniesebuurt, hebben respondenten van boven de 35 jaar beeldende anekdotes van grimmige onveiligheids- en overlastsituaties uit de jaren tachtig en negentig elders in de stad. De eerder geciteerde leraar bouwtechniek bijvoorbeeld, werkte in de jaren tachtig en negentig als onderhoudstimmerman voor de gemeente. Een van zijn taken was de ontmanteling van drugspanden of anderszins vervallen gebouwen.

“In Spangen en het Oude Westen had je toen veel junks. Ik werkte ook veel in die buurt. Er werden woningen gesloten in afwachting voor de sloop en die werden dan gekraakt door junkies. En die moesten wij er dan weer uit gaan zetten. Want wij hadden als taak het blinderen van de woningen maar ook het “ontmantelen”, zodat ze niet meer gebruikt konden worden voor bewoning. Dus de wc-pot verwijderen, waterleiding verwijderen, dat soort dingen. Dat was om te voorkomen dat die junks erin gingen. Want ze hebben wel water nodig en een toilet natuurlijk. Dit was in de jaren tachtig en negentig zo rond die tijd. Dat heb je nu niet meer.”

Uit zijn relaas blijkt overigens dat niet iedereen in die tijd de junks de rug toekeerde.

“Toen waren we nog zo brutaal dat we gewoon zelf die junkies eruit joegen. Maar ik was vaak nog wel wat socialer. Ik had alle sleutels van het Woningbedrijf Rotterdam, veel van die panden waren toen van de gemeente, dus van het Woningbedrijf. Nou, dan nam ik dus alvast sleutels mee van panden in andere wijken in Rotterdam die op de sloophnominatie stonden. En dan zei ik tegen zo'n drugsverslaafde: “Joh, hier heb je de sleutel van pand zus of zo, ga nou voorlopig effe daarheen anders sta je straks op straat. Dat andere pand gaan we volgende

maand pas aan beginnen.” Was ie daar weer effe terecht. Tot dat ie daar weer verwijderd werd natuurlijk!”

Ook de eerder geciteerde oudere bewoner aan de Streksingel kan een aardig tijdsperspectief schetsen. Hij woonde eind jaren negentig in een van de torens aan het Weena (“33 hoog, fantastisch gewoon!”). Maar daar hield zijn vrouw het niet lang vol door onder andere de nabijheid van een openbare gebruikersruimte achter het station (vgl. Visser, 1996; Rosenthal, Van der Torre & Cachet, 1995).

“Het veiligheidsgevoel voor mijn vrouw was daar gewoon niet te doen. Je had toen nog perron nul dus er gebeurde nogal eens wat, berovingen bijvoorbeeld. We gingen altijd bridgen aan de Lombardkade, achter de Meent. Als we dan naar huis liepen, dan werden we altijd, zónder uitzondering, aangesproken door figuren die bedelden om vijf gulden of zo. Zodat ze bij het Leger des Heils konden gaan slapen. Maar als je dan zei: “Nee, sorry” – en dat zei ik altijd – nou dan werd je verrot gescholden hoor. Onvoorstelbaar. Zeker voor mijn vrouw was die hele situatie te bedreigend.”

Nog langer geleden – in de jaren zestig – kon het er ook al ruw aan toe gaan in de stad (zie ook het boek *Rotterdamse Penoze*, 2014 van misdaadjournalist Gerhard Mulder), zo illustreert een 83-jarige respondent die in die tijd als slager werkte op de West-Kruiskade.

“Laten we de Kruiskade is nemen. Ik heb er gewerkt. Ik durf nou rustig over de Kruiskade te lopen hoor. Het is er ook leuker. Allemaal buitenlandse winkeltjes, dat moet je accepteren, dat hoort erbij. Eigenlijk wel gezellig. Toen ik daar werkte was ik pas getrouwd dus ik ging netjes na het werk naar huis toe. Maar de jongens uit de slagerij die uitgingen, die liepen met hun slagmes in de laarzen over de Kruiskade. Soms hadden ze een meissie bij zich. En dan kwamen ze die buitenlanders tegen, en die gingen dan bijvoorbeeld niet opzij. Nou, dan was het foute boel.”

In Hillegersberg zelf is de criminaliteit en overlast in de ogen van de respondenten eigenlijk niet echt veranderd. Alleen een respondent uit het vroeg-naoorlogse deel van 110-morgen is dus van mening dat dit gebied sinds circa 1980 (bij de herziening van de woningwet) ietwat is vervallen mede door de komst van ‘afwijkende nieuwkomers’, maar niet in de mate zoals dit voor veel andere vroeg-naoorlogse wijken het geval was en recenter in Hoek van Holland beleefd wordt (zie deel 2.4.).

Waardering type veiligheidsbeleid

Handhaven met het hart en het belang van aanspreken

Gezien het dorpse karakter van Hillegersberg-Noord en het in omvang beperkt aantal problemen rond criminaliteit en overlast, hebben de meeste respondenten geen uitgesproken mening over het gewenste veiligheidsbeleid in de wijk. Toch lijken ook hier de meeste bewoners een beleid voor te staan van ‘handhaven met het hart’; overtredingen moeten gestraft worden, maar direct een boete is ook niet altijd nodig. Veel respondenten geloven daarnaast sterk in de eigen bijdrage van burgers hierin - dus zelf anderen aanspreken op overlast en ongewenst gedrag - en zeggen hier ook naar te handelen (hoewel tegelijkertijd veel bewoners hier zelf niet toe in staat zijn of het risico op een

negatieve tegenreactie te groot vinden). De eerder geciteerde 82-jarige gepensioneerd slager bijvoorbeeld, is zeer actief in het bij de les houden van zijn medebewoners, soms met een hoog persoonlijk risico.

“Ik ben nergens bang voor. Ik ben al eens in elkaar geslagen ook, hier in de wijk. Door een gast hier schuin boven. Daar woonde een drugsverslaafde. Ze hebben hem eruit kunnen krijgen want hij was nie meer te harden hier in de buurt. Op een gegeven moment loop ik met twee hondjes. En hij loopt met z’n grote hond los, dus ik vraag: “Zou jij die hond effe vast willen maken?” Waarop hij meteen begint: “En wie denk je wel dat je bent?!” Pats! En ik had er een te pakken. Nou, ik heb de politie gebeld, heb een halfuur met die beesten in de regen gestaan. Toen hebben ze eerst foto’s gemaakt van m’n gezicht. Vroegen ze: “Waar woont die vent?” Ik zeg: “Hierzo, schuin boven me.” Toen hebben ze ‘m meegenomen, één naggie. Ze zullen wel proces-verbaal gemaakt hebben, maar ja, ik hoorde niks meer dus ik ben naar het politiebureau gegaan. “Waar legt dat briefje? Is dat nog naar de officier van justitie gegaan?”, vroeg ik. “Ik geloof het wel.” zegt die agent. Ik zeg: “Je gelóóft het? Ik moet het zeker weten”. Dus heb ik slachtofferhulp ingeschakeld. Vervolgens ben ik anderhalf jaar bezig geweest. Want dan hou ik vast he? Uiteindelijk heeft ie mij motte betalen, en ik heb helemaal geen last meer van hem gehad.”

In de vertelling van deze respondent tonen zich opnieuw de twee gezichten van de wijk. Overlast en openbare geweldpleging door een drugsverslaafde zijn geen zaken die doorgaans worden geassocieerd met de wijk Hillegersberg. Maar in het oudere, vroeg-naoorlogse deel van de buurt komt dergelijke problematiek soms dus wel degelijk voor. Daarnaast zien we hier opnieuw een illustratie van hoe de burgermoed van een individu kan stuklopen op een ambtelijke (politiële) systeemrationaliteit. Het was dat de respondent ‘vast hield’, anders had de rechtsvervolg van zijn mishandelaar waarschijnlijk minder effect gesorteerd. Een andere bewoner, woonachtig in het nieuwere, welgesteldere deel van de wijk, pakt het aanspreken van anderen subtieler aan. Gevraagd naar wat hij vindt van huidige (overheids)pleidooien om elkaar vaker te corrigeren in de publieke ruimte, bijvoorbeeld in het geval van loslopende honden waar dit niet is toegestaan, antwoordt hij:

“Ja natuurlijk! Je moet zelf anderen erop aanspreken. Het is allemaal bewonersgedrag. Ik spreek mensen ook wel eens op straat aan hoor. Een grote vent met tatoeages en een bulldog pak je natuurlijk wel wat anders aan dan een mevrouw van 86 met een Pekineesje. Maar ik zou hem wél aanspreken. Ik bespeur echter wel een soort moedeloosheid bij bewoners om dit te doen. Zij zien het vooral als een taak van de politie of Stadstoezicht. Men heeft het gevoel dat ze er toch niks mee bereiken.”

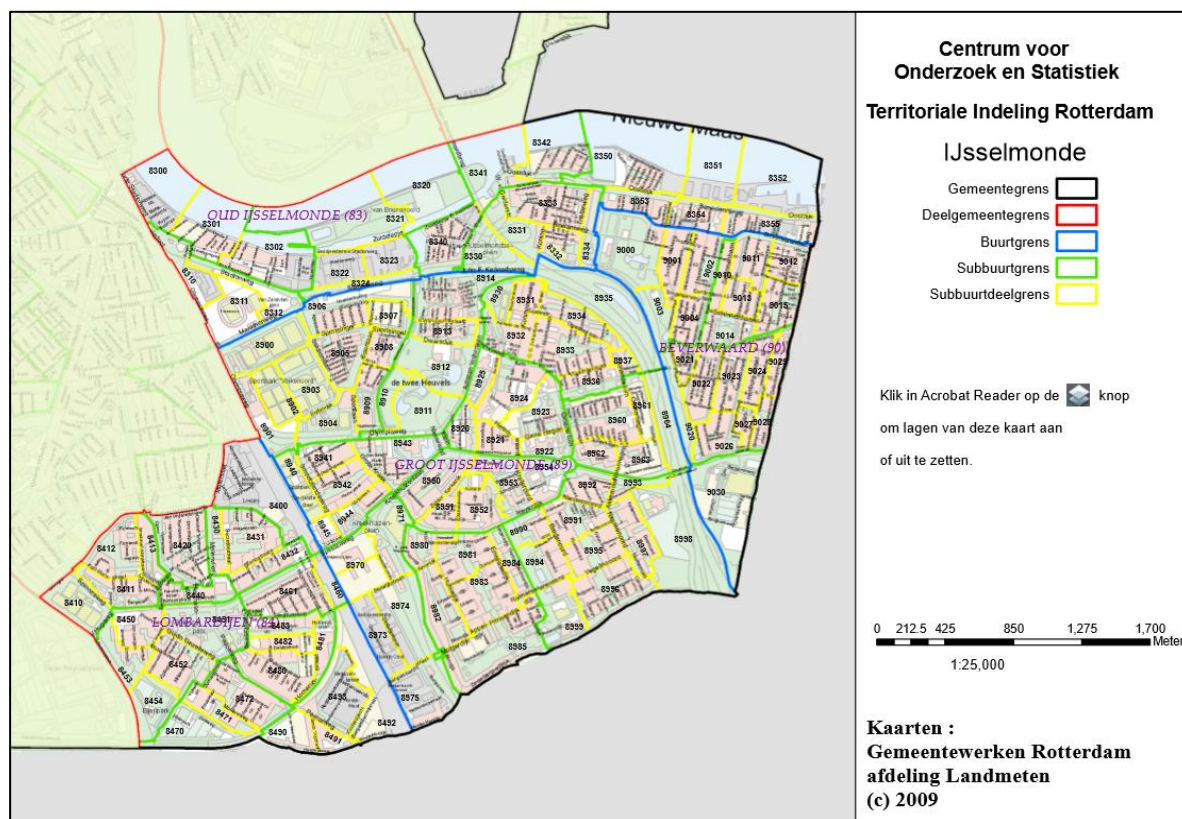
Vermeende teloorgang sociale samenhang belangrijk thema

Wellicht vanwege het dorpse karakter van de wijk en de zienswijze van veel bewoners die deze sfeer in stand willen houden, is de sociale omgang met elkaar een belangrijk, terugkerend thema in de interviews. Nogal wat bewoners spreken zich uit tegen een, in hun ogen, vermeende teloorgang van fatsoensnormen en sociale samenhang in het gebied. Men groet elkaar niet meer, men spreekt elkaar niet meer aan op kleine overtredingen, men kijkt niet meer naar elkaar om, zo zijn de heersende gedachten. Het zou kunnen dat dit vooral het perspectief weergeeft van de bewoners die een nostalgisch gevoel koesteren over de ‘goede oude tijd’, en dat dit in mindere mate een

daadwerkelijke verandering van mentaliteit behelst. Niettemin zijn zowel de oudere als de wat jongere bewoners voor een zeker beschavingsoffensief in bepaalde delen van de wijk (teneur: “Je kunt wel steeds schoonmaakacties houden, maar als je mensen niet te verstaan geeft hoe het hoort, kun je bezig blijven.”). Maar men heeft moeite om aan te geven hoe dit opleggen van bepaalde beschavingsnormen er concreet uit zou moeten zien en welke rol zij als bewoners hier zelf in zouden moeten spelen.

Tot slot moeten we opmerken dat in Hillegersberg-Noord onder zowel de bewoners als professionals fysieke en sociale beleidsdossiers meer lijken te leven c.q. prioriteit genieten dan specifieke veiligheidsproblemen *an sich*. Deze thematieken verbinden bewoners slechts af en toe met veiligheid en hun gevoel van veiligheid. Afgaande op de interviews gaat het dan onder meer om de staat van sociale huurflats in het vroegnaoorlogse 110-morgen, verzakking van de wijk, eenzame ouderen, schulden- en inkomensproblematiek van sommige huishoudens, verkeerssituaties en bereikbaarheid, veranderende sociale compositie van de buurt (bijvoorbeeld meer nieuwkomers of jonge gezinnen) en bezuinigingen op publieke voorzieningen (bijvoorbeeld een op handen zijnde sluiting van het buurthuis in 110-morgen).

BEVERWAARD

Veiligheidsindex	92
Veiligheidsindex - subjectief	86
Veiligheidsindex - objectief	97
verschil subj/obj	-11

2.3. Beverwaard

Karakterisering van de wijk

De Beverwaard is een wijk uit de jaren tachtig in de vorm van een puntzak, gelegen ten oosten van de Rijksweg en ten zuiden van de Oude Maas. Het is door de woonerfstructuur een zogenaamde 'bloemkoolwijk' met veel groen, water en langzaam verkeer. Het grootste deel van het woningaanbod bestaat uit kleine sociale huurwoningen in rijtjes of in lage flatjes en een kleiner deel uit koopwoningen, voornamelijk onder de 150.000 euro, in een rij en met tuintjes aan de achterkant. Er wonen ongeveer 12.000 mensen. De bevolkingsopbouw kent 21% inwoners onder de 15 jaar en meer dan de helft van alle inwoners is Nederlander met een niet-westerse achtergrond (met name veel mensen van Surinaamse en Antilliaanse origine). Net als in de Agniese buurt wonen ook in de Beverwaard veel alleenstaanden en alleenstaande ouders. Het is een sociaaleconomisch gemengde wijk met iets meer dan de helft van de inwoners die rond moeten komen van een laag inkomen, een iets kleinere groep met een middeninkomen en een kleine groep met een hoog inkomen. Ten aanzien van criminaliteit en overlast steekt de Beverwaard slechts gedeeltelijk negatiever af bij de rest van de stad. Op basis van de veiligheidsindex uit het Wijkprofiel 2014 scoort de wijk slechter dan het Rotterdamse gemiddelde op het gebied van inbraak, vandalisme en overlast. Op het vlak van diefstal en geweld scoort deze wijk echter beter dan de stad als geheel. In dat verband valt het op dat bewoners de veiligheid subjectief lager inschatten dan de objectieve scores (86 tegenover 97). Vooral geweld en vandalisme worden door bewoners subjectief opvallend lager beoordeeld dan de objectieve cijfers hierover uitwijzen.

Perceptie van wijkveiligheid

Beleving van de wijk, sociale contacten en voorzieningen

Bewoners uit de Beverwaard zijn over het algemeen tevreden over hun wijk. Ze benoemen zaken als betaalbare huisvesting, een groene omgeving en de rust. Ze beschouwen hun wijk als kindvriendelijk. De arbeidsethos in de wijk is gemiddeld hoog. Overdag zijn er weinig mensen thuis en 's-avonds blijven ze over het algemeen graag binnen. Mensen zijn er ook vaak op zichzelf. Zo is er bijvoorbeeld weinig contact tussen mensen op straat. Ze bemoeien zich meestal weinig met anderen. Gevestigde autochtone bewoners waarderen dit vaak als tolerantie ("je kunt hier nog adem halen"). Bewoners met een niet-westerse achtergrond spreken eerder van desinteresse. Gevestigde bewoners spreken ook regelmatig van sociale afbrokkeling. Er is nog maar weinig sociale cohesie op enkele woonerfjes na, waar bewoners de straat nog versieren en samen voetbal kijken, zo is een veelgehoord signaal. De uittocht van oorspronkelijke autochtone bewoners en de komst van 'nieuwkomers' van niet-westerse en Oost-Europese origine hebben hier volgens hen aan bijgedragen. De betrokkenheid bij de wijk is in hun ogen ook afgenomen. Een klein aantal mensen zet zich nog actief in voor de wijk maar een groot gedeelte komt vaak niet verder dan de directe omgeving rond de eigen woning. Ook het gebruik van de sociale voorzieningen, zoals een publiek wijkgebouw en een particulier buurthuis, is beperkt tot een select groepje vrijwilligers en mensen die door het welzijnswerk bereikt worden.

Discrepanties tussen eigen ervaringen, veiligheidsgevoel en veiligheidsmetingen

Veiligheid is minder een issue voor de meeste bewoners dan de jaarlijkse gemeentelijke metingen doen vermoeden. De meerderheid van de bewoners die wij hebben gezien en gesproken, voelt zich veilig. Weinig zijn er zelf slachtoffer geweest van (gewelds)criminaliteit. Het betreft vooral ervaringen met incidentele vermogensdelicten, zoals diefstallen en woning- en auto-inbraken die ze relativeren als vormen van slachtofferschap die hen net zo goed in een andere wijk hadden kunnen overkomen. Men herkent zich vaak niet in het veiligheidscijfer dat de wijk krijgt. Zo bestaat de indruk dat vooral ‘klagers’ en/of minder geïnformeerde bewoners zich in veiligheidsenquêtes en op veiligheidsbijeenkomsten laten horen. Tevreden bewoners vermoeden dat de vragen die gesteld worden, gericht zijn op het rapporteren van ‘problemen’ en waarschijnlijk negatief geïnterpreteerd worden door een gebrek aan context (vgl. de ervaringen van enkele bewoners uit de Agniesebuurt, zie p. 15). Volgens een ondernemer van begin dertig die in deze wijk woont, zou meer doorgevraagd moeten worden op argumenten van bewoners voor gevoelens van onveiligheid.

“Als je aan mensen hier vraagt wat ze vinden van het Antillianenprobleem hier, dan zeggen ze ‘rot’. Maar als je vraagt “heb je daar problemen mee in de wijk?”, dan hebben ze daar eigenlijk nog niet over nagedacht. Als je vraagt “in hoeverre heb je schietincidenten meegemaakt?”, dan is het antwoord daarop eerder ‘nee’ omdat ze dat niet hebben meegemaakt. Als je echt wilt weten hoe veilig mensen zich voelen, dan kom je pas na vraag drie tot de kern. Want waarom voelen mensen zich onveilig, maar blijven ze hier wel allemaal wonen, wel twintig, dertig jaar soms? En dat is echt niet alleen omdat ze niet anders kunnen.”

Negatieve beeldvorming

Bewoners relativeren de gerapporteerde onveiligheid in de Rotterdamse veiligheidsmonitor als een effect van ernstige criminaliteit en overlast en negatieve mediaberichtgeving hierover in het recente verleden. We spreken bijvoorbeeld een autochtone zestiger die al dertig jaar in de Beverwaard woont en de media-aandacht voor zijn wijk al hekelt sinds de problemen met Antillianen eind jaren negentig.

“Als er nou in Vlaardingen in de tram iemand neergestoken wordt, dan staat er op die tram ‘Vlaardingen-Beverwaard’. En dan is het: “in de tram naar Beverwaard is iemand neergestoken”, terwijl het is gebeurd in Vlaardingen. Dat is de slechte naam die het eenmaal heeft en altijd zal blijven houden door een hele slechte publiciteit van de Nieuwe Revue en dergelijke in het verleden, waar stukken in stonden om dit hier de grond in te boren.”

Kennis over criminaliteit en overlast en impact van incidenten

Ook professionals vinden de omvang van de feitelijke veiligheidsproblematiek in de wijk meevallen, maar wijzen daarentegen ook op personen die nog steeds voor problemen zorgen rond criminaliteit en overlast. Zo spreekt de wijkpolitie over ongeveer vijftig tot honderd personen die bij hen bekend staan voor het plegen van strafbare feiten. En ambtenaren die te maken hebben met de bestuurlijke aanpak van overlast signaleren enkele tientallen personen en/of gezinnen die regelmatig problemen veroorzaken in de wijk, zoals hinderlijk en vervelend gedrag. Bewoners hebben op hun beurt vaak weinig zicht op de aanwezigheid en omvang van potentiële probleembewoners, zolang die zich rustig houden in de wijk. Zo heeft de arrestatie van een buurtbewoner bijvoorbeeld weinig impact op het veiligheidsgevoel van een alleenstaande vijftiger in een kleine sociale huurwoning. Hij kende die man

niet, wist niet dat die vuurwapengevaarlijk was en heeft nooit last van hem gehad. Volgens de politie houden crimineel actieve bewoners zich binnen de wijk ook vaak rustig sinds de wijk in de afgelopen jaren grondig is aangepakt op criminaliteit en overlast.

Bewoners weten ook niet wat er precies in de wijk plaatsheeft op het vlak van onveiligheid. Zo zijn ze vaak niet op de hoogte van verschillende kleinere incidenten die er in de afgelopen jaren al hebben plaatsgehad of zijn die inmiddels alweer vergeten. En ze betrekken die meestal niet op hun eigen veiligheid, als ze daar zelf ook niet direct last van hebben gehad. Zo is een 63-jarige bewoner van Surinaamse afkomst niet echt onder de indruk van het criminaliteitsverleden in zijn woonomgeving.

“Ik kan me voorstellen dat als je ergens woont en er is een schietpartij recht naast je... Maar dat hebben we nooit meegemaakt. Ik lees ook in de krant dat er mensen zijn beroofd, mensen in hun rug zijn gestoken en iemand is doodgeschoten in het park. Ik steek mijn kop niet in het zand. Die dingen zijn gebeurd in de wijk. Maar we hebben dat persoonlijk nooit meegemaakt, dus dan denk je ook niet van: iemand is doodgeschoten in het park dus de wijk is naar de knoppen en ik wil direct verhuizen.”

Voorvallen van criminaliteit en overlast worden door de bewoners die wij hebben gesproken vaak gezien als incidenten. Ze interpreteren deze vaak niet als een risico op persoonlijk slachtofferschap, omdat er geen directe dreiging is voor henzelf. De delicten die bekend zijn, hebben vaak een gericht karakter. Bewoners hebben via hun kennis en contacten in de wijk achtergrondkennis van geweld in de wijk, waarmee ze deze kunnen relativeren als geschillen tussen bekenden die enkel in hun wijk zijn beslecht.

Ruimtelijke verdeling van onveiligheid

Volgens de meeste bewoners – autochtoon en niet-westers – is onveiligheid ook ruimtelijk verdeeld binnen de Beverwaard. Ze lokaliseren criminaliteit, overlast en sociale problemen vooral daar waar de goedkopere sociale huurwoningen staan. Sommige bewoners schrijven problemen ook toe aan bewoners van het woonwagenveld aan de rand van de wijk. Deze ruimtelijke stratificatie lijkt het gevolg van problemen op deze plekken in het verleden. Tegenwoordig is het daar een stuk rustiger volgens verschillende ambtenaren en professionals. Bewoners die geboren en getogen zijn in de wijk laten ook zien dat percepties van ‘beruchte locaties’ vaak gebaseerd zijn op incidenten die soms tien tot twintig jaar geleden gebeurd zijn. Verschillende twintigers en dertigers laten zich daar ook tot op heden vaak nog negatief uit over plekken waar ze vroeger van hun ouders nooit mochten komen en ook tegenwoordig zelf geen reden zien om daar zomaar rond te lopen. Een 31-jarige bewoner met een koopwoning in de wijk komt bijvoorbeeld nooit in het geproblematiseerde noordoostelijke deel.

“Ik durf nu wel te zeggen dat het zich concentreert op een heel klein hoekje vanaf het eindpunt van de tram. Laten we zeggen dat het op het eerste stuk waar ze die huizen hebben gesloopt, dat het prima is en dat het nu nog een heel klein puntje is. Maar ik denk wel dat de grootste problemen daar zitten. Daar geloof ik nog steeds wel in.”

Bewoners van deze als ‘minder veilig’ aangeduide plekken ervaren vaak geen bovenmatige veiligheidsrisico's maar vooral overlast, zoals van kinderen die er tot 's avonds laat op straat spelen.

Overlast boven criminaliteit

Bewoners rapporteren ook in het algemeen meer overlast- dan criminaliteitsproblemen. Vooral jonge vrouwen voelen zich, met name 's avonds, regelmatig onprettig in het winkelcentrum door de aanwezigheid en houding van groepjes jongens en jonge mannen, zoals een 29-jarige alleenstaande moeder die al haar hele leven in de wijk woont en sommige van deze jongens kent.

“Als ik 's avonds samen met mijn dochtertje over het winkelcentrum zou moeten lopen, dan zou ik het niet doen. Dan blijf ik nog liever thuis. Er hangt daar altijd gewoon één grote groep, die dan van jou als vrouw zijnde aandacht probeert te krijgen maar dan op een verkeerde manier. Daar hoor je alleen gefluit of “hey meisje, wat zie jij er leuk uit”. Dus ja, als jij daar 's avonds moet lopen, dan voel je je niet op je gemak.”

Men stoort zich ook regelmatig aan asociaal en onverantwoordelijk gedrag, zoals het achteloos weggooien van afval op straat. Sommige bewoners klagen ook over het onderhoud van tuintjes door hun burens. En de hondenpoep op sport- en speelveldjes is hen vaak een flinke doorn in het oog. Dit beperkt volgens hen het gebruik hiervan voor spelende kinderen en sportende volwassenen. Een bewoner (49) van Nederlands-Surinaamse afkomst irriteert zich hier mateloos aan hondenbezitters.

“Recentelijk liepen we langs het basketbalveldje en viel het me op dat er borden staan dat je daar geen honden mag uitlaten, maar het is de favoriete plek. Iedereen wandelt daar doorheen met zijn hond en als je daar dus loopt, dan ga je van de ene aroma in de andere aroma. Het ligt gewoon helemaal vol met hondenpoep. Gewoon midden op het basketbalveld hondenpoep!”

Algemene gevoelens van kwetsbaarheid en voorzichtigheid

Hoewel het algemene patroon in de wijk laat zien dat de meeste bewoners criminaliteit en overlast relativeren, zijn er ook bewoners die zich minder veilig voelen. Ook hier spelen diverse persoonlijke achtergronden een belangrijke rol, zoals de inschatting van de eigen kwetsbaarheid. Zo zijn vrouwen regelmatig beducht op veiligheidsrisico's die ook op andere plaatsen dan hun eigen wijk bestaan. Zij nemen, in lijn met wat we weten uit de sociaal wetenschappelijke literatuur, voorzorgsmaatregelen (vgl. Vanderveen, 1999). Ze komen zo min mogelijk op donkere en verlaten plekken in de wijk, lopen 's-avonds liever niet meer over straat en verkiezen routes door de wijk waar ze door andere mensen gezien kunnen worden. Zij worden soms ook gesocialiseerd in die voorzichtigheid door anderen die hen waarschuwen voor mogelijke gevaren. Ook oudere bewoners voelen zich vaak minder prettig in de wijk. Zo zijn groepen (donkere) jongeren voor hen regelmatig bedreigend. Een jongen (13) van Surinaamse afkomst vertelt ook dat autochtone ouderen regelmatig oversteken als ze hem zien. Een bewoonster (53), die werkt met ouderen in de wijk, geeft aan dat die vaak gevoelig zijn voor wat ze horen en zien op televisie, en die mediabeelden vaak betrekken op hun eigen veiligheid in de wijk.

“Ouderen voelen zich gewoon verloren op het moment. Er zijn er bij die durven niet meer naar het winkelcentrum te gaan. Ja, ze zijn in het algemeen gewoon banger. Als je dan ook kijkt naar Opsporing Verzocht, en dan spreek ik niet specifiek over de Beverwaard: heel veel berovingen, babbeltucs. Ja, van allerlei kanten worden ze eigenlijk aangevallen, waardoor ze wat voorzichtiger zijn geworden.”

Eigen buurt ten opzichte van andere plekken in de stad

Zoals gezegd zijn bewoners uit de Beverwaard in veel opzichten tevreden over hun eigen wijk. Ze waarderen het vele groen, de opzet van de wijk en de betrekkelijke sereniteit door de rustige ligging buiten de stad en de directe tramverbinding met de stad. Net als andere 'bloemkoolwijken' heeft de wijk echter te kampen met concurrentie van nieuwe woongebieden. Hierdoor is de onderlinge sociale verbondenheid, de betrokkenheid bij de buurt en het voorzieningenaanbod enigszins aan erosie onderhevig. De onderlinge contacten zijn er afgenomen, minder mensen zijn actief in de wijk en het winkelaanbod is ook in omvang en kwaliteit afgenomen in de laatste jaren, aldus veel bewoners. Ondanks deze sociale en economische veranderingen, zijn bewoners uit de Beverwaard toch vaak positiever over hun eigen wijk dan over andere wijken. Ze zetten hun positieve beeld van de wijk soms extra aan vanuit frustraties over het negatieve imago dat de wijk nog steeds heeft, de (economische) belangen die ze er hebben en de trots die ze ten aanzien van hun wijk hebben, zoals een eigenaar (31) van een snackbar in de wijk:

"Dit is het Hillegersberg van IJsselmonde vind ik, maar toch worden we wel als het getto beschouwd. Ik begrijp daar echt werkelijk niks van. Het is niet te baseren op feiten."

Deze positievere kijk op de eigen wijk heeft naast identificatie met de eigen wijk ook te maken met de compensatie van positieve aspecten, ervaringen en ontwikkelingen die ze over andere wijken vaak minder meekrijgen. Ten aanzien van andere wijken baseren zij zich vaker op meer algemene indrukken en secundaire informatie uit de media. Zo vinden ze wijken in en rond het stadscentrum minder veilig, want daar zijn in hun ogen problemen die ze in hun wijk nog nooit hebben gezien, zoals harddrugverslaafden en prostituees. Beelden uit het verleden spelen ook vaak een rol, zoals die van de drugsoverlast in het Spangen (Rotterdam West) van de jaren negentig. Ook beoordelen ze andere afgelegen wijken vaak negatiever dan hun eigen wijk. Zo voelt een actieve bewoner van Surinaamse afkomst (63) zich vaak onveiliger in rustige wijken waar ze niemand kent.

"Mijn jongste dochter is 22 en die gaat hier alleen door de wijk om elf of twaalf uur 's avonds. Ze hoeft helemaal niet bang te zijn en ik ook niet. Terwijl ik dat niet ga doen in Zevenkamp of Ommoord⁵. Daar ga ik dat niet doen. Maar ja, dat komt ook omdat je daar die wijken niet kent. Maar hier ben ik geen moment bang. Hier kan is rustig ergens aankloppen als ik hulp nodig heb. Hier zijn de mensen ook niet op zichzelf. Maar bij mijn schoonzus in Zevenkamp is het niet open. Hier wel. Hier zie je mensen lopen, maar dat heb je daar niet. En mijn schoonzus zegt ook dat als ze hier komt, zij zich veiliger voelt dan in Zevenkamp."

Waar bewoners mindere aspecten in de eigen wijk meestal nuanceren, vergroten ze die in andere wijken eerder uit. Bewoners zijn door hun eigen ervaringen en kennis over hun directe leefomgeving al minder negatief over Rotterdam Zuid als gebied dan bewoners in de andere drie wijken binnen dit onderzoek, die allen op de noordoever van de Oude Maas zijn gelegen. Hun vergelijking met andere plaatsen in de omgeving zijn vaak al specifiek van aard. Ze kunnen vaak concrete wijken en straten benoemen waar ze grotere problemen aan toeschrijven. Zo is veiligheid volgens de snackbar-eigenaar een signifikanter probleem in een aangrenzende wijk waar hij enkele jaren geleden heeft gewoond.

⁵ Afgelegen wijken in Rotterdam Noord Oost, waarvan de eerste net als de Beverwaard een 'bloemkoolwijk' is.

“Ik heb anderhalf jaar in Lombardijen gewoond. Nou, daar voelde ik me onveilig door alles wat daar gebeurde, door mensen die daar liepen. Daar had ik een wapen thuis uit veiligheid. Ik woonde daar in zo’n hofje. Ik reed als ik thuis kwam eerst twee keer dat hofje rond, voordat ik mijn auto parkeerde en uitstapte en hier loop ik gewoon over straat naar huis. Ik heb daar wel eens meegemaakt dat iemand aanbelde met één of ander lulverhaal of ik hem even wilde helpen. Ja, daar voelde ik me wel onveilig. Daar zag je gewoon dat er naar je gekeken werd, dat er op je geloerd werd. Dat heb ik hier nooit.”

Bewoners zijn regelmatig geneigd om hierbij in morele kwalificaties te spreken. Zo zijn andere wijken op Zuid, in hun optiek, bijvoorbeeld rommeliger en minder schoon, zoals de Oranjeboomstraat in de wijk Feijenoord die door verschillende bewoners als een negatief voorbeeld wordt aangehaald. Daar zien ze lakens voor ramen hangen en ontsieren illegale aanbouwtjes aan de woningen volgens hen geregeld het straatbeeld.

Tijdsontwikkeling van wijkveiligheid

Bewoners uit de Beverwaard vinden over het algemeen niet dat het ooit een ‘echt gevaarlijke wijk’ is geweest. Er zijn kort voor en na de eeuwwisseling verschillende criminaliteit- en overlastincidenten geweest in een specifiek deel van de wijk.⁶ Ze schrijven dit toe aan de vestiging van overlast gevende Antillianen uit het Rotterdamse Hoogvliet dat in de jaren negentig op de schop ging. Een zestiger die deze ontwikkelingen van nabij heeft meegemaakt, vertelt over criminaliteit en overlast op die plek:

“Het was er [in het noordoostelijk deel] natuurlijk in het begin heel slecht, omdat ze al die achterstandswijken [in Rotterdam] gingen verbouwen en renoveren en dat al die mensen die niet al te netjes waren, hier werden geplant [door de woningbouwcorporatie]. Heel die straat [de Nijenrodenweg], dat was één grote ellende. Daar wilde eigenlijk niemand wonen. Daar duwden ze al die Surinamers en Antillianen bij elkaar. In die straat stonden twintig/dertig bankstellen buiten op straat. Daar zaten ze ’s avonds te zuipen en te blowen en ook af en toe een machinegeweertje leeg te schieten en dat soort dingen. Het was een soort getto.”

Bewoners constateren dat overlast gevende en criminele bewoners in de afgelopen tien jaar uit de wijk zijn gehaald door de politie en dat ook de woningcorporatie strenger is gaan kijken wie hier nog mogen komen wonen. Dit deel van de wijk is weliswaar verbeterd, maar heeft volgens bewoners en professionals nog te maken gehad met een aantal veiligheidsincidenten, zoals een illegaal bordeel, een enkele schietpartij en hennepkwekerij. Ook op andere kwetsbare plekken in de wijk zijn tot drie jaar geleden af en toe vormen van criminaliteit en overlast naar boven gekomen, zoals overlast van groepen jongens en mannen op het winkelcentrum en ook een bedreiging van een politieagent met een vuurwapen. Ook waren er verschillende overvallen op ondernemers en zijn er hennepkwekerijen opgerold in, onder andere, het woonwagenkamp aan de zuidrand van de wijk. Daarnaast zijn er ook soms burenruzies, onrust rond oud en nieuw en problemen rond woonbegeleidingspanden geweest. Ernstige geweldsdelicten zijn er echter schaars, buiten twee dodelijke schiet- en steekpartijen in

⁶ Dit wordt ook door de lokale overheid onderkend door dit deel van de wijk te benoemen als een ‘kantelbuurt’.

2011. Bewoners hebben dan ook het gevoel dat er de laatste drie jaar [sinds 2012] duidelijk minder overlast en criminaliteit is, hetgeen correspondeert met de laatste scores uit het Wijkprofiel.

Sociale problematiek ten opzichte van veiligheidsproblematiek

De wijk heeft volgens bewoners meer sociale en economische problemen dan veiligheidsproblemen. Ze signaleren mensen die zich soms problematisch of verdacht gedragen. Zo zingt ten tijden van het onderzoek rond dat er een pedofiel in de wijk is gesignaleerd. Bij tramhaltes in de wijk hangt zijn foto aangeplakt. Het is volgens bewoners ook onrustig rond sociale huurcomplexen, waar ze regelmatig politie zien. Uit de interviews blijkt ook dat bewoners steeds vaker getuige zijn van de gevolgen van de economische crisis in de vorm van ontruiming, leegstand in het winkelcentrum en bewoners die in hulptrajecten worden geplaatst. Een sociaal betrokken bewoner (32) met een beroepsachtergrond in de hulpverlening ziet bijvoorbeeld steeds meer zichtbare armoede in haar wijk.

“Ik zie dat er een problematiek in de wijk is...en dat is niet alleen in dit [noordoostelijke] gedeelte, dat is denk ik wijk breed...van mensen die hulp nodig hebben. En dat kan variëren van het invullen van papieren naar hele trajecten. Die mensen, die zijn er en dat zijn er heel wat in de Beverwaard. Er zijn rond de honderd mensen die elke week een voedselpakket krijgen bijvoorbeeld. Er is nog een veel grotere groep die al drie jaar lang een voedselpakket heeft gehad en dat nu niet meer krijgt omdat de drie jaar verstreken zijn.”

Daarnaast zien gemeenteambtenaren, sociale professionals, politiemedewerkers en meer betrokken bewoners regelmatig problemen in de pedagogische sfeer. Er zijn bijvoorbeeld veel alleenstaande jonge moeders met persoonlijke problemen. Op een bijeenkomst over een beleidsprogramma om wijken in Rotterdam Zuid er fysiek, sociaaleconomisch en veiligheid technisch bovenop te helpen, vertellen verschillende jonge vrouwen over de moeilijkheden om er hun kind goed op te voeden.⁷

Waardering type veiligheidsbeleid

Tweeledig gevoel bij toezicht & handhaving

Bewoners uit de Beverwaard hebben vaak een dubbel gevoel bij de veiligheidsaanpak van hun wijk. Men is in het algemeen tevreden over de repressieve inzet van het lokaal veiligheidsbeleid van de laatste jaren. Er is in hun ogen voortvarend opgetreden tegen overlast en criminaliteit met politie-inzet en diverse bestuurlijke maatregelen, zoals preventief fouilleren op wapens en een samscholingsverbod in het winkelcentrum. Maar er is ook kritiek. Een veel gehoord geluid is dat de politieaanwezigheid niet structureel genoeg is en vooral gericht is op incidenten (te reactief). Veel bewoners willen meer preventieve surveillance in de wijk. En als er reactief opgetreden moet worden op meldingen, pleiten ze voor een kleinschaliger optreden. Ze interpreteren een grotere politieaanwezigheid vaak als een indicatie van veiligheidsrisico's, omdat ze die associëren met de politie-inzet op de geweldsincidenten in het recente verleden. Een bewoner (26) van het zuidelijke deel zet bijvoorbeeld haar vraagtekens bij grootschalige politie-inzet bij meldingen in de wijk.

“Laatst ook bij die zelfmoordpoging. Ja echt, toen stond heel die straat vol met politie. En dan heb ik zo iets van: als je eenmaal weet wat er aan de hand is, stuur er dan maar een paar weg.”

⁷ Bijeenkomst vanuit het Nationaal Programma Rotterdam Zuid in wijkgebouw De Focus op 9-9-2014.

Tuurlijk is er ondersteuning nodig van de politie en de brandweer, maar je hoeft niet een hele kazerne te sturen. Kom op. Je kunt ook overdrijven. En vooral omdat er in de Beverwaard al zoiets heerst van: het gaat niet goed. Als je dan zoveel politie gaat sturen, dan denken mensen weer dat er iemand is neergestoken of neergeschoten of zo, terwijl dat helemaal niet zo is. Dat wekt ook een verkeerde indruk aan mensen van buitenaf maar ook aan mensen die in de wijk wonen. Als die daar langslopen, dan denken die: ik voel me niet meer veilig, want kijk hoeveel politie er aan te pas komt. Terwijl ze niet eens weten wat er aan de hand is.”

Op peil houden van Schoon & Heel

Bewoners wijzen ook op het belang van het op peil houden van het gemeentelijk beleid op ‘schoon, heel en veilig’ (“Een heg moet je blijven onderhouden”). Toch ervaren ze regelmatig dat de projecten met de gemeente rond ‘schoon en heel’ in de praktijk onder druk staan, zoals een voormalig vaste wijkonderhoudsploeg met een eigen ruimte in de wijk waar bewoners langs konden om materieel te lenen en onderhoudsmeldingen te doen. En ook het verdwijnen van een buurtservicepunt in de wijk zien bewoners als een verlies van ‘korte lijntjes’ met professionals, ambtenaren en medewerkers van de woningcorporatie. Terwijl bewoners het samenwerken met ambtenaren en professionals als positief waarderen, signaleren ze dat het animo om dat gezamenlijke optreden vast te houden al aan het afbrokkelen is onder de betrokken publieke organisaties. Een actieve bewoonster (64) ervaart dat medewerkers van diverse uitvoerende diensten bijvoorbeeld minder aanwezig zijn bij hun integrale en gezamenlijke aanpak van onderhoud, toezicht en handhaving in de buurt waar ze zelf woont.

“Ja, Buurt Bestuurt daarvan zegt de gemeente: ‘jullie zijn als bewoners de oren en de ogen van de wijk’. Dat gaat van de gemeente uit en dat bestaat hier nu drie, vier jaar. En dat is dan de gemeente, politie, ROTEB en stadswachten. In het begin is iedereen daarbij en nu mogen bijvoorbeeld de politie, de stadswachten en de ROTEB, die mogen meestal niet meedoen als ze geen dienst hebben. Dus als ze een vrije dag hebben of een dagdienst, dan mogen ze ’s avonds niet meer komen, want dat is overwerk. Dus het valt nu al een beetje uit mekaar.”

Sociaal preventief beleid en sociale herovering

Bewoners vragen ook niet eenzijdig om meer toezicht en handhaving in de wijk. Ze vinden, net als sommige ambtenaren, dat diverse repressieve maatregelen afgebouwd mogen worden nu het er inmiddels beter gaat. Zo is het samenscholingsverbodsbord en preventief fouilleren volgens veel bewoners niet meer nodig. Men pleit ook regelmatig voor flankerend sociaal preventief beleid, zoals (preventieve) schuldhelpverlening, opvoedingsondersteuning en gedragsinterventies bij kinderen en jongeren. Ze uiten ook hun zorgen over het voortbestaan van een multifunctioneel wijkgebouw en een gebrek aan continuïteit rond welzijnswerkers en frontlijnambtenaren die in hun ogen te snel wisselen met een verlies aan draagvlak en effectiviteit tot gevolg. Ambtenaren, professionals en bewoners in koopwoningen juichen ‘sociaal heroverende interventies’, zoals beschreven in het WRR-rapport van Engbersen, Snel & Weltevrede (2005), vaak toe. Zo zijn ze voorstander van het slopen en verkopen van een deel van de goedkope woningen en het ‘screenen’ en ‘matchen’ van nieuwe huurders en woningen. In hun ogen moet de overheid de sociale en economische balans in de wijk herstellen. Een bewoner (53) in een koopwoning aan de rand van de wijk pleit bijvoorbeeld voor uitbreiding van de wettelijke bevoegdheid om nieuwe huurders onder de 120 procent van het

minimuminkomen ook hier te mogen gaan weigeren. Mensen met problemen trekken elkaar (en de wijk) eerder naar beneden dan omhoog in haar optiek.

“Dan refereer ik even aan de Rotterdamwet. En de lightversie die zou hier eigenlijk van toepassing moeten zijn om kansarmen te gaan weren. Dat woningbouwverenigingen wel een soort ruimte hebben om te kijken naar de achtergronden van die mensen en dat ze kunnen zeggen ‘op die basis weigeren we een woning in die wijk’. Kijk, nou heb je al een wijk waar heel veel armoede is. Help je die mensen [met weinig inkomen], die daar [nog bij] komen en die daar al wonen echt, als je die ook nog eens in die wijk huisvest?”

Bewoners die in dit goedkopere sociale huursegment wonen, voelen zich daarentegen regelmatig ongewenst door nieuwe regels, strengere procedures en hogere huurprijzen waar zij in toenemende mate mee te maken krijgen. Zij ervaren dat zij nu de rekening krijgen gepresenteerd van het ‘veilig maken’ van de wijk via onder meer sociaaleconomische opwaardering. Zo vindt een bewoner (26) met twee jonge kinderen bijvoorbeeld geen betaalbare ruimere sociale huurwoning meer in de wijk sinds de corporatie werkt via woonbemiddeling.

“Nu heb je een intakegesprek en weet ik veel wat je allemaal moet doen. Je moet allerlei dingen doen voordat je überhaupt een woning kunt krijgen. Dat is al een teken van: we gaan echt goed opletten wie er wel en wie er niet mogen komen wonen en wat er zit is niet goed. Dat is de indruk die ik er in ieder geval van krijg.”

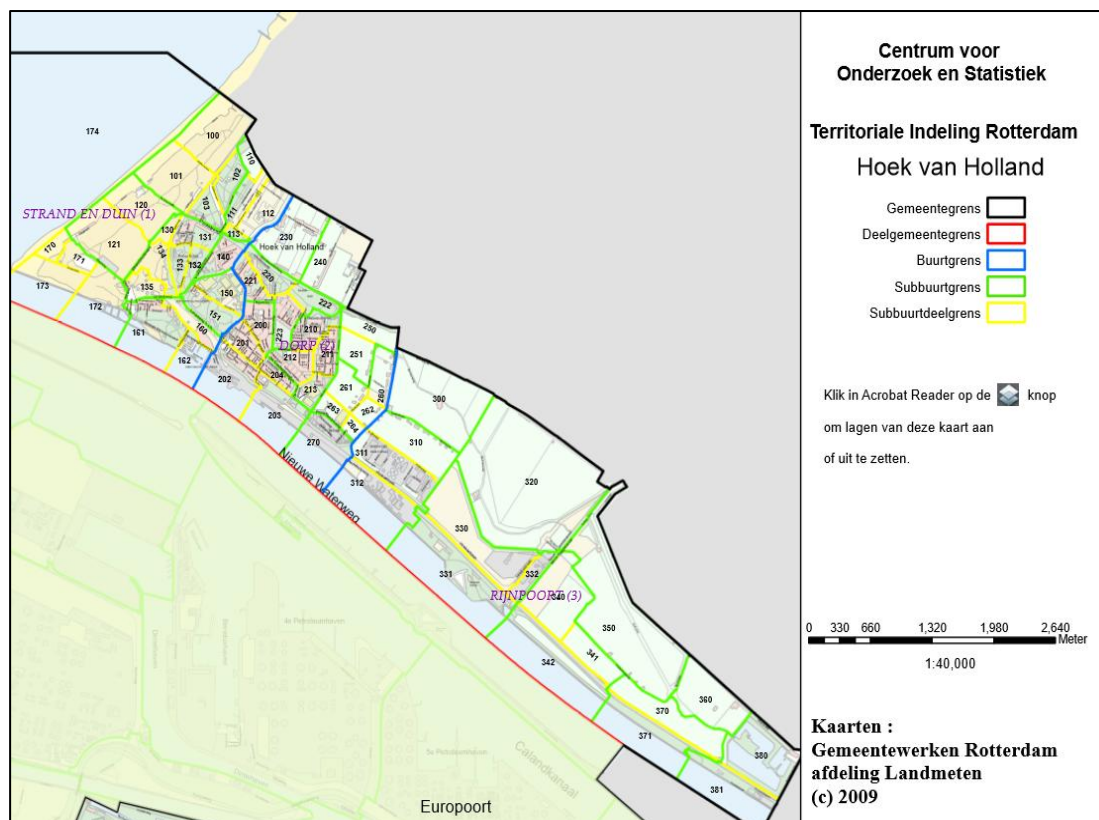
Politieke betrokkenheid en interesse

De interesse in de lokale politiek in de Beverwaard is beperkt. Zo stemmen weinig bewoners bij de lokale verkiezingen (32,7% in 2014) en bezoeken ze in beperkte mate beleidsbijeenkomsten in de wijk. Ze richten zich op algemene indrukken van de Rotterdamse politiek in de media. Bestuurders beloven in hun ogen vaak meer dan ze in de praktijk waarmaken. Ze zijn ook vaak teleurgesteld over de beperkte interesse van bestuurders en ambtenaren aan zaken die zij belangrijk vinden, zoals een speeltuin en de sociale (preventie)projecten rond toezicht en onderhoud in de wijk. Bewoners die contacten hebben met de lokale politiek, individuele ambtenaren en professionals zijn positiever. Zij hebben meer begrip voor de inzet van de overheid om de wijk te verbeteren. Zij zijn ook vaak beter op de hoogte wat bestuurders en ambtenaren proberen te realiseren. Een voorbeeld vormt een snackbarhouder (31) die zich, sinds hij enkele jaren betrokken is bij de veiligheidsaanpak van de wijk, steeds positiever is gaan voelen over en door het lokaal beleid in de wijk.

“Toen ik deze zaak kocht, ging ik me er ook een beetje mee bemoeien. En dan zie je dat traject en dan ga je anders naar de deelgemeente kijken, anders naar politie kijken, omdat je er mee gaat samenwerken. Dus dan ben je ook een beetje deelgenoot van. Dus op een gegeven moment word je daar ook een beetje ambassadeur van. Mensen klagen altijd over politie en de gemeente. En dan leg je uit dat het iets gecompliceerder ligt dan het vaak lijkt.”

Investeren in meer communicatie en samenwerkingsrelaties met bewoners en ondernemers lijken hier het devies voor een structureel productief veiligheidsbeleid.

Hoek van Holland

Veiligheidsindex	126
Veiligheidsindex - subjectief	126
Veiligheidsindex - objectief	126
verschil subj/obj	-1

2.4. Hoek van Holland

Karakterisering van de wijk

Hoek van Holland is een dorp gelegen aan het begin van de toegang voor de Rotterdamse haven naar de Noordzee, ongeveer 25 km ten westen van de stad. Sinds 1914 is het onderdeel van Rotterdam. Het grondgebied bestaat globaal uit een strand- en duingebied, het 'dorp' en bedrijventerreinen. De bebouwing is beïnvloed door ruimtelijke en juridische beperkingen. Rond de diverse beschermde natuurgebieden en industriële zones mag er niet gebouwd worden. De bouw stamt uit verschillende perioden als gevolg van diverse historische ontwikkelingen, zoals een evacuatie tijdens de Tweede Wereldoorlog, de terugkeer na de oorlog en de groei van het dorp met huisvesting voor ambtenaren in de jaren zestig en zeventig en de behoefte aan meer woningen voor jonge gezinnen. Er is sprake van een stedenbouwkundige mix, bestaande uit de kleine oudere arbeiderswoningen en goedkope sociale huurcomplexen in het dorpscentrum, sociale hoogbouwflats uit de jaren zeventig aan de noordrand van het dorp en duurdere woningen aan de buitenranden. Het wooncomplex van J.J.P. Oud uit 1924 is in dit verband een kenmerkend voorbeeld van moderne architectuur. Er staan vooral veel eengezinswoningen, waarvan meer dan 60% in de huursector. De koopwoningen vallen in het duurdere segment. Er wonen in totaal ongeveer 10.000 mensen, waarvan ongeveer 8000 in het dorp. De bevolkingsopbouw is ouder en kinderrijker vergeleken met het Rotterdamse gemiddelde. Etnisch is het een homogeen dorp met meer dan 85% autochtonen. De grootste groep inwoners met een niet Nederlandse achtergrond komt uit Oost Europa. Er is ook huisvesting voor seizoenarbeiders bij het station (in de volksmond het 'Polenhotel'). Het inkomen is gemiddeld hoger dan dat in de stad. Ten aanzien van veiligheidsaspecten scoren het dorp en het bedrijfengebied erg positief vergeleken met Rotterdam als geheel. In de jaarlijkse veiligheidsindex binnen het Wijkprofiel 2014 presteert de wijk op alles bovengemiddeld. Ook in subjectieve zin waarderen bewoners de veiligheid als zeer positief (een totaalscore van 126 tegenover 126).

Perceptie van wijkveiligheid

Beleving van de wijk, sociale contacten en voorzieningen

Respondenten uit Hoek van Holland voelen zich over het algemeen veilig tot zeer veilig in het dorp. De mensen kennen elkaar en letten ook op elkaar, vooral diegenen die wonen in en rond het oude centrum. Er zijn veel bewoners die er (bijna) hun hele leven wonen. Ze voelen zich er vaak op hun gemak door onder andere de rust, overzichtelijkheid en voorspelbaarheid van het leven in het dorp. Bewoners hechten veel waarde aan de voorzieningen in het dorp, zoals het buurthuis, het zwembad en het verenigingsleven. Over het algemeen is er dan ook sprake van een gesloten dorpscultuur. Naar onbekenden wordt niet direct omgekeken. Zo vingen we er regelmatig bot bij het benaderen van bewoners op straat en aan de deur, zoals in de Paardenbuurt. Mensen hadden vaak geen tijd, zin of interesse om te praten. Ze waren ook regelmatig verbaasd om met ons over veiligheid te spreken. Criminaliteit en overlast zijn er geen alledaagse ervaring, zoals een politiek betrokken bewoner (67) aangeeft: *"Ik wil niet zeggen dat het hier altijd veilig is, maar je moet wel je best doen om iets mee te maken."* Een bewoner (66) die is geboren en opgegroeid in het Rotterdam van de jaren zeventig bevestigt dit beeld.

“Volgens mij is het een dorp waar niet veel gebeurt. Het is een kleine gemeenschap met elkaar die zich over het algemeen prettig voelt over waar ze wonen, waar kinderen vrij makkelijk zonder problemen kunnen opgroeien. En het is een plek met heel veel groen, dus een plek waar je prettig kunt wonen.”

Tegelijkertijd wordt er onder elkaar over sociale veranderingen en incidenten gesproken. Een gevoel van sociale achteruitgang van specifieke plekken in het dorp, komt regelmatig naar voren in verhalen over veiligheid. De algemene beleving is dus die van een (zeer) veilige omgeving, waar desondanks diverse groepen ‘nieuwkomers’ – etnisch, sociaal, economisch – geregeld met wantrouwen worden gadeslagen (dit komt verderop diepgaander aan bod).

Dagelijkse risico's en ergernissen

Bewoners voeren vooral dagelijkse ergernissen op wanneer ze over veiligheid spreken. Zo hebben ze het vaak over problemen rond de verkeersveiligheid. Veel mensen rijden naar hun mening te hard. Ze klagen ook over mensen die over het Brinkplein fietsen. Hondenbezitters vinden het gevaarlijk om hun hond uit te laten in een losloopgebied aan het Nieuwlandse Duin, omdat sportieve fietsers er in hun beleving te hard doorheen rijden. Bewoners melden er ook ‘schoon en heel’ klachten die volgens hen ook niet bijdragen aan een veilig gevoel, zoals scheef liggende stoeptegels en verzakte trottoirs.

Omvang en impact van criminaliteit en overlast

Er is volgens bewoners in Hoek van Holland over het algemeen weinig (zware) criminaliteit op een aantal (zeer) ernstige incidenten na, zoals een taxichauffeur die er een keer is toegetakeld, de strandrellen in de zomer van 2009, enkele opgerolde hennepkwekerijen en drie recente inbraken in het dorpscentrum. Dit soort incidenten heeft vaak veel impact op de lokale gemeenschap door de onderlinge nauwe contacten en buurtroddel bij lokale ondernemers en binnen het verenigingsleven in het dorp. Zo spreekt een geboren Hoekenees (60) over het effect van een ernstig geweldsincident op haar veiligheidsgevoel.

“Er is twee jaar geleden in Hoek van Holland een echtpaar overvallen. Dat zijn drie mannen geweest en die hebben die man zodanig toegetakeld dat hij met een foto in het Hoekse krantje heeft gestaan. Bij mijn buurman kwam aardig wat geld binnen. Iedereen wist dat hij altijd veel geld in huis had. Dus dat verhaal van dat echtpaar en dan wetende dat mijn buurman dat geld thuis had liggen, maakte dat ik me daar wel van bewust was. Stel dat ze bij het verkeerde huis staan. Maar er is gelukkig nooit iets gebeurd.”

Bewoners betrekken incidenten niet op hun eigen veiligheidsgevoel, als die geen direct gevaar voor henzelf impliceren, ze er zelf niet mee te maken hebben gehad en deze niet te vaak gebeuren in het dorp. Een bewoner (71) relateert het eenmalige extreme geweld tegen bezoekers en de politie op een strandfeest vijf jaar geleden bijvoorbeeld niet aan de algemene veiligheid van Hoek van Holland.

“Kijk, de aanstichters waren hooligans dus daar kun je toch niets aan doen, die komen overal. Dat heeft verder niets met Hoek van Holland te maken. Dat is alleen maar de plek waar het plaatsvond.”

Bewoners zijn evenwel alert op recente criminaliteitsincidenten, zoals een ramkraak en twee inbraken bij ondernemers. Ze zien dit als een signaal dat veiligheid ook in een dorp als Hoek van Holland niet vanzelfsprekend meer is. De criminoloog Martin Innes (2004) spreekt in dit verband over *signal crimes* die kunnen communiceren dat er iets meer aan de hand is in een wijk dan enkel een toevallig of incidenteel voorval. Zo leeft er onder bewoners een gevoel dat het dorp mogelijk 'ontdekt' is als een makkelijk doelwit voor criminelen.

Kennis over criminaliteit en overlast

De mate van de kennis over cijfers en achtergronden van criminaliteit en overlast is ook bepalend voor de manier waarop bewoners (on)veiligheid beoordelen. Respondenten die de politiestatistiek in de regio een beetje kennen, voelen zich helemaal veilig. Zij weten dat de omvang van de incidenten in Hoek van Holland momenteel (nog) beperkt is, zeker vergeleken bij andere plaatsen in de nabije omgeving. Zo wijst een voormalig politiek actieve bewoner (66) op statistieken op de sociale media.

"Ik zag vorige week een staatje op Twitter geloof ik en dat ging over vierenzeventig inbraken in Hoek van Holland over dit jaar of het afgelopen jaar en dan was het merendeel ook nog op bedrijventerreinen. Dat vind ik op 2500 woningen een laag niveau. Maar ik vind wel dat dat lager moet. Maar als ik de cijfers van Vlaardingen, Maassluis, het Westland zie, dan valt het weer heel erg mee."

Algemene gevoelens van kwetsbaarheid en voorzichtigheid

Bewoners die zich kwetsbaar achten voelen zich onprettig door vernielingen en resten van alcohol en softdrugs in de openbare ruimte. Ze zien deze zaken als indicatoren van agressie en geweld, die niet enkel al geopenbaard zijn getuige deze observaties van de rommel en schade die ze aantreffen. Het gaat in hun perceptie verder. Ze zien in deze 'stille getuigen' ook een mogelijke dreiging van agressie en geweld dat henzelf zou kunnen treffen. Zo mijden verschillende bewoners plekken waar jongeren zich 's avonds ophouden, zoals parken en duingebieden in en rond het dorp. Een bewoner (67) geeft bijvoorbeeld aan hoe alcohol, drugsgebruik en vandalisme een dreigingsbeeld van jongeren creëert.

"Als de jeugd uitgaat op het strand en 's nachts terug loopt via de Hoekse bosjes. Ja, er staat geen prullenbak meer overeind. De mensen die daar de volgende dag gaan wandelen of daar regelmatig hun hond uitlaten, ja die zien alleen maar kapotte prullenbakken. Hoe ernstig is dat? Ja, voor die mensen is dat heel ernstig. Dus die mensen hebben daar last van en dat geeft ook een bepaald angstgevoel. Hier is een kapotte vuilnisbak voor hen al een teken van agressie: gewelddadige jeugd breekt hier dingen af."

Onveiligheidsgevoelens en overlastklachten over jongeren hebben ook te maken met de opbouw van de bevolking. Er wonen naast gezinnen met kinderen ook redelijk veel ouderen in het dorp vanwege de rustige en groene leefomgeving. De fysieke inrichting draagt soms ook bij aan de overlastervaring die ouderen hebben van jongeren, zoals een verzorgingstehuis dat naast een winkelcentrum staat waar vaak jongeren staan. Bewoners vinden het vervelend om langs die jongeren te moeten lopen.

Criminaliteit en overlast toeschrijven aan 'nieuwkomers' en buitenstaanders

Het ervaren gemeenschapsgevoel lijkt een dempend effect te hebben op onveiligheidsgevoelens (vgl. Walklate, 1998). Maar het versterkt in Hoek van Holland tegelijk ook een neiging om problemen toe te schrijven aan diverse 'nieuwkomers' (veelal als het gevolg van het systeem van vrije vestiging van ingeschreven huurders binnen de regio). Zo associëren bewoners criminaliteit en overlast vaak met een toename van 'buitenstaanders' die er de laatste jaren zijn komen wonen. Dit doen ze op een manier die overeenkomt met hoe Elias & Scotson (1965) beschreven hoe 'gevestigden' hun sociale status proberen te behouden ten aanzien van 'outsiders' die deze in hun ogen bedreigen. Ze klagen bijvoorbeeld over nieuwkomers die, volgens hen, elders uit hun woning zijn gezet en vaak belanden in de vrijgekomen sociale huurwoningen. Een gepensioneerd bewoner (71) merkt het in zijn buurt.

“De laatste tien jaar gebruiken ze onze woningen ook voor sociale probleemgevallen. Dus toen zijn er ook allemaal rare mensen tussendoor gekomen. Kijk, vroeger hadden ze het toewijzingsbeleid in eigen hand, de woningbouwvereniging. Maar sinds tien jaar is dat vrij gegeven. En nu moeten ze ook probleemgevallen opvangen. Dus iemand die ergens anders overlast veroorzaakt, zetten ze nu bij ons in de wijk. En dat gaat er nu soms bij zulke mensen een steen door de ruit. Dat waren wij helemaal niet gewend.”

Daarnaast beschuldigen bewoners regelmatig Oost-Europeanen van betrokkenheid bij criminaliteit en overlast. Enkele jaren geleden waren er vooral beschuldigingen dat Polen voor overlast zorgden. Tegenwoordig vermoeden ze dat met name Oost-Europese vrachtwagenchauffeurs, die in Hoek van Holland wachten om met de boot naar Engeland te kunnen gaan, betrokken zijn bij softdrugshandel, woninginbraken en fietsendiefstallen in en rond het dorp. Bewoners baseren zich vaak op verhalen van anderen, zoals een respondent (60) doet die af gaat op informatie uit haar eigen woonomgeving.

“Als je de Hoek binnen komt via het industrieterrein, dan hebben ze daar een soort container en een skatebaan geplaatst waar jongeren 's avonds kunnen hangen. Nou, daar wordt op dit moment heel veel softdrugs gedeald door Roemenen. Dat hoor ik van een buurvrouw die in de gebiedscommissie zit. Dat zijn vaak vrachtwagenchauffeurs die daar niet mogen staan, maar dat toch doen. En die krijgen vaak weinig betaald en verkopen dat aan jongeren die niet in de coffeeshop mogen komen.”

Percepties van problemen zijn hier vaak sterker dan de feiten die bij instanties bekend zijn. Zo blijkt volgens een medewerker van de woningbouwvereniging uit hun cijfers wel een lichte toename van woonoverlast, maar niet in die mate als bewoners soms aangeven. Ook kan een wijkagent verhalen over criminele 'nieuwkomers' en bezoekers van Oost-Europese origine niet staven met statistieken. Hier lijkt een achterliggend probleem te spelen dat niet zozeer gaat over angst voor slachtofferschap van criminaliteit en overlast maar vooral over problemen met sociale veranderingen, zoals het delen van toegang tot de lokale woningmarkt met 'buitenstaanders'. Bewoners hebben in hun beleving te maken met sociale verdringing van 'de eigen groep' (Hoekse jongeren en gescheiden stellen) door 'outsiders' die hier in hun ogen minder recht op hebben.

Ruimtelijke verdeling van overlast, criminaliteit en onveiligheidsgevoelens

Evenals in de andere onderzochte wijken, zijn de percepties van en vooral kansen op vormen van criminaliteit en overlast ook in Hoek van Holland vaak ruimtelijk en langs sociaaleconomische lijnen verdeeld. Bewoners in de straten, wijken en woonerfjes verder van het oude dorpscentrum hebben overwegend weinig overlastklachten, zoals een bewoner (63) met een koopwoning in een rustige meer vermogende buurt illustreert.

“Wij wonen waar de wat duurdere woningen staan, aan de rand tegen het bos. Dat zijn huizen die kosten rond een ton of zes. Daartussen hebben ze ook rijtjeswoningen gezet. Het zijn allemaal koopwoningen. Daar zitten geen huurwoningen bij. Het is ook een eiland. Het is helemaal omgeven door water en er zijn maar twee toegangswegen, met de auto maar één, dus dan is het altijd veilig. In al die jaren dat ik er woon, is daar misschien een keer een fiets uit een schuurtje gehaald en twee jaar geleden bij iemand een radio uit de auto. En dat weet iedereen dan in zo’n wijk hè, want er gebeurt nooit wat. Er wonen ook veel gepensioneerde politieagenten, dus dat is op zich al uitkijken als je daar een kunstje wilt flikken.”

Bewoners in, volgens hen, ‘betere buurten’ categoriseren andere buurten als minder prettig door de fysieke uitstraling van goedkopere oudbouw, het type mensen dat daar woont en het gedrag dat die vertonen. Ze klagen over middelengebruik en geluidsoverlast van jongeren in enkele laagbouwflats, bewoners die bijverdienen aan hennepsteelt en/of de verkoop van harddrugs en vormen van asociaal gedrag als het verversen van olie op straat en handel in oud ijzer. Bewoners die zelf in (de buurt van) oudere sociale huurcomplexen wonen, rapporteren ook meer overlastincidenten, zoals de inbraak in slecht afgesloten schuurtjes, huiselijk geweld en woonoverlast van burens met psychische problemen. Hoewel ze ook niet blij zijn met deze overlast en criminaliteit, is de gevoeligheid voor excessen lager. Sociale huurders voelen zich regelmatig onprettig door het beleid van de woningbouwvereniging dat hen het gevoel geeft dat ze niet gewenst zijn in de wijk. Zo wordt er volgens hen niet geïnvesteerd in hun appartementen, omdat er ‘dure woningen moeten komen voor nette mensen’. Een medewerker van de woningbouwvereniging geeft echter aan dat fysieke opwaardering van het woningaanbod niet zo’n vaart zal lopen, omdat ze de huidige bewoners ook ergens moeten kunnen herhuisvesten.

Discrepancies tussen eigen ervaringen, gevoel en veiligheidsmetingen

Bewoners die wij spraken voor het onderzoek hebben regelmatig kritiek op de veiligheidsmetingen van de gemeente (zie ook Agniesebuurt en Beverwaard). De problemen die ze in hun dorp signaleren komen daarin volgens hen geregeld onvoldoende naar boven. Zo ervaren ze het hoge veiligheidscijfer, een jaarlijkse 10, als passend in vergelijking met Rotterdamse stadswijken maar als een onderrapportage van de veiligheids- en leefbaarheidssituatie van een dorpscontext als Hoek van Holland. Ze wijzen regelmatig op andere metingen waar in hun ogen een realistischer beeld uit komt, zoals een 7,9 in een onderzoek naar de leefbaarheid en woontevredenheid van wijken in de regio.⁸ Een actieve bewoner (67) licht dit toe:

“Die 10 die wij elk jaar krijgen op de Veiligheidsindex, die is een ramp. En dan heb je het weer, en dit hebben we al duizenden keren gezegd hè: in vergelijking met de meeste gebieden in Rotterdam geeft die 10 in die verhouding wel het juiste beeld. Maar we zitten hier niet in

⁸ Het Grote Buurtonderzoek 2014 van het Algemeen Dagblad.

Rotterdam. We zitten tweeëndertig kilometer van de Coolsingel af en wij hebben te maken met het Westland als omgeving. Dat is in wezen onze norm. En ten aanzien van het Westland zouden wij helemaal geen 10 scoren. Misschien zitten we dan wel op een zeventje of zo.”

Ze vinden dit hoge veiligheidscijfer vooral een probleem in het licht van de beleidsconsequenties die aan deze uitkomsten worden verbonden, zoals de inzet van overheidsmiddelen (De Leeuw, 2011). Zo heeft de deelgemeente enkele jaren met eigen middelen extra stadswachten gefinancierd, omdat het hoge veiligheidscijfer deze extra inzet vanuit de gemeente niet legitimeerde.

Eigen buurt ten opzichte van andere plekken in de stad

Bewoners zijn vaak (zeer) tevreden over hun eigen dorp. Voor winkelcentra en cultuur bezoeken ze regelmatig grotere nabij gelegen plaatsen, zoals Naaldwijk en 's-Gravenzande. De vergelijking die ze maken met andere gebieden heeft vaak betrekking op het verschil in de sociale samenstelling, sfeer en cultuur. Ze beschouwen het lage aandeel bewoners van niet-westerse afkomst vaak onomwonden als een factor die positief bijdraagt aan de veiligheid en het veiligheidsgevoel. Zo plaatsen ze overlast en criminaliteit in het dorp in het perspectief van plaatsen en wijken met een grootstedelijk karakter. Gemediatiseerde incidenten in grote(re) steden dienen voor hen als een voorbeeld om problemen in Hoek van Holland mee te relativeren. Zo baseert een bewoner (67) zich op overlast van jongeren met een Marokkaanse achtergrond in Gouda in 2008, waar destijds in de media veel over geschreven is.

“Op het Brinkplein, nu is het even rustig, maar daar hebben jaren groepen jongeren gestaan. Een stel jonge gasten die dan rond een uur of vijf op dat plein gingen hangen. Een beetje rommelen, maar ze vielen niet echt mensen lastig of zo, meer een beetje stoerdoenerij. Het is niet zo, met alle respect, dat je in Gouda woont en een groep Marokkanen gaat een groep mensen lastig vallen. Dat is heel anders dan die lokale gastjes hier, want die zijn een beetje brutaal en hebben een grote bek, puber en die zijn met andere dingen bezig.”

Bewoners zien Rotterdam vaak als een synoniem voor achterstandswijken en veiligheidsproblemen. Ze spreken weinig over Rotterdamse wijken met een gunstige reputatie, maar vooral over de wijken met problemen rond criminaliteit en overlast. Ze verwijzen vaak in negatieve zin naar vooroorlogse wijken in West (Delfshaven), het centrum (Oude Westen), Oost (Crooswijk) en straten op Zuid als de Dordtselaan. Ze leggen veelal een verband tussen de komst van niet-westerse nieuwkomers en een toename van veiligheidsproblemen. Sommigen refereren aan eigen negatieve ervaringen in die wijken. Een ex-Rotterdammer (32) vertelt bijvoorbeeld over zijn slachtofferervaringen in Rotterdam Zuid:

“Ik woon nu sinds drie jaar met mijn vriendin in Hoek van Holland, maar ik heb daarvoor op verschillende plekken in Rotterdam gewoond tijdens mijn “straatperiode”. Ik ben blij dat ik niet meer in de stad woon. Vooral Rotterdam Zuid is me niet bevallen. Ze hebben daar toen een aantal keer scooters van mij gestolen en ik ben daar ook een keer beroofd op straat. Ik wil geen racist zijn, maar het waren wel buitenlanders. Hier gebeurt er eigenlijk vrij weinig.”

Tijdsontwikkeling van wijkveiligheid

Bewoners uit Hoek van Holland die Rotterdam uit het verleden kennen, ontwaren evenwel een grote verbetering in veiligheid in de stad. Zo verhaalt een geboren Rotterdammer (66) over criminaliteit en overlast in de jaren zeventig, zoals Chinese opiumkitten en de raamprostitutie op Katendrecht en de drugscriminaliteit en straatroven in de binnenstad en centrumwijken als het Oude Westen.

“In 1971 ben ik met mijn vrouw verhuisd naar de Henegouwerlaan. Dat is een zijstraat van de West-Kruiskade. Wij woonden vlak naast de kraamkliniek die daar heeft gezeten. Rond de Kruiskade waren enorme problemen, in de Sint Mariastraat en de Josephstraat. We hebben er maar twee jaar gewoond. Want mijn vrouw moest altijd van het Centraal station over de Kruiskade naar huis toe lopen. En toen is mijn vrouw daar een keer klem gezet in een portiek, een aanranding. Gelukkig is er toen verder niks gebeurd. Maar haar vader vond dat maar niks. Die zei: ‘Jullie komen maar naar Hoek van Holland toe; ik regel hier wel een flat’.”

Over de veiligheid van het dorp hebben bewoners soms het gevoel dat die wat afneemt. Ze baseren zich op recente incidenten, zoals enkele nachtelijke overvallen op ondernemers in het centrum en verhalen over drugsoverlast in het dorp. Ze signaleren de laatste tien jaar ook meer ‘vreemde types’ die ze associëren met eigendomsdelicten. Een gepensioneerde bewoner (71) die vaak thuis is meldt:

“Er werd bij ons nauwelijks ingebroken. Dat was twee keer per jaar of zo en dan deden ze de hele straat maar voor de rest niet. Maar bij mij in het rijtje hebben ze al drie keer ingebroken dit jaar, allemaal bij mensen die hier net zijn komen wonen. Dus dat is heel vreemd. Dus het veiligheidsgevoel wordt minder daardoor. Want mijn fiets heb ik nooit op slot gezet in de schuur maar nu wel. Fietsen worden ook gewoon uit schuren gekraakt. Dat is ook van recent.”

Nog steeds hebben weinig mensen negatieve ervaringen, op een overlastsituatie met een buur of een poging tot inbraak na. Sommige vormen van overlast en criminaliteit zijn ook afgenomen in het dorp, zoals het uitgaansgeweld sinds de verplaatsing van de nachthoreca naar het strand. Ze wijzen ook op cijfers over criminaliteit waaruit blijkt dat het in het dorp ook niet de verkeerde kant op gaat. Tegelijkertijd hebben ze de indruk dat politiecijfers en mediaberichtgeving geen volledig beeld geven van de omvang van criminaliteit en overlast in het dorp (zie eerder de passage over *Discrepanties tussen eigen ervaringen, gevoel en veiligheidsmetingen*), omdat de meldingsbereidheid volgens hen laag is. Er is weinig geloof dat melden nut heeft nu de politie ‘s-nachts vaak van buiten het dorp moet komen. Aangifte doen moet via een digitaal loket of bij een politiebureau buiten het dorp. Ook is de waarneming van criminaliteit en overlast beperkt door het ontbreken van cameratoezicht, buiten één van de bedrijventerreinen. Ondernemers hebben vaak niet de middelen en/of de bereidheid om hierin te investeren. Er zijn ook bewoners die vermoeden dat de politie en de gemeente niet over alle overlast- en criminaliteitsincidenten communiceren. Ze spreken over incidenten die niet in het lokale krantje zijn verschenen. Men pleit in dit verband voor meer transparantie, zodat bewoners alert (kunnen) blijven op deze incidenten.

Waardering type veiligheidsbeleid

Kritiek op toezicht & handhavingsbeleid

Bewoners hebben klachten over het toezicht- en handhavingsbeleid ten aanzien van bestuurlijke overtredingen, zoals het drinken van alcohol in het openbaar, het fietsen op de stoep, hondenpoep, fout parkeren en snelheidsovertredingen. De teneur is dat er veel wordt gewaarschuwd en te weinig gehandhaafd. Ze klagen tevens over rechtsongelijkheid. Zo kritiseren ze het bekeuren van ‘eigen mensen’ uit het dorp ten aanzien van een, volgens hen, ontbrekende handhaving op vergrijpen van buitenstaanders, zoals criminaliteit en overlast van Oost-Europese vrachtwagenchauffeurs (zie eerder). Klachten over het buitensporig aanpakken van eigen mensen komt bijvoorbeeld tot uiting bij een betrokken bewoner (63).

“Van Stadstoezicht word je hier niet altijd vrolijk. Dat zijn allemaal mensen die graag macht hebben en deze op een verkeerde wijze uitoefenen. Die hebben geen binding met Hoek van Holland. Dat zijn gewoon Rotterdammers die hier een prent komen uitschrijven. Laatst laat een vrouwtje om kwart voor twaalf d'r hond uit en die krijgt dan een bekeuring, omdat ze 's avonds om kwart voor twaalf met d'r hond los loopt. Ja, dan voel je je werk niet aan.”

Een wijkagent vertelt over de extra bezetting om het hele gebied (strand, dorp, bedrijventerreinen) te kunnen bestrijken. Bewoners zijn echter ontevreden over de zichtbaarheid van de politie. Ze zien die vaak te weinig en klagen dat ze te veel in de auto zitten. Ze zijn ook geen voorstander van *zero tolerance* beleid, wat volgens hen ten koste gaat van het toezicht op straat. De wetenschap dat er 's nachts geen politie in het dorp (meer) aanwezig is, leidt bij hen tot zorgen over de gelegenheid voor criminaliteit en overlast, vooral in combinatie met enkele recente inbraken bij ondernemers. Een oplettende bewoner (60) schetst de situatie als volgt:

“Het beleid qua politie is dat er heel vaak geen politie is, met name 's nachts. In ieder geval, je ziet ze niet. Een maand of zes geleden ging ik om zes uur 's ochtends de hond uit laten. Dus ik loop met de hond over het bruggetje en zie ik een scootmobiel met zijn wielen in het water. Dus ik kijk of ik iemand in het water zag, maar ik zag niks. Dus ik heb toen de politie gebeld en heb ik driekwartier moeten wachten, voordat er politie uit Maassluis kwam.”

Persoonlijke contacten met politieagenten dragen vaak bij aan een positief gevoel over het handelen van de politie. Diegenen die wel eens politie aan de deur hebben gehad voor een buurtonderzoek of campagnes tegen inbraken zijn hier vaak ook meer over te spreken. Zij zien op dat soort momenten dat de politie aanwezig is en ook haar werk doet. Zo prijst een bewoner (58) uit de Columbusstraat bijvoorbeeld de afhandeling van enkele criminaliteit- en overlastincidenten bij haar in de buurt.

“Ik denk dat veel bewoners zeer tevreden zijn over de politie, omdat die in de regel goed zijn werk doet. Zo is er door hen goed opgetreden tegen een probleemgezin bij ons in de straat en komen agenten soms ook aan de deur om te waarschuwen als er inbraken zijn in de buurt.”

De wijkpolitie zou volgens bewoners nog meer kunnen communiceren over hun aanwezigheid en interventies om het veiligheidsgevoel en de tevredenheid van bewoners over de politie te vergroten.

Relatieve tevredenheid Schoon & Heel

Over het onderhoud en beheer van de wijk zijn bewoners in de regel tevreden. Het dorp ziet er vaak schoon uit. Er ligt, vergeleken met stadswijken, weinig afval op straat. Problemen op dit vlak worden enkel gesignaleerd rond hangplekken van jongeren. Een politiek actieve bewoner (67) geeft aan dat er volgens hem goed opgetreden wordt door de gemeentelijke vuilophaaldienst maar dat het niet helpt tegen bewoners en bezoekers die hun verantwoordelijkheid niet nemen.

“Elke dag ruimt de gemeente het centrum op. Elke dag worden alle prullenbakken geleegd. In principe is dat goed geregeld en het kost gigantisch veel geld. Maar elke avond is het gebied weer vergeven met papier en plastic dat daar rond waait. Iemand moet dat daar neergooien, waardoor het rommelig is, mensen zich er aan ergeren, dat het gevoel van onveiligheid wellicht daar nog door versterkt wordt. Dan krijg je een beetje een achterbuurtgevoel.”

Sociaal preventief beleid

In tegenstelling tot de andere onderzochte wijken hebben bewoners uit Hoek van Holland het weinig over flankerende sociale maatregelen binnen het lokaal veiligheidsbeleid. Professionals vinden dat er voor jongeren (te) weinig te doen is. En bewoners hebben regelmatig ook weinig fiducia in het lokaal welzijnsbeleid om jongerenoverlast – en criminaliteit te voorkomen. Zo zijn jongerenwerkers volgens hen bijvoorbeeld niet zichtbaar en capabel om juist de moeilijkste groepen jongeren te bereiken. Een bewoner (66) die lang geleden zelf jongerenactiviteiten organiseerde in het dorp heeft bijvoorbeeld weinig vertrouwen in de professionele organisatie die momenteel daartoe opdracht heeft gekregen.

“En het ambulante jongerenwerk vind ik vrijwel onzichtbaar. Die bus die ze laten rondrijden die pakt wel een paar groepen op maar de diehard jongeren die vinden dat ze de wereld zelf moeten uitvinden, die pak je daarmee niet. Er zijn een paar groepen rond bijvoorbeeld het Brinkplein maar ik heb niet de indruk dat zij daar contact mee hebben.”

Democratisch tekort en gevoelens van afhankelijkheid van Rotterdam

Bewoners zijn regelmatig teleurgesteld in de gemeentepolitiek. Men heeft het idee dat Hoek van Holland weinig prioriteit geniet. Het dorp wordt vergeten in presentaties, onderzoeken en beleid van de gemeente Rotterdam. Ook houden gemeentebestuurders en -ambtenaren te weinig rekening met lokale gevoeligheden, zoals mogelijke bezuinigingen op sociale voorzieningen (op onder andere het zwembad⁹ & de openbare bibliotheek). Dit terwijl onder andere de lokale (haven)economie volgens hen voor de gemeente veel opbrengt. Ook ervaren ze een democratisch tekort in de nieuwe lokale politiek-bestuurlijke structuur tussen de gemeente en haar “(deel)gebieden” zoals Hoek van Holland. De gebiedscommissie van het dorp heeft volgens hen nauwelijks invloed op beslissingen van de gemeente ten aanzien van zaken in het dorp vergeleken met de voormalige deelgemeente die een eigen budget en bevoegdheden had, onder andere ten aanzien van veiligheidskwesties. Zo zaten lokale bestuurders van de deelgemeente vroeger nog aan tafel met lokale vertegenwoordigers van de politie en het Openbaar Ministerie. En nu krijgt de gebiedscommissie zelf geen politie-informatie meer over incidenten rond criminaliteit en overlast in het dorp, maar beslist er een gedetacheerde gemeenteambtenaar of verkozen gebiedscommissieleden daarover ingelicht worden. Een bewoner (63) die betrokken is bij diverse beleidscommissies in de wijk laakt deze bestuurlijke verhoudingen.

⁹ Deze beslissing wordt na een breed gedragen petitie onder bewoners later weer teruggedraaid.

“Onze stemmen liggen in de Nieuwe Waterweg. Wij zien nu niets terug van ons stemgedrag, want de gebiedscommissie heeft eigenlijk niets te vertellen. We worden geregeerd door een ambtenaar, maar een ambtenaar hoeft niet verkozen te worden en is geen verantwoording verschuldigd aan de burgers en hij heeft een briefje waarop staat wat hij doen en laten mag. En als politicus ga je tot het uiterste en soms er overheen, maar een ambtenaar niet.”

Ook ondervinden bewoners regelmatig terughoudendheid van, bij hen in het dorp geplaatste, gemeenteambtenaren in het ondersteunen van lokale initiatieven. Zo klaagt een actieve bewoner (58) over een gebrek aan ondersteuning bij een buurtpreventieproject dat hij met enkele andere bewoners heeft opgezet om ook zelf toezicht te gaan houden in het dorp en signalen rond ‘schoon, heel en veilig’ door te spelen aan de politie. Toezeggingen en financiering vanuit de voormalige deelgemeente blijken in de nieuwe politiek-bestuurlijke structuur weinig meer waard te zijn.

“Iedere stad of buurt die buurtpreventie kent, heeft daar borden voor hangen. Wij hebben ze nog steeds niet. Met de overgang van de deelgemeente naar de gebiedscommissie waren de commissieleden ineens geen eigenaren meer. En bij de nieuwe gebiedsdirecteur die er zit, kom je niet binnen, zoals ik nu met jullie zit te praten.”

Uit de verhalen van bewoners blijkt dat de sturing van gemeentelijk veiligheidsbeleid in gebieden op grotere afstand van het stadhuis, door de aanwezigheid van de lokale onvrede over het stadsbestuur, meer aandacht van de gemeente vraagt om intenties en beslissingen ten aanzien van, onder andere, veiligheid te communiceren. Gevoelens van veiligheid zouden op langere termijn negatief beïnvloed kunnen worden, als de indruk ontstaat dat zorgen van bewoners ter plaatse niet belangrijk genoeg zijn voor de gemeente om op te investeren. De geringe feitelijke omvang van criminaliteit en overlast is daarbij geen voldoende argument om hier niet op te investeren. Ook de bevindingen uit de andere onderzoekslocaties laten zien dat juist het gevoel over veiligheid en beleid ook los van de feiten en cijfers een belangrijke rol spelen in betekenissen die bewoners lokaal geven aan veiligheid.

3. Conclusies

In het vorige hoofdstuk hebben we de belangrijkste concrete ervaringen van verschillende bewoners per wijk beschreven aan de hand van hun rijke beschrijvingen over veiligheid en hun wijk. In dit deel laten we het concrete perspectief op de vier afzonderlijke wijken enigszins los. We schakelen een abstractieniveau hoger door overeenkomsten en verschillen tussen deze wijken bloot te leggen om uitspraken te kunnen doen over veiligheidsbeleving en –betekenisgeving van Rotterdammers. In de methodologische verantwoording (§ 1.4) is reeds toegelicht dat we door de nagestreefde diversiteit binnen de vier kwalitatieve datasets per wijk (jong/oud, actief/passief, autochtoon/allochtoon) en de methodologische triangulatie (interviews, observaties en straatgesprekken) ook algemene conclusies kunnen trekken over deze vier wijken. De matrix op de volgende pagina biedt de gelegenheid tot datatriangulatie tussen de wijken. Triangulatie is een validiteitsprocedure waarbij naar overlapping wordt gezocht in de data door middel van het creëren van abstractere onderzoekslabellen. In dit geval illustreert de matrix of bevindingen uit een bepaalde wijk overeenstemmen met bevindingen uit andere wijken (wijkoverstijgende conclusies), maar ook waar de verschillen liggen (wijkgerelateerde conclusies). Laten we allereerst kijken naar enkele van deze wijkgerelateerde conclusies.

3.1. Wijkgerelateerde conclusies

Het valt op dat Hoek van Holland vaak afwijkend ‘scoort’ ten opzichte van de andere drie wijken. Hieruit blijken de geografische, sociale, culturele en geschiedkundige verschillen tussen de stad Rotterdam en dit voormalige dorp tegen het Westland. Voorts lijken sommige uitkomsten te kunnen worden gerelateerd aan de sociale status van een wijk. Zo is te zien dat nogal wat bevindingen in de Agniesebuurt en de Beverwaard (relatief lage statuswijken) met elkaar overlappen en datzelfde geldt voor Hillegersberg-Noord en Hoek van Holland (relatief hoge statuswijken). Verblijf onder bewoners van gelijke sociaal-culturele status (7) en een zeker niveau van sociale samenhang in de wijk (8) zijn in Hillegersberg en Hoek van Holland belangrijk voor het veiligheidsgevoel, maar niet in de Agniesebuurt en de Beverwaard. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt – en dit blijkt ook deels uit het materiaal - doordat deze laatste twee wijken in demografisch opzicht al heel lang gekenmerkt worden door een diverse bevolkingssamenstelling - en men dus niet anders meer gewend is - terwijl Hillegersberg en Hoek van Holland juist in toenemende mate geconfronteerd worden met de komst van nieuwe groepen. Hiermee is de bestaande sociale orde aan verandering onderhevig en begint men dit proces als enigszins bedreigend te ervaren. Factoren die samenhangen met de situationele context van burgers – in dit geval de sociale samenstelling en sociale cohesie van de buurt waarin zij wonen - blijken in Hillegersberg en Hoek van Holland dus belangrijke drijfveren van de gepercipieerde veiligheid (zie het concentrische model gepresenteerd in de inleiding van dit rapport). Andersom is te zien dat bewoners in de Agniesebuurt en de Beverwaard zich zorgen maken over het afglijden van de wijk als fysieke investeringen blijven afnemen (14) en dat veel wijkproblemen betrekking hebben op sociale en economische aspecten (15). Ook hier blijkt de situationele context dus een belangrijke drijfveer, zij het dat de determinanten meer op het vlak liggen van verloedering en inrichting van de publieke ruimte. Deze bevindingen gelden dan weer minder voor Hillegersberg en Hoek van Holland. Dit verschil kan mogelijk worden verklaard doordat Hillegersberg en Hoek van Holland momenteel al beschikken over een relatief stabiel basisniveau van leefbaarheid en ook het welstandsniveau van haar bewoners er hoger ligt.

Figuur 3. Matrix bevindingen veiligheidsbeleving voor datatriangulatie

Bevindingen	Wijk			
	A	H	B	HH
<u>Thema 1: Perceptie van wijkveiligheid</u>				
1. Bewoners voelen zich relatief veilig in eigen wijk (geen irreële verwachtingen van ‘volledige veiligheid’)	X	X	X	X
2. Bewoners voelen zich veilig, maar zijn alert en responsief op veiligheidsrisico's		X	X	
3. Specifieke veiligheidspercepties variëren naar gelang persoonlijke achtergrond	X	X	X	X
4. Veiligheidsperceptie soms zeer lokaal gebonden en ruimtelijk specifiek (stratificeren problemen rond veiligheid in de wijk ruimtelijk, sociaal en economisch)	X	X	X	X
5. Massamedia als bepalende negatieve factor voor beeldvorming of veiligheidsgevoel	X	X	X	
6. Negatieve incidenten ijlen vaak lang na in de collectieve beeldvorming (en hebben een disproportioneel effect op het veiligheidsgevoel en/of imago)	X	X	X	
7. Sociaal-culturele en -economische homogeniteit van buurt belangrijk voor veiligheidsgevoel		X		X
8. Teloorgang fatsoensnormen en sociale samenhang ondermijnend voor veiligheidsgevoel		X		X
<u>Thema 2: Eigen buurt ten opzichte van andere plekken</u>				
9. Bewoners zijn in veel opzichten tevreden over hun eigen wijk	X	X	X	X
10. Rotterdam-Zuid heeft slecht imago	X		X	X
11. Bij bewoners fungeert andere wijk(en) als vergelijking en tegelijk als negatief referentiepunt	X	X	X	X
<u>Thema 3: Ontwikkeling van wijkveiligheid</u>				
12. Rotterdam als geheel veel veiliger getaxeerd dan “vroeger” (laatste 15 jaar) (Veiligheidsissues primair gedefinieerd in termen van overlast, niet in criminaliteit)	X	X	X	X
13. Eigen wijk aanmerkelijk veiliger geworden sinds circa eeuwwisseling	X		X	
14. Zorg voor afglijden van de wijk zonder blijvende investering “Schoon, heel en veilig”	X		X	
15. Problemen meer op psychisch, sociaal en economisch vlak dan op overlast/criminaliteit	X		X	
<u>Thema 4: Waardering type veiligheidsbeleid</u>				
16. Pleidooi voor ‘empathisch handhaven’ (‘met het hart’) (consequent, maar met invoelend vermogen en niet enkel repressief)	X		X	
17. Sprake van beperkte politieke en beleidsmatige interesse bij bewoners	X	X	X	X
18. Geloof in de overheid zit in individuele ambtenaren die voor bewoners verschil kunnen maken	X	X	X	
19. Botsing systeemwereld ambtenaren en leefwereld burgers punt van ergernis (appèl op burgerparticipatie in wijkveiligheid soms problematisch in de uitvoering)	X	X	X	X
20. Huisvestings c.q. onderhoudsbeleid woningcorporatie in de wijk centraal punt van zorg	X	X	X	X
21. Zorgen over terugtrekking overheid door centralisering gemeentelijke taken en bevoegdheden/bezuinigingen (bijv. m.b.t. politie en welzijnsvoorzieningen)	X		X	X

N.B.: A = Agniesebuurt, H = Hillegersberg-Noord, B = Beverwaard, HH = Hoek van Holland

3.2. Wijkoverstijgende conclusies

In de matrix worden ook diverse overeenkomsten in de data zichtbaar waardoor enkele generieke, wijkoverstijgende conclusies over veiligheidsbeleving en -betekenisgeving kunnen worden getrokken.

Perceptie van wijkveiligheid

Bewoners voelen zich doorgaans veilig, maar beleving kan variëren

Als eerste valt op dat voor alle vier de wijken geldt dat bewoners zich relatief veilig voelen in hun directe leefomgeving. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat het in de onderzochte wijken altijd pais en vree is. Maar de meeste respondenten voelen zich daar op hun gemak en de problemen die in de interviews worden genoemd, lijken op de schaal van de hele wijk beperkt en beheersbaar. Daarbij hebben de meeste respondenten ook geen irreëel beeld of verwachtingen over de veiligheid in hun buurt. Van een algemeen, 'utopisch' verlangen naar totale veiligheid (zie Boutellier, 2006) lijkt in Rotterdam dus niet direct sprake. Specifiekere veiligheidspercepties variëren naar gelang persoonlijke achtergronden van respondenten. Ouderen, vrouwen en bewoners die zich pas hebben gevestigd in de wijk voelen zich gemiddeld genomen vaak wat onveiliger of geven aan alerter te zijn op veiligheidsrisico's. Specifieke veiligheidspercepties kunnen bovendien heel lokaal gebonden en ruimtelijk specifiek zijn. Bewoners maken vaak een ruimtelijke, sociale en economische stratificatie van problemen rond veiligheid in de wijk; 'daar' zijn er problemen met 'anderen dan wij', 'hier bij ons niet'. Ook geeft de onderlinge vergelijking van de vier wijken weer dat in wijken met meer diversiteit (Agniesebuurt en Beverwaard) onveiligheidsgevoelens voor *the deviant other* (Young, 1999) vaak kleiner zijn. Met andere woorden, diversiteit creëert onder gunstige omstandigheden ogenschijnlijk minder angst voor afwijkende medebewoners terwijl de homogeniteit van periferiewijken (Hillegersberg en Hoek van Holland) eerder een dispositie vormt voor onveiligheidsgevoelens voor de 'ander'.

Relatief sterke symbolische mediatie van veiligheid

Voorts valt op dat de massamedia (televisie, geschreven pers) vaak een behoorlijke invloed hebben op het beeld van bewoners over veiligheid of op het veiligheidsgevoel zelf. Veel respondenten gaven in de interviews aan dat zij hun meningen of beelden over veiligheid vooral baseerden op mediaberichtgeving, bijvoorbeeld over de vermeende 'slechte' situatie in Rotterdam-Zuid. Veel bewoners laten zich in hun veiligheidsperceptie dus niet zozeer leiden door wat er feitelijk in hun wijk gebeurt, maar vormen hun mening meer op basis van sensationele items die worden belicht in televisieprogramma's of krantenartikelen. Die projecteren zij vervolgens op hun eigen leven of lokale omgeving ("Ik heb bij Opsporing Verzocht gezien dat je tegenwoordig voorzichtig moet zijn"). Ook is er regelmatig sprake van een mondelinge overlevering van geruchten en verhalen over incidenten in de wijk die bewoners beïnvloeden in hun beelden van onveiligheid en hun veiligheidsgevoel. Die beelden hebben onder meer betrekking op 'the deviant other', zoals pedofielen, drugsdealers, MOE-landers en jongeren. Ondanks het feit dat de meeste bewoners in de door ons onderzochte wijken zich relatief veilig voelen, lijkt dit veiligheidsgevoel dus wel steeds onder druk te staan van een relatief sterke symbolische mediatie onder invloed van massamedia en socialisatie van buurtgenoten. Dit mediërende effect wordt nog versterkt als men zelf over weinig eigen informatie beschikt op het terrein van veiligheid.

Eigen buurt ten opzichte van andere plekken

Bewoners tevreden over hun eigen wijk

Dalen we verder af in de matrix, dan zien we dat bewoners in algemene zin – dus los van de sociale veiligheid – ook zeer tevreden zijn over hun wijk. Zij waarderen hun leefomgeving relatief hoog ten opzichte van andere buurten en plekken in de stad. In dat opzicht voldoen zij dus niet aan het stereotype beeld van de ‘mopperende Rotterdammer’ die altijd wat te klagen heeft over zijn woonomgeving, zoals een van onze respondenten dat uitdrukte. Het is natuurlijk niet uit te sluiten dat respondenten in dit verband onbewust een positieve draai geven aan hun antwoorden. Bewoners zullen in een persoonlijk gesprek niet snel het eigen nest bevuilen, vooral als ze enige trots en status ontlenen aan hun eigen leefomgeving. Ook uit enquête onderzoek is gevoeglijk bekend dat zelfs in de meest verloederde buurten bewoners zich doorgaans zeer positief uiten over de reputatie van hun buurt (zie bijv. de vele SCP-surveys op dit vlak). Er waren dan ook de nodige Rotterdammers in ons onderzoek die meenden dat algemene stedelijke leefbaarheids- en veiligheidsenquêtes op dit vlak zich te veel focussen op problemen. Toch betekent dit niet dat er geen klachten zijn over de buitenruimte, voorzieningen, huisvesting en buurtgenoten. Maar de interviews gaven ons wel de mogelijkheid door te vragen op deze thema’s en respondenten uit te nodigen om hun zienswijze te beargumenteren, en het algemene beeld blijft daarbij redelijk positief. Bijzonder is wel dat vrijwel alle respondenten andere buurten aanwijzen die zij vergelijkbaar vinden, maar waarvan de levenskwaliteit en veiligheid toch lager wordt ingeschat. Voor de Agniesebuurt zijn dit bijvoorbeeld de oude wijken ten westen van het centrum (Oude Westen, Middelland), voor Hillegersberg-Noord is dit Schiebroek, in de Beverwaard worden Lombardijen, Groot IJsselmonde en Feijenoord vaak als negatief referentiepunt gebruikt en Hoekenezen zetten zich af tegen (etnisch diverse wijken in) Vlaardingen en Maassluis.

Problemen worden vaak ‘elders’ gelokaliseerd, bedreigingen worden geïnternaliseerd

Zoals gezegd maken bewoners ook vaak binnen hun eigen wijk een ruimtelijke, sociale en economische stratificatie van problemen rond veiligheid in de wijk. Het is in dit verband opvallend dat veel respondenten de neiging hebben bepaalde veiligheidsproblemen elders te lokaliseren (oorzaken en gevolgen worden buiten de eigen persoon of omgeving gelegd), terwijl voor situaties die de eigen veiligheid kunnen bedreigen juist het omgekeerde geldt. Vooral de wat de angstigere bewoners zijn veel vaker geneigd veiligheidsbedreigingen te *internaliseren* (oorzaken en gevolgen worden juist betrokken op de eigen persoonlijke situatie of omgeving). Dit lijkt te worden veroorzaakt doordat bewoners subtiele verschillen aanbrengen in hun betekenisgeving van ‘problemen’ en ‘bedreigingen’. Veiligheidsproblemen hebben veelal betrekking op vormen van overlast of sociale en fysieke wanorde en noties van hygiëne en ongewenst gedrag die vervolgens worden geprojecteerd op bepaalde bevolkingsgroepen (vgl. het eerder besproken psychologische verschijnsel van *Purity & Danger* in relatie tot nieuwkomers geïdentificeerd door de antropologe Mary Douglas). Dergelijke problematiek wordt dus vaak buiten de eigen persoon en directe leefomgeving gelokaliseerd; ‘daar’ zijn de problemen, of de ‘anderen’ veroorzaken die problemen, ‘hier’ bij ‘ons’ is weinig aan de hand. Bedreigingen daarentegen hebben veeleer betrekking op zaken die de eigen lichamelijke en psychische integriteit kunnen aantasten, bijvoorbeeld roofovervallen of oplichting. Deze verschijnselen lijken eerder te worden geïnternaliseerd. Dat wil zeggen, zij worden juist vaker betrokken op de eigen persoonlijke situatie en omgeving. Met name televisie en internet

lijken hierin een belangrijk psychologisch medium te zijn: wat ‘daar’ bij Opsporing Verzocht bij ‘anderen’ is gebeurd, kan ook ‘hier’ bij ‘mij’ of bij ‘ons’ gebeuren.

Waarschijnlijk is hier een vrij rudimentair cognitief mechanisme aan het werk waarbij gedragingen die als problematisch worden ervaren als een soort normatief zelfbeschermingsmechanisme louter met anderen worden geassocieerd. Maar dat verklaart nog niet waarom bepaalde bedreigingen juist zo op de eigen situatie worden betrokken. Misschien heeft het te maken met een excessieve risicoschatting van nare gebeurtenissen die – wederom - wordt versterkt door media-invloed. Uit psychologisch onderzoek weten we bijvoorbeeld dat mensen de kans overschatten op fatale ongelukken die relatief zeldzaam zijn maar de krantenkoppen halen, zoals vliegtuigcrashes en terroristische aanslagen. Tegelijkertijd onderschat men de ongelukken die veel frequenter voorkomen maar zich ongemerkt opstapelen, zoals verkeersongevallen (zie o.a. Kahneman, 2011; Pinker, 2002).

Tijdsontwikkeling van wijkveiligheid

Criminaliteit beperkt een issue, maar in lagere statuswijken zorg voor afglijden

Dit onderzoek richtte zich op veiligheid, en dit thema stond dan ook centraal in de gesprekken met bewoners. Het voordeel van het kwalitatieve interview is echter dat een respondent ook kan antwoorden buiten de vooropgestelde kaders en dus ook andere thema’s kan agenderen. Zo blijkt uit het interviewmateriaal dat veiligheid in de criminologische betekenis van het woord - dat wil zeggen, veiligheid in termen van misdrijven, risico op slachtofferschap, geweld, drugs enzovoort – (nog) beperkt een issue is voor de meeste Rotterdammers. Uit de interviews ontstaat een beeld van de stad dat als geheel veel veiliger is dan circa vijftien jaar geleden (of soms nog langer geleden). Het is in dit verband opvallend hoe vooral de respondenten van boven de 35 jaar sprekende anekdotes kunnen presenteren uit vroeger tijden over harddrugverslaafden (“junkies”), harddrugshandel en geweldsmisdrijven. Door de respondenten worden veiligheidsthema’s van deze tijd dan ook meer gedefinieerd in termen van overlast - bijvoorbeeld hangjongeren, geluids- en verkeersoverlast – dan in termen van criminaliteit. Dit blijkt bijvoorbeeld uit hoe vaak respondenten het woord ‘rustig’ gebruiken als zij spreken over gewenste of ongewenste situaties met betrekking tot veiligheid. Anders gezegd; misschien hielden bewoners er twintig jaar geleden een meer ‘criminele’ definitie van veiligheid op na, maar thans moeten we in elk geval concluderen dat vooral overlast het voornaamste punt van zorg is. Wat overigens niet wil zeggen dat overlast in absolute zin nu het grote probleem zou zijn. Bovendien is criminaliteit in bepaalde wijken (o.a. Beverwaard en Agniesebuurt) vooral minder omvangrijk en zichtbaar geworden, maar soms nog steeds aanwezig. In de twee lagere statuswijken Agniesebuurt en Beverwaard (en in de sociaallykwere delen van Hoek van Holland en Hillegersberg-Noord) lijken de wijkproblemen momenteel echter meer op het psychische, sociale en economische vlak te liggen. Denk aan schuldenproblematiek, opvoedingsproblemen en gebrek aan maatschappelijke perspectieven voor jongeren.

Nochtans uiten bewoners in deze wijken met het oog op veiligheid hun zorg voor het afglijden van de wijk wanneer investeringen op het gebied van ‘Schoon, heel en veilig’ in de toekomst zouden afnemen (en deels nemen die investeringen dus al af gezien de bezuinigingen op het toezicht- en handhavingsapparaat). Kortom, overlast en criminaliteit in Rotterdam zijn in de afgelopen jaren aanzienlijk verbeterd – en de steun voor een repressieve *zero tolerance* retoriek en beleid onder

bewoners lijkt wat afgenomen nu de grootste zichtbare onveiligheidproblemen onder controle zijn gebracht - maar het herstel is op sommige plaatsen nog broos.

Waardering type veiligheidsbeleid

Botsing systeem- en leefwereld, verhouding burger-overheid in onbalans

Kijken we ten slotte naar de beleidsmatige aspecten van veiligheid, dan moet ten eerste worden opgemerkt dat bij de meeste bewoners sprake is van, gemiddeld genomen, politieke en bestuurlijke desinteresse, óók bij hoger opgeleiden. Er wordt niet of slechts sporadisch gestemd en men is weinig op de hoogte van de verschillende politieke visies inzake 'veiligheid' of bestuurlijke hervormingen zoals de transitie van de deelgemeenten naar 'gebieden' of men is juist moe van alle transities (zie de metafoor van 'de kwal' op p. 20). Dit betekent echter niet dat bewoners niet geïnteresseerd zijn in de publieke zaak. Maar het geloof in de overheid zit hem veeleer in individuele (proto)professionals (bijv. een gebiedsmanager, wijkagent of gebiedscommissielid) die voor hen het verschil kunnen maken dan in vertrouwen in een politieke partij of stadsdienst. Uit het interviewmateriaal blijkt dat dit mede wordt veroorzaakt door een botsing tussen de systeemwereld waar ambtenaren zich in (moeten) bewegen en de leefwereld van burgers die niet denken in afdelingen, protocollen en ambtelijke procedures. Het eigen initiatief inzake veiligheid en de burgermoed van veel bewoners dreigt aldus te worden uitgehold door een taaie systeemrationaliteit. Hierdoor kan het appèl op burgerparticipatie in wijkveiligheid soms problematisch uitpakken in de uitvoering. Illustratief zijn het moeilijk van de grond komen van een buurtpreventieteam in Hoek van Holland of het afhaken van professionals rond Buurt Bestuurt in de Beverwaard. Daar komt bij dat nogal wat bewoners zich zorgen maken over of zich ergeren aan een terugtrekkende en/of onverschillige overheid als gevolg van de centralisering van gemeentelijke taken en een afnemend toezichtpotentieel. Denk hierbij aan bezuinigingen op het handhavingsapparaat en welzijnsvoorzieningen (minder stadswachten, buurthuizen die sluiten) en de sluiting van lokale politiebureaus. Bij bewoners ontstaat hierdoor het gevoel dat de verhouding burger-overheid in onbalans raakt; de overheid vraagt veel van hen ('U zet zich toch ook in voor uw wijk?') maar geeft hierbij zelf steeds minder thuis, zo is de algemene teneur.

In lagere statuswijken meer besef nadelen harder handhavingsbeleid

Tot slot willen we met betrekking tot de beleidsmatige aspecten van veiligheidsbeleving opmerken dat in de twee wijken met een slechter imago en meer historische ervaring met een harder toezicht- en handhavingsbeleid (Agniesebuurt en Beverwaard) ook het besef van de nadelen van een dergelijk beleid meer aanwezig is. Vandaar het huidige pleidooi van bewoners in die wijken voor 'handhaven met het hart'. De teneur is: *zero tolerance* is niet altijd een goed idee, je moet soms ook in gesprek gaan met overlastgevers en mandaat tot preventief fouilleren leidt al gauw tot *ethnic profiling*, zoals buitensporige controle van specifieke, veelal Marokkaanse jongerengroepen. Deze bevinding houdt waarschijnlijk verband met het feit dat wij in de Agniesebuurt en de Beverwaard een etnisch divers publiek hebben gesproken dat hier meer gevoelig voor is dan een meerderheids-, witte middenklasse populatie. In Hoek van Holland en Hillegersberg lijkt men minder gevoelig voor de nadelige gevolgen van repressieve veiligheidsmaatregelen als preventief fouilleren of samenscholingsverboden. Door hun gunstigere sociaal-culturele positie zullen bewoners daar minder snel deze nadelen ondervinden.

4. Denkrichtingen voor beleid en onderzoek

4.1. Vier uitdagingen voor de stad Rotterdam

Uit de wijkgerelateerde en wijkoverstijgende conclusies valt een aantal tendensen op die het veiligheidsgevoel van Rotterdammers (kan) bedreigen. Hoewel het algemene beeld dat uit dit onderzoek oprijst niet direct zorgwekkend is, zijn er ontwikkelingen te onderscheiden die een risico vormen voor het veiligheidsgevoel in Rotterdam. Dit brengt uitdagingen met zich mee voor het Rotterdamse overheidsapparaat om veiligheid vast te houden en waar mogelijk uit te breiden. We identificeren een viertal uitdagingen dat nadere beleids- en onderzoeks aandacht vraagt.

Uitdaging 1: Zorgen over terugval in leefbaarheid en veiligheid in lagere statuswijken

Rotterdammers geven aan dat de veiligheid in de stad en hun eigen woonomgeving aanmerkelijk is toegenomen. Ze signaleren dat het lokale veiligheidsbeleid hier in belangrijke mate aan heeft bijgedragen. Dit gevoel is vooral sterk onder bewoners van wijken waar criminaliteit en overlast vaak voorkwamen in het recente verleden. Bewoners in deze wijken zijn gewend geraakt aan de invloed van het integrale overheidsingrijpen in hun wijk, aanvankelijk vooral repressief (preventief fouilleren, samenscholingsverboden) en later in toenemende mate ook in meer preventie en curatieve zin (schoon en heel houden van de publieke ruimte). Huidige politieke en economische ontwikkelingen, zoals een bestuurlijke reorganisatie (centralisatie van middelen en bevoegdheden rond veiligheid) en verminderde capaciteit van het toezicht- en handhavingsapparaat (o.a. sluiting van politiebureaus), zetten veiligheidsgevoelens weer onder druk. Een afnemende zichtbare aanwezigheid van de politie, straatvegers, welzijnswerkers en stadswachten op straat, en een afname van plekken waar bewoners bij dergelijke professionals terecht kunnen, creëert zorgen over het consolideren van veiligheid in de wijk. Bewoners vragen juist om het vasthouden en versterken van onderhoud, beheer en veiligheid.

Uitdaging 2: Angst voor 'de ander' en demografische transitie in periferie

De algemeen gesignaleerde verbetering van veiligheid in Rotterdam – met name in de locaties die de grootste problemen kenden tot enkele jaren geleden – heeft mogelijk ook een keerzijde voor bewoners van wijken in de periferie van de stad. Het gevoel is daar vaker dat er de laatste jaren demografische en sociale transitie plaatshebben die een negatieve invloed uitoefenen op de veiligheid en leefbaarheid. De grotere sociale en etnische homogeniteit van die gebieden fungeert soms als een dispositie voor onveiligheidsgevoelens, waardoor de gepercipieerde toenemende heterogeniteit op die plekken het veiligheidsgevoel negatief beïnvloedt. Bewoners hebben het gevoel geconfronteerd te worden met ongewenste nieuwkomers die zorgen voor een verstoring van de sociale orde. Ze koppelen die ontwikkeling zelf regelmatig aan interventies in slechtere wijken, dichter tegen het centrum, zoals het preventief weren en effectief uitzetten van overlastgevende huurders elders, woonbegeleidings- en re-integratieprojecten in hun eigen wijk en de vrije vestiging van huurders binnen de stadsregio. De vraag is in hoeverre dit gevoel reëel is op basis van feiten en cijfers en of dit betekent dat het veiligheidsbeleid ook hier meer op gericht dient te worden.

Uitdaging 3: De symbolische mediatie van subjectieve onveiligheidsgevoelens

De blijvende rapportage van onveiligheidsgevoelens in wijken die op basis van de politiecijfers een verbetering laten zien (discrepantie objectief/subjectief), roept vooral vragen op over mogelijkheden om percepties van veiligheid te kunnen beïnvloeden. Het beleidsdoel ‘Rotterdam subjectief net zo veilig als objectief’ is in dit kader een nobel streven. Maar uit de betekenissen die Rotterdammers in de vier wijken geven aan veiligheid blijkt dat gepercipieerde risico’s regelmatig een grotere rol spelen dan hun concrete, objectieve kennis en ervaringen. Dit risicobewustzijn is gezond, in zoverre dat het correspondeert met reële gevaren en bedreigingen van veiligheid. In dit onderzoek is echter ook sterk sprake van onveiligheidsbelevingen die vooral gebaseerd zijn op onvolledige, gemediatiseerde en gedecontextualiseerde informatie. Berichten uit de media en mondelinge overlevering van lokale geruchten over overlast- en criminaliteitsincidenten dragen vaak negatief bij aan het veiligheidsbeeld en –gevoel dat mensen hebben. Die symbolische mediatie maakt subjectieve onveiligheidsgevoelens vaak ongrijpbaar. Dit wil niet zeggen dat hier beleidsmatig niets aan te doen valt. Maar het vergt wel meer inzicht in lokale sentimenten en in de mogelijkheden van het bijsturen en contextualiseren van informatie van derden (de media, burger).

Uitdaging 4: Relatief laag vertrouwen in de lokale overheid

De Rotterdamse overheid zet al sinds de jaren negentig extra in op het verbeteren van veiligheid (vgl. De Haan, 1997). De aanscherping van het lokaal veiligheidsbeleid droeg na de eeuwwisseling bij aan het herstel van vertrouwen in de overheid onder Rotterdammers. Uit ons onderzoek blijkt dat dit vertrouwen echter nog broos is. Het is vaak tijdelijk, lokaal, niet algemeen gedeeld, aan verandering onderhevig en opgehangen aan specifieke functionarissen in plaats van het algehele ‘systeem’. Er zijn ook geregeld klachten en frustraties te horen. Een veelgehoorde klacht is bijvoorbeeld dat de lokale overheid onvoldoende communiceert over haar beleidsinzet en beleidsbeslissingen ten aanzien van de wijk (bijv. het verdwijnen van sociale voorzieningen). Ook ervaren bewoners desinteresse van bestuurders en uitvoerende ambtenaren ten aanzien van hun meldingen en burgerinitiatieven. Een dergelijke beeldvorming heeft een zelfversterkend effect, want als gevolg hiervan blijven negatieve overheidservaringen vaker hangen dan positieve ervaringen. Verschillende gemeentelijke veiligheidsprojecten als Buurt Bestuurt, ‘positieve’ beleidscommunicatie en reputatiemanagement als wijk *branding* bieden in dit verband maar beperkt soelaas. Zij hebben alleen zin als er van overheidszijde tegelijkertijd zichtbare en blijvende opvolging wordt gegeven aan concrete problemen (vgl. Lub, Van Arum & Sprinkhuizen, 2009). Dit blijkt in een tijd van bestuurlijke reorganisaties en bezuinigingsmaatregelen niet eenvoudig te zijn. Individuele voorbeelden van lokale coproductie van veiligheid uit dit onderzoek laten echter zien hoe die structurele samenwerking en communicatie met bewoners bij kan dragen aan meer tevredenheid en begrip voor overheidsbeleid. Maar de vraag is of dit gezien de verdere bezuinigingen voldoende is, en wat in die structurele samenwerking precies de succes- en faalfactoren zijn. Let wel: twijfels over de inzet van de lokale overheid vertalen zich vaak niet direct in lagere veiligheidsgevoelens. Het verband is eerder indirect. Het zijn vooral bewoners die zich actief inzetten voor hun wijk die klagen over een terugtrekkende lokale overheid, en zich daardoor onveiliger voelen. Zij merken de verschillen. Als deze tendens in dit onderzoek bredere geldigheid heeft in meerdere wijken, dan zou dat een probleem kunnen (gaan) vormen voor de tevredenheid over de overheid en wellicht op de langere termijn op veiligheidsgevoelens van Rotterdammers.

4.2. Over de-kwantificatie: naar een kwalitatieve monitoring van veiligheid

Vertellen de cijfers het hele verhaal?

In de verzameling van veiligheidsinformatie valt voorts een de-kwantificatie te overwegen. Hiermee bedoelen we niet dat de statistische dataverzameling zoals die momenteel gevolg krijgt via het Wijkprofiel volledig overboord moet worden gegooid. Maar we zouden wel willen pleiten voor een reductie van het aantal variabelen. De veiligheidsindex in het Wijkprofiel kent tientallen enquête-items waarvan het de vraag is of die allemaal even bruikbare kennis opleveren. Waarschijnlijk is dit hoge aantal variabelen mede ontstaan met het oog op de beleidsdoelstelling om Rotterdam subjectief ‘net zo veilig’ te krijgen als objectief. Maar die objectief-subjectieve gelijkschakeling van veiligheidsthema’s is niet per se betekenisvol of zinvol (zie ook Eysink-Smeets e.a., 2010: p. 35 e.v.). Het leidt al snel tot een plethora van variabelen waarvan de uitkomsten moeilijk te duiden zijn en die vaak voor verwarring zorgen (want wat betekenen al die cijfers eigenlijk?). De uitkomsten zijn bovendien statistisch gezien moeilijk tot beleidsrelevante informatie te verwerken. De vraag is dus: vertellen de cijfers wel het hele verhaal?

Kwalitatieve monitoring als verscherping, verdieping, verklaring en agendering

Het zou een overweging kunnen zijn om het aantal subjectieve variabelen in de veiligheidsindex aanzienlijk te reduceren en terug te brengen tot enkele kernthema’s. Vervolgens zou een periodieke, kwalitatieve dataverzameling via observaties en open interviews (kwalitatieve monitoring) kunnen worden overwogen om zicht te krijgen op de complexiteit van subjectieve veiligheid¹⁰. Denk aan het scherper stellen van verschillende soorten betekenissen van onveiligheidsgevoelens zoals angsten, ergernissen, zorgen en ongenoegens en het blootleggen van lokale variaties hieromtrent. Een dergelijke naturalistische insteek zou niet alleen kunnen bijdragen aan een meer adequate duiding van de cijfers (bijv. aangiftes en meldingen). Het heeft tegelijk de potentie om nieuwe thema’s te agenderen die vervolgens weer cijfermatig kunnen worden geanalyseerd of geverifieerd. Denk aan de percepties van bewoners in de periferiewijken omtrent de vermeende toename van ongewenste nieuwkomers. Dit is een beleving die in dit onderzoek langs kwalitatieve weg is blootgelegd. Het realiteitsgehalte hiervan kan vervolgens worden getoetst aan de hand van demografische feiten en cijfers. Ten slotte zou een vorm van kwalitatieve monitoring meer diepte kunnen verschaffen aan de veiligheidsthematieken die Rotterdam eigen zijn - en zo hun weg kunnen vinden naar lokale ‘pilots’. Dit op zijn beurt zou gebiedsgeoriënteerde accounthouders – maar bijvoorbeeld ook stadsmariniers - concretere aanknopingspunten kunnen geven voor beleidsingrijpen.

4.3. Veiligheid met het oog op de gefragmenteerde burger

Ten slotte willen we enkele kanttekeningen plaatsen bij het gebiedsgerichte veiligheidsbeleid. In de theoretische sociologie is meer dan eens kritiek geuit op wat heet een ‘geregionaliseerd maatschappijconcept’; de idee dat de maatschappij zou zijn te definiëren als een sociale eenheid op een afgebakend territorium (zie o.a. Luhmann, 1997 en recentelijk Schinkel, 2014: 32). In de

¹⁰ Hoewel de term monitoring doorgaans wordt geassocieerd met kwantitatieve dataverzameling (kengetallen, statistische indicatoren, surveys) is het hier niet synoniem aan. De etymologische betekenis van het woord monitor refereert aan het Latijnse *monitus* wat zoiets betekent als ‘waarschuwen’ of ‘onder de aandacht brengen’. Zo gezien kan monitoring dus zowel kwantitatief als kwalitatief van aard zijn; als het maar betrekking heeft op het periodiek en systematisch verzamelen van betekenisvolle informatie voor beleid (zie in dit verband ook Engbersen e.a., 1997).

stadssociologie heeft dit inzicht zich verbijzonderd in een kritiek op het politieke en het beleidsmatige belang dat doorgaans wordt gehecht aan 'de buurt'. Kern van die kritiek is dat in onze moderne maatschappij mensen steeds vaker deel uitmaken van functionele netwerken, gebaseerd op interesses en belangen, in plaats van lokale netwerken gebaseerd op fysieke nabijheid (vgl. Webber, 1963). We leven nu in een 'onbegrensde wereld', wordt wel gezegd, die ook zo zijn consequenties heeft voor burger en bestuur (Boutellier, 2007).

De gefragmenteerde burger

Veel veiligheidsbeleid in Nederland vertrekt echter vanuit een geregionaliseerd maatschappij -of buurtconcept. In Rotterdam blijkt dit bijvoorbeeld uit het gebruik van het Wijkprofiel als ordeningsprincipe van veiligheidsinformatie en de trend richting het gebiedsgerichte werken. Dit geregionaliseerde denken brengt echter een beperkend en problematisch burgerconcept met zich mee. Men is geneigd de Rotterdamse burger vooral geografisch te definiëren en te lokaliseren: de burger als wijkbewoner. Maar 'de burger' is gefragmenteerd en valt uiteen in verschillende maatschappelijke deelsystemen en sociale rollen (vgl. hier wederom Schinkel, 2014: 30), waarvan geografische locatie er slechts één van is. De Rotterdamse burger kan niet alleen worden gedefinieerd als wijkbewoner maar ook als consument en coproducteur van overheidsbeleid, als consument van massamedia, als politiek activist, als kiesgerechtigde, als ouder of kind, als lid van een sociale klasse of culturele groep enzovoort. Ons onderzoek laat goed zien hoe vanuit die verschillende maatschappelijke deelsystemen en sociale rollen een wederkerige relatie ontstaat met veiligheidsthema's die elk zo hun eigen invloed uitoefenen op het veiligheidsgevoel van burgers. De massamedia 'bemiddelt' in de burger haar interpretatie van veiligheidsproblemen, iemand die geboren en getogen is in de buurt kijkt met een andere bril dan een passant, lidmaatschap van een sociale klasse of bevolkingsgroep beïnvloedt risicoschattingen over de dreiging van andere groepen en wantrouwen in de overheid kan leiden tot persoonlijk onbehagen wat weer niet is los te zien van iemands veiligheidsperceptie.

De zin en onzin van een gebiedsgerichte aanpak

In dit licht bezien is een op maat gesneden lokaal veiligheidsbeleid – wat thans in Rotterdam verder gestalte krijgt - zowel zinnig als onzinnig. Het blijft zinnig omdat ook in een onbegrensde wereld de dagelijkse, directe leefomgeving niet onbelangrijk is. Iedereen wil immers leven in een relatief prettige en 'leefbare' buurt. Bovendien bestaan er natuurlijk wel degelijk regionale verschillen. Maar een dergelijk gebiedsgericht beleid is onzinnig omdat het neigt voorbij te gaan aan de uiteenlopende rollen die 'de burger' speelt in de gefragmenteerde maatschappelijke deelsystemen waar zij deel van uitmaakt en die losstaan van haar geografische locatie en definitie. Veiligheidsbeleving van burgers hangt van veel meer af dan alleen de staat van de wijk of de veiligheid van de directe leefomgeving. Dit gebiedsoverstijgende niveau van veiligheid mag niet uit het zicht verdwijnen. Het Rotterdamse beleid zou zich niet alleen moeten richten op geografische, geregionaliseerde aspecten van veiligheid (de mantra van het 'gebiedsgericht werken'). Het zou ook rekening moeten houden met de verschillende niet-geografische maatschappelijke rollen die de burger vervult die op hun beurt invloed uitoefenen op haar veiligheidsgevoel. De casus van de snackbarhouder in de Beverwaard is exemplarisch (zie p. 37). Doordat de snackbarhouder nadrukkelijk is betrokken als coproducteur van het veiligheidsbeleid is hij beter op de hoogte van wat er feitelijk speelt op het gebied van veiligheid; wat de overheid hier beleidsmatig aan doet, en wat de effecten van dit beleid zijn. Hierdoor werd de negatieve, stemming makende invloed van de massamedia (lees: de negatieve pers over de

Beverwaard) op zijn veiligheidsgevoel verzacht. De maatschappelijke rol die de snackbarhouder vervult als coproductent van beleid neutraliseerde als het ware de negatieve invloed van zijn rol van consument van massamedia.

Naast een typologie van wijken, een typologie van bewoners?

Een beleid dat inspeelt op die maatschappelijke rollen vereist echter wel een denken buiten de solide systeemwereld waar ambtenaren zich doorgaans in (moeten) bewegen naar een meer fluïde denkwijze die de gefragmenteerde leefwereld van burgers centraal stelt. Die soliditeit is overigens ook een van de redenen waarom in veiligheidsbeleid de burger doorgaans eenzijdig wordt gedefinieerd als wijkbewoner. De ‘wijk’ of ‘het gebied’ suggereert een heldere, administratieve eenheid die goed is in te passen in de ambtelijke systeemrationaliteit. Maar als sociale eenheid binnen het Wijkprofiel biedt ‘de bewoner’ dus weinig mogelijkheden om bestuurlijk handelen op te baseren. Als dit onderzoek één ding aantoont, is het wel dat binnen wijken sociale verhoudingen tussen verschillende bewonerstypen en de burgerschapsrollen die zij innemen een belangrijke factor zijn in veiligheidsbeleving (vgl. Van Eijk, 2013). Zo maakt het verschil of een wijk veel actieve bewoners kent, hoe groot het sociale evenwicht is tussen bewonerstypen (bijv. op basis van financieel en cultureel kapitaal, vestigingsduur, etniciteit) en welke verschuivingen zich daartussen voordoen (vgl. De Leeuw, te verschijnen). Naast een typologie van wijken¹¹ biedt een typologie van bewoners *binnen* gebieden wellicht meer handvatten voor een gerichtere beleidssturing. Zo een typologie kan worden geconstrueerd via de vergaring van kwalitatieve informatie. Kortom, dat er zich voor Rotterdam aanknopingspunten presenteren om ook over de grenzen van de geografische en cijfermatige rationaliteit van ‘veiligheid’ heen te kijken, is duidelijk. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen hiertoe inspiratie geven.

¹¹ Zie de nota *Wijkprofiel Rotterdam: toelichting*. Gemeente Rotterdam RSO Onderzoek en Business Intelligence. April 2014.

Literatuur

- Baumeister, R., Bratslavsky, E., Finkenauer C. & Vohs K., 2001. Bad is stronger than Good. *Review of General Psychology* 5(4), pp. 323-370.
- Beuving, J. & Vries, G. de (2014). *Doing Qualitative Research. The Craft of Naturalistic Inquiry*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Blokland, T. (2009). *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Blokland-Potters, T. (1998). *Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: Kok-Agora.
- Boutellier, H. (2006). *De veiligheidsutopie. Hedendaags onbehagen en verlangen rond misdaad en straf*. Den Haag: Boom Lemma.
- Boutellier, H. (2007). *Nodale orde. Veiligheid en burgerschap in een netwerksamenleving*. Inaugurele rede bij de aanvaarding van de Frans Denkers leerstoel Veiligheid & burgerschap aan de Vrije Universiteit vanwege de gemeente Amsterdam en het politiekorps Amsterdam-Amstelland.
- Brink, G. van den (2007). *Prachtwijken?! De mogelijkheden en beperkingen van Nederlandse probleemwijken*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Bruinsma, G.J.N. & Bernasco, W. (2004). *De stad en sociale onveiligheid. Een State-of-the-Art van wetenschappelijke kennis in Nederland*. Leiden: NSCR.
- Decorte, T. & D. Zaitch (2010). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Leuven, Den Haag: Acco.
- Edelman, M.J. (1964). *The Symbolic Uses of Politics*. Chicago: University of Illinois Press.
- Eijk, G. van (2013). Veiliger door de buurtwacht? Over de veiligheidsbeleving van burgerparticipanten en het belang ervan voor lokaal veiligheidsbeleid. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 12, 3, 20-33.
- Elfers, H. & De Jong, W. (2004). 'Nee, ik voel me nooit onveilig'. *Determinanten van sociale onveiligheidsgevoelens*. In: *RMO, Sociale veiligheid organiseren. Naar herkenbaarheid in de publieke ruimte*. Den Haag: RMO advies 31.
- Elias, N. & Scotson, J.L. (1965). *The Established and the Outsiders*. London: Frank Cass & Co. Ltd.
- Engbersen, G. (2009). *Fatale remedies. Over onbedoelde gevolgen van beleid en kennis*. Amsterdam: Pallas Publications.

Engbersen, G., Snel, E. & Weltevrede, A. (2005). *Sociale heroovering in Amsterdam en Rotterdam: één verhaal over twee wijken*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Engbersen, R., Eggermont, J., Gabriëls, R. & Sprinkhuizen, A. (1997). *Nederland aan de monitor. Het systematisch en periodiek volgen van maatschappelijke ontwikkelingen*. Utrecht: NIZW.

Eysink-Smeets, M.W.B, Moors, J.A., Hof, K. van 't & Reek-Vermeulen, E.W.A. van den (2010). *Omgaan met de perceptie van overlast en verloedering. Een beknopt advies voor de bestuurspraktijk*. Den Haag / Tilburg: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties / IVA Beleidsonderzoek en Advies.

Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.

Gemert, F.H.M. van (2002). Botsen met de buurt. Overlast en wisselwerking tussen jeugdgroepen en de buitenwereld. *Tijdschrift voor Criminologie*, 44 (2), pp. 162-171.

Haan, W. de (1997). *Evaluatie integraal veiligheidsbeleid: een verkennende studie in Amsterdam en Rotterdam*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Innes, M. (2004). Signal crimes and signal disorders: Notes on deviance as communicative action. *British Journal of Sociology*, 55(3), pp. 335-355.

Kahneman, D. (2011). *Thinking Fast and Slow*. New York: FSG-Books.

Karn, J. (2007). *Narratives of Neglect: Community, regeneration and the governance of security*. Cullompton: Willan Publishing.

Laycock, G. & Tilley, N. (1995). *Policing and neighbourhood watch: strategic issues*. London: Home Office Police Department.

Leeuw, T. de (2011). Hoe veilig is het kwantificeren van veiligheid? *STAtOR*, 12(3), pp. 15-18.

Leeuw, T. de & Swaaningen, R. van (2011). Veiligheid in Veelvoud: beeld, beleid en realiteit in Rotterdams Oude Westen. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 10(1), pp. 26-42.

Leeuw, T. de (te verschijnen). Verscheidenheid in Veiligheid. Een onderzoek naar perspectieven op veiligheid en beleid van bestuurders, ambtenaren, professionals en bewoners in Rotterdam en Antwerpen. Proefschrift Erasmus Universiteit Rotterdam, Sectie Criminologie.

Lub, V. (2013). *Schoon, heel en werkzaam? Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid*. Den Haag: Boom Lemma.

- Lub, V. (2014a). *Kwalitatief evalueren in het sociale domein. Mogelijkheden en beperkingen*. Den Haag: Boom Lemma.
- Lub, V. (2014b). *The Plausibility of Policy. Case studies from the social domain*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Lub, V., S. van Arum & A. Sprinkhuizen (2009). Voor het verval. Belemmeringen en voorwaarden voor vroegsignalering en bewonersparticipatie in wijkveiligheid. *Journal of Social Intervention. Theory and Practice*, 18(4), pp. 62-82.
- Luhmann, N. (1997). *Die Gesellschaft der Gesellschaft*. Frankfurt/M: Suhrkamp.
- Merry, S.E. (1981). *Urban Danger: Life in a Neighbourhood of Strangers*. Philadelphia: Temple University Press.
- Merton, R.K. (1938). Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3(5), pp. 672-682.
- Mulder, G. (2014). *Rotterdamse penoze. Over kruimeldieven en keiharde killers*. Just Publishers: Meppel.
- NICIS (2008). *Bloei en verval van vroeg-naoorlogse wijken*. Den Haag: NICIS.
- Pinker, S. (2002). *The blank slate. The Modern Denial of Human Nature*. New York: Viking
- Romer, D., Jamieson, K.H. & Aday, S. (2003). Television News and the Cultivation of Fear of Crime. *Journal of Communication*, 53(1), pp. 88-104.
- Rood-Pijpers, E., Rovers, B., Gemert, F. van & Fijnaut, C. (1995). *Preventie van jeugdcriminaliteit in een grote stad*. Arnhem: Gouda Quint (SI-EUR-reeks, deel 5).
- Rosenthal, U., Torre, E.J. van der & Cachet, A. (1995). *Perron Nul. Besluitvorming over een open drugscene*. Rotterdam: COT.
- Schinkel, W. (2014). *Over nut en nadeel van de sociologie voor het leven*. Amsterdam: Boom.
- Schuilenburg, M., Steden, R. van & Oude Breuill, B. (eds.) (2014). *Positive Criminology. Reflections on Care Belonging and Security*. The Hague: Eleven International Publishing.
- Sieber, S. (1981). *Fatal Remedies. The Ironies of Social Interventions*. New York: Plenum.
- 't Hart, M., Snel, E. & Leerkes, A. (2015). *Mind the Gap: Veiligheid en veiligheidsbeleving in Rotterdam*. Onderzoek in opdracht van de Directie Veiligheid, Gemeente Rotterdam.
- Tops, P. (2007). *Regimeverandering in Rotterdam: Hoe een stadsbestuur zichzelf opnieuw uitvond*. Amsterdam: Uitgeverij Atlas.

Torre, E.J. van der (1996). *Drugstoeristen en Kooplieden: een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*. Arnhem: Gouda Quint.

Torre, E.J. van der & Hulshof, M.H.M. (2000). *Een drugsscene op Zuid (de Millinxbuurt): Een model voor de strategische analyse van drugsscenes*. Alphen aan den Rijn: Samsom.

Vanderveen, G.N.G. (1999). Stoere mannen, bange vrouwen. Over het sprookje van de fear victimization paradox. *Tijdschrift voor Criminologie*, 41(1), pp. 2-20.

Visser, H. (red.) (1996). *Perron Nul: Opgang en ondergang*. Zoetermeer: Uitgeverij Meinema.

Walklate, S. (1998). Crime and community: fear or trust? *British Journal of Sociology*, 49(4), pp. 550-569.

Wason, P.C., 1959. The Processing of Positive and Negative Information. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 11(2), pp. 92-107.

Webber, M. (1963). Order in diversity: communities without propinquity. In: L. Wingo (ed.), *Cities and space*. Baltimore: The John Hopkins Press.

Young, J. (1999). *The Exclusive Society*. London: Sage.

Bijlage: overzicht bewonersrespondenten*Tabel 1: overzicht respondenten Agniesebuurt*

Respondent	Etniciteit	Leeftijd	Huishouden	Geslacht
Diepteinterviews:				
1	Surinaams-Hindoestaans	31	Eigenaar sportcafé	Man
2	Nederlands	61	Samenwonend / eigenaar bed & breakfast	Vrouw
3	Turks	54	Gehuwd, 3 zoons	Man
4	Nederlands	39	alleenstaand	Man
5	Pools	28	samenwonend	Vrouw
6	Surinaams	54	Eigenaar tabakszaak	Man
7	Eritrea	31	Thuiswonend met ouders, 1 broer	Vrouw
8	Turks	39	Gehuwd, 2 kinderen	Vrouw
9	Nederlands	70	alleenstaand	Man
10	Nederlands	24	Samenwonend	vrouw
Straatgesprekken:				
11	Antilliaans	25		man
12	Antilliaans	20+		man
13	Antilliaans	20+		man
14	Nederlands	40+		man
15	Nederlands	30+		vrouw
16	Turks	30+		vrouw

Tabel 2: overzicht respondenten Hillegersberg-Noord

Respondent	Etniciteit	Leeftijd	Huishouden	Geslacht
Diepteinterviews:				
1	Nederlands	48	Gehuwd, 2 dochters	man
2	Nederlands	73	Gehuwd, kinderen het huis uit	vrouw
3	Nederlands	58	Gehuwd zonder kinderen	man
4	Nederlands	59	Gehuwd, kinderen het huis uit	man
5	Nederlands	52	alleenstaand	vrouw
6	Nederlands	82	alleenstaand	man
7	Nederlands	74	Gehuwd, kinderen het huis uit	man
8	Nederlands	32	Alleenstaand	vrouw
9	Nederlands	58	Samenwonend	man
Straatgesprekken:				
10	Nederlands	60+		vrouw
11	Nederlands	35		man
12	Nederlands	20+		
13	Oost-Europees	50+		man

Tabel 3: overzicht respondenten Beverwaard

Respondent	Etniciteit	Leeftijd	Huishouden	Geslacht
Diepteinterviews:				
1	Nederlands	29	Alleenstaande moeder	Vrouw
2	Nederlands-Indiaas	53	Gehuwd, twee kinderen	Vrouw
3	Nederlands-Surinaams	49	Gehuwd, twee kinderen	Vrouw
4	Surinaams	63	Gehuwd, twee kinderen	Man
5	Surinaams	63	Gehuwd, drie kinderen	Vrouw
6	Nederlands	31	Samenwonend	Man
7	Nederlands	64	Gehuwd, één kind	Vrouw
8	Antilliaans	22	Alleenstaande moeder	Vrouw
9	Antilliaans	26	Samenwonend, twee kinderen	Vrouw
10	Surinaams	51	Weduwe, één zoon	Vrouw
11	Nederlands	32	Gehuwd, twee kinderen	Vrouw
12	Nederlands	55	Alleenstaand	Man
Straatgesprekken:				
13	Antilliaans	35-40		Vrouw
14	Antilliaans	35-40		Man
15	Surinaams	13		Man
16	Turks	40-45		Man
17	Antilliaans	55-60		Man
18	Surinaams	70		Man
19	Nederlands	88		Vrouw
20	Surinaams-Hindoestaans	20-25		Vrouw

Tabel 4: overzicht respondenten Hoek van Holland

Respondent	Etniciteit	Leeftijd	Huishouden	Geslacht
Diepteinterviews:				
1	Nederlands	58	Alleenstaand	Vrouw
2	Nederlands	71	Gehuwd, kinderen	Man
3	Nederlands	67	Gehuwd, twee kinderen	Man
4	Nederlands	60	Gehuwd, geen kinderen	Vrouw
5	Nederlands	63	Gehuwd, twee kinderen	Man
6	Nederlands	66	Gehuwd, twee kinderen	Man
7	Nederlands	58	Gehuwd, twee kinderen	Man
8	Nederlands	60	Samenwonend	Vrouw
9	Nederlands	32	Samenwonend	Man
Straatgesprekken:				
10	Nederlands	30+		Man
11	Nederlands	40-45		Vrouw
12	Nederlands	65+		Man
13	Nederlands	50+		Vrouw
14	Nederlands	35-40		Vrouw
15	Turks	20-25		Man